

*Η τοπικότητα και ο διάλογος με την αποικιοκρατία
στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της Αιγύπτου :
Προσέγγιση με αφορμή τον οικισμό New Gournah του Hassan Fathy.*

Φαραντάκης Στυλιανός

Η τοπικότητα και ο διάλογος με την αποικιοκρατία στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της Αιγύπτου : Προσέγγιση με αφορμή τον οικισμό New Gourni του Hassan Fathy.

Πολυτεχνείο Κρήτης | Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Ερευνητική Εργασία

**«Η τοπικότητα και ο διάλογος με την αποικιοκρατία
στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της Αιγύπτου :
Προσέγγιση με αφορμή τον οικισμό New Gournu του Hassan Fathy.»**

Φαραντάκης Στυλιανός

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Κωτσάκη Αμαλία
Χανιά | Φεβρουάριος 2025

Η τοπικότητα και ο διάλογος με την αποικιοκρατία στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της Αιγύπτου : Προσέγγιση με αφορμή τον οικισμό New Gournu του Hassan Fathy.

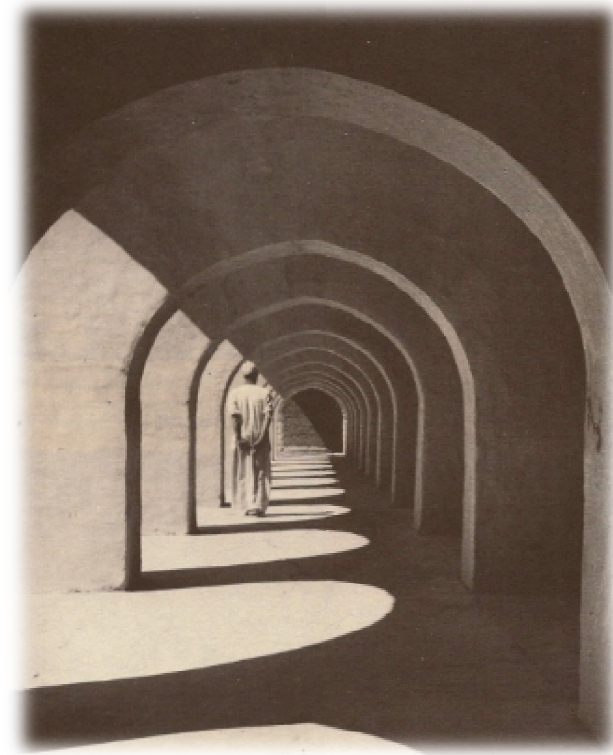
Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτρια μου κα. Αμαλία Κωτσάκη για την καθοδήγηση της και την πολύτιμη βοήθεια της καθ' όλη την διάρκεια της εκπόνησης της ερευνητικής εργασίας .Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου προς την οικογένεια μου για την υποστήριξη της.

Η τοπικότητα και ο διάλογος με την αποικιοκρατία στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της Αιγύπτου : Προσέγγιση με αφορμή τον οικισμό New Gourni του Hassan Fathy.

“Όταν ένας αρχιτέκτονας πορεύεται με νηφαλιότητα στα πλαίσια της παράδοσης του πολιτισμού του , τότε δεν θα πρέπει να υποθέτει πως η τέχνη του θα καταπνίγεται από αυτήν. Κάθε άλλο, αυτή θα εκφράζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να συνεισφέρει στην παράδοση και να συμβάλει στην πρόοδο της κουλτούρας της κοινωνίας του”.

_Hassan Fathy

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση της αναζήτησης της τοπικότητας στη σύγχρονη αρχιτεκτονική και του αντικατοπτρισμού της αποαποικιοποίησης μέσα από το παράδειγμα του οικισμού New Gournah του Hassan Fathy στην Αίγυπτο. Το συγκεκριμένο έργο επιλέχθηκε διότι αποτελεί μια από τις πρώτες εκφράσεις αντίδρασης της αρχιτεκτονικής στον μοντερνισμό και παράλληλα πρωτοπορεί για την εποχή του ενσωματώνοντας τις αρχές της βιώσιμης αρχιτεκτονικής και της συμμετοχικότητας. Ο αρχιτέκτονας Hassan Fathy απαρνείται την αρχιτεκτονική έκφραση της Δύσης δημιουργώντας μια Νέο παραδοσιακή αρχιτεκτονική εμπνευσμένη από την παράδοση της Άνω Αιγύπτου και εκφρασμένη βάσει των σύγχρονων αναγκών. Η εργασία ακολουθεί την μακροχρόνια πορεία της κατασκευής και των μεταγενέστερων επεμβάσεων στον οικισμό επιχειρώντας να απαντήσει στις αιτίες που οδήγησαν στην αποτυχία του πειράματος και παράλληλα συγκρίνοντας το με άλλα έργα της ίδιας και μεταγενέστερης περιόδου.

Λέξεις κλειδιά: Hassan Fathy, New Gournah, παράδοση, τοπικότητα, αποικιοκρατία, βιώσιμη αρχιτεκτονική, Neo-Vernacular architecture.

Summary

The aim of this paper is to explore the search for locality in contemporary architecture and the reflection of decolonization through the example of Hassan Fathy's New Gournā settlement in Egypt. This project was chosen because it is one of the earliest expressions of architecture's reaction to modernism, while also pioneering for its time by incorporating the principles of sustainable architecture and participatory design. Architect Hassan Fathy rejects the architectural expression of the West by creating a New Vernacular Architecture inspired by the Upper Egyptian tradition and expressed based on contemporary needs. The paper follows the long-term course of the construction and subsequent interventions in the settlement, attempting to answer the reasons that led to the failure of the experiment while comparing it with other projects of the same and later period.

Key-words: Hassan Fathy, New Gournā, tradition, locality, colonialism, sustainable architecture, Neo-Vernacular architecture.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	11
Σκοπός	11
Αντικείμενο	11
Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	11
Μέθοδος	12
Α. Μέθοδος συλλογής ερευνητικού υλικού	12
Β. Ερμηνευτική μέθοδος	12
Ευρήματα	19
Σύντομη ιστορική αναδρομή-Το πλαίσιο.....	19
Η υφιστάμενη αρχιτεκτονική συνθήκη στην Αίγυπτο του 20 ^{ου} αιώνα	20
Η αποικιακή αρχιτεκτονική	20
Η μετααποικιακή αρχιτεκτονική.....	24
Α. Οι οικισμοί Gourni	30

1.Ο παλαιός οικισμός Gournu	31
2.Ο οικισμός New Gournu	35
Ο αρχιτέκτονας Hassan Fathy	37
Αφετηρία και σπουδές	37
Η κοσμοθεωρία του Hassan Fathy	42
Η διεθνής αναγνώριση	44
Ο οικισμός New Gournu και οι πρώτες θεωρητικές προσεγγίσεις	46
Η χωροθέτηση του οικισμού	52
Το πολεοδομικό σχέδιο	53
Το πλέγμα των κατοικιών	56
Τα δημόσια κτίρια	64
Υλικά και κατασκευή	80
Ο βιοκλιματικός σχεδιασμός	86
Ο New Gournu ως αντίλογος στις αποικιοκρατικές τακτικές	92
B. Η αποτυχημένη έκβαση του εγχειρήματος και οι μετέπειτα διεθνείς παρεμβάσεις	95
Οι αιτίες που οδήγησαν στην διακοπή των εργασιών	96
Η Unesco και το πρόγραμμα αναδόμησης του New Gournu	100

Γ. Επιχειρώντας συγκρίσεις.....	109
Ο οικισμός New Al Taref.....	110
Η συνοικία Habous του οικισμού Καζαμπλάνκα.....	118
Ερμηνεία.....	128
Βιβλιογραφία.....	134
Κατάλογος εικόνων.....	138

Εισαγωγή

Σκοπός

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση της αναζήτησης της τοπικότητας στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της Αιγύπτου και του αντικατοπτρισμού της αποαποικιοποίησης μέσα από το παράδειγμα του οικισμού New Gournά του Hassan Fathy.

Αντικείμενο

Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί ο οικισμός New Gournά του αρχιτέκτονα Hassan Fathy ο οποίος χτίστηκε μεταξύ του 1945 και 1947 στην Άνω Αίγυπτο κοντά στο Λούξορ.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Όσον αφορά τον οικισμό New Gournά και τον αρχιτέκτονα H. Fathy υπάρχει επαρκής βιβλιογραφία, όμως στα θέματα του διαλόγου με την αποικιοκρατία εμφανίζεται ερευνητικό κενό. Τα βιβλία αναφοράς που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία είναι τα παρακάτω :

- Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973

- Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ.The American University in Cairo Press, London, 1997

- Said E., *Orientalism* εκδ. Vintage Books, Νέα Υόρκη, 1979, Διαθέσιμο σε : https://monoskop.org/images/4/4e/Said_Edward_Orientalism_1979.pdf ,Πρόσβαση 19-01-2025

1.«Μαζί με όλους τους άλλους λαούς που χαρακτηρίζονταν ως οπισθοδρομικοί, εκφυλισμένοι, απολίτιστοι και “καθυστερημένοι” οι ανατολίτες βλέπονταν μέσα από ένα πλαίσιο το οποίο είχε κατασκευαστεί στα πλαίσια βιολογικού ντετερμινισμού και ηθικο-πολιτικών παρατηρήσεων. Η ανατολή συνδέθηκε με στοιχεία της δυτικής κοινωνίας (παράνομοι, ψυχικά ασθενείς, γυναίκες, φτωχοί) που είχαν μια κοινή ταυτότητα, η οποία καλύτερα περιγράφεται ως θλιβερά ξένη. Οι ανατολίτες σπάνια φαίνονταν ή παρατηρούνταν; βλέπονταν μέσα από ένα πρίσμα, αναλύονταν όχι ως πολίτες ή ακόμα και άνθρωποι αλλά ως προβλήματα που έπρεπε να αντιμετωπιστούν ή να περιοριστούν ή-όπως οι αποικιοκρατικές δυνάμεις επιθυμούσαν ανοιχτά-να κατακτηθούν.» (Said E., *Orientalism*, εκδ. Vintage Books, Νέα Υόρκη, 1979, Σελ 207, Διαθέσιμο στο : https://monoskop.org/images/4/4e/Said_Edward_Orientalism_1979.pdf, Πρόσβαση 19-01-2025)

Μέθοδος

A. Μέθοδος συλλογής ερευνητικού υλικού

Η συλλογή του ερευνητικού υλικού της παρούσας μελέτης βασίζεται στην α) βιβλιογραφική και την β) διαδικτυακή έρευνα.

B. Ερμηνευτική μέθοδος

1.Υπόθεση Εργασίας

Η Αίγυπτος στα πλαίσια της παγκόσμιας αποικιοκρατίας μετατράπηκε σε βρετανικό προτεκτοράτο το 1882 χωρίς όμως να γίνει επίσημα αποικία.¹ Η αποικιοκρατική παρουσία των Βρετανών στην Αίγυπτο δεν περιορίστηκε όμως σε μια οικονομική και στρατιωτική κυριαρχία. Όπως ισχυριζόταν ο βρετανός πολιτικός Balfour η αναγκαιότητα για κυριαρχία επί της Αιγύπτου προέκυπτε λόγω της γνώσης την οποία διακατείχαν οι Βρετανοί για τον συγκεκριμένο πολιτισμό το οποίο θα τους έδινε το δικαίωμα και την δυνατότητα να τον εξουσιάζουν και να τον κατευθύνουν.² Η παραπάνω ιδεολογική προσέγγιση και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπιζαν οι Δυτικές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις τις αποικίες της Ανατολής συνδέεται άμεσα με την έννοια του Οριενταλισμού όπως αυτός αναλύεται από τον Edward Seid στο ομώνυμο βιβλίο του με τίτλο “Orientalism”. Όπως υποστηρίζει ο Said ο Οριενταλισμός είναι ένας τρόπος σκέψης δια μέσω του οποίου δημιουργείται μια ξεκάθαρη διάκριση μεταξύ της Ανατολής και της Δύσης και η οποία επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο αναπαράγεται ευρέως από την Δύση η εικόνα της Ανατολής μέσα από την τέχνη και τις θεωρητικές επιστήμες.^(1.) Πολλές φορές αυτή η προσέγγιση της Ανατολής δεν είναι ειλικρινής αλλά εμπεριέχει μέσα της έντονα στοιχεία του φαντασιακού. Επιπλέον όπως αναφέρει

¹ Sherif, L., «Architecture as a System of Appropriation: Colonization in Egypt», *First International Conference of the UIA-WPARHR-V on Architecture & Heritage as a Paradigm for Knowledge and Development*, Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2-4 March, 2002, σελ.6

² Said E., *Orientalism*, εκδ. Vintage Books, Νέα Υόρκη, 1979, σελ.32, Διαθέσιμο στο : https://monoskop.org/images/4/4e/Said_Edward_Orientalism_1979.pdf, Πρόσβαση 19-01-2025

2 «...η αποικιοκρατία πίστευε ότι επιβάλλει τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής σε άλλα έθνη στο όνομα της ανθρωπότητας και του πολιτισμού. Οι ευρωπαίοι αρχιτέκτονες που εργάζονταν στις αποικίες χρησιμοποιούσαν το κλασσικό ευρωπαϊκό στυλ στα κτίρια τους. Και οι δυο τάσεις της εισαγωγής και εξαγωγής στη χωροταξία και την αρχιτεκτονική, ανήκουν στο ίδιο παράδειγμα και θα μπορούσαν να ερμηνευτούν ως σύμβολα εξουσίας και ελέγχου. Η επιβολή ενός αρχιτεκτονικού στυλ σηματοδοτούσε την εδαφική κατάκτηση. Οι απομακρυσμένες περιοχές προσαρτήθηκαν με την χρήση της ευρωπαϊκής χωροταξίας και αρχιτεκτονικής.» (Sherif, L. *Architecture as a System of Appropriation: Colonization in Egypt*, First International Conference of the UIA-WPARHR-V on Architecture & Heritage as a Paradigm for Knowledge and Development, Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2-4 March, 2002, σελ.4)

Said «ο Οριενταλισμός μπορεί να συζητηθεί και να αναλυθεί ως ένας οργανωμένος θεσμός για την αντιμετώπιση της Ανατολής-την αντιμετώπιση της με την διατύπωση δηλώσεων για αυτή, την έκφραση απόψεων για αυτήν, την περιγραφή της, την διδασκαλία της, της αποίκησης, της διοίκησης της. Με λίγα λόγια : Ο οριενταλισμός είναι ένα δυτικό στυλ για την κυριαρχία, την αναδιάρθρωση και την εξουσία της Ανατολής.»³

Η παραπάνω κυριαρχία των δυτικών επί της Ανατολής εκφραζόταν με την επιβολή των του ευρωπαϊκού κλασσικού αρχιτεκτονικού στυλ στα νέα κτίρια των αποικιών τα οποία λειτουργούσαν ως σύμβολα επιβολής εξουσίας.⁴ Η αποικιοκρατική παρουσία των Βρετανών ενίσχυσε τον ήδη υπάρχοντα σχεδιασμό των δυο μεγάλων πόλεων της Αιγύπτου ο οποίος είχε ξεκινήσει από τον διάδοχο του Μοχάμεντ Αλί, Ισμαήλ Χεντίβ.⁵ Ειδικότερα στο Κάιρο κατά την περίοδο αυτή στο Κάιρο πραγματοποιήθηκαν σημαντικές επεκτάσεις νέων οικιστικών περιοχών όπως το Garden City, η Heliopolis και το Maadi⁶ με πλήθος από διαφορετικά κτίρια εμπνευσμένα από τα δυτικά πρότυπα αρχιτεκτονικής.(2.)⁷ Σύντομα όμως θα ξεσπάσουν εθνικές εξεγέρσεις με αποκορύφωμα το έτος 1919 οι οποίες οδήγησαν στην κύρηξη «μερικής» ανεξαρτησίας από τους Βρετανούς το 1922.⁸ Στα πλαίσια αυτών των εθνικών εξεγέρσεων κήκον αρκετά

³ Said E.,ό.π.,σσ.2-3

⁴ Sherif, L. «Architecture as a System of Appropriation: Colonization in Egypt», *First International Conference of the UIA-WPARHR-V on Architecture & Heritage as a Paradigm for Knowledge and Development*, Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2-4 March, 2002, σελ.4

⁵ Sherif, L., ό.π., σσ.6- 7

⁶ Shafik, R., & Salama H., «Modernization of Downtown Cairo», *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*, Ιανουάριος 2020, τόμος 9, τ.χ.1., σελ.343
DOI:10.17577/IJERTV9IS010184

⁷ Mohamed Elshahed.M, «Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis», *New Jersey Institute of Technology*, June 2007, σελ.49.<https://studylib.net/doc/11151859/facades--of-modernity-mohamed--elshahed>, Πρόσβαση 3-11-2024

⁸ Serageldin I., *Hassan Fathy Egypt's Visionary Architect*, Εκδόσεις Bibliotheca Alexandria, 2014 σελ.4

κτίρια τα οποία είχαν ανεγερθεί κατά την προηγούμενη περίοδο και θύμιζαν στους Αιγύπτιους την επιρροή της δύσης.⁹

Μετά από το 1936 και τις συμφωνίες του Μόντρεο με τις οποίες το Αιγυπτιακό κράτος ανεξαρτητοποιήθηκε από την Μεγάλη Βρετανία (παρά το γεγονός πως η ολική ανεξαρτητοποίηση του κράτους από την επιρροή των Βρετανών θα ερχόταν εν τέλει το 1952 με την εκθρόνιση του Βασιλιά Farouk¹⁰) πολλοί αιγύπτιοι καλλιτέχνες στα πλαίσια μιας εθνικής συνείδησης αναζήτησαν ένα νέο εθνικό στυλ¹¹. Το παραπάνω καλλιτεχνικό ρεύμα θα αποτελέσει προϊόν έκφρασης του ευρύτερου αραβικό κινήματος που ονομάζεται Nahda^{12,13} και το οποίο άκμασε στην Αίγυπτο στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20ού αιώνα και ενισχύθηκε σημαντικά από την παρουσία Σύριων καλλιτεχνών που μετανάστευσαν εκεί για να γλιτώσουν εθνοθησκευτικές διώξεις.¹⁴

Στα μέσα του ίδιου αιώνα σημαντικοί αιγύπτιοι αρχιτέκτονες όπως ο Hassan Fathy και ο Ramses Wissa Wassef θα γοητευτούν από την παραδοσιακή Νούβια αρχιτεκτονική της Άνω Αιγύπτου¹⁵ και θα χρησιμοποιήσουν τοπικά υλικά και τεχνολογίες στα έργα τους αντικρούοντας τις σύγχρονες παγκόσμιες τάσεις. Αυτή η αντίδραση προς το “διεθνές στυλ” προσδίδοντας έμφαση στην λαϊκή αρχιτεκτονική θα

3. «Η νεο-λαϊκή αρχιτεκτονική (neo-vernacular) εξυπηρετεί πολλούς διαφορετικούς σκοπούς. Ένα μέρος του ρόλου της είναι να λειτουργεί ως μια ανάμνηση του παρελθόντος, να παράγει σύμβολα που δίνουν μια αίσθηση του τι σημαίνει αυτός ο συγκεκριμένος τόπος για τους κατοίκους και τους επισκέπτες του με την πάροδο του χρόνου. Για μερικούς είναι αυθεντική νοσταλγία, για άλλους είναι εμπόριο και κερδοσκοπία.» (Zographaki, S. G., Neo-vernacular trends towards the recent past in Greece, Cambridge: MITLibraies, 1986, σελ. 17, <http://hdl.handle.net/1721.1/78950> , Πρόσβαση 11-11-2024)

⁹ Mohamed Elshahed.M, «Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis» , *New Jersey Institute of Technology*, June 2007, σ.σ.38-40, <https://studylib.net/doc/11151859/facades--of-modernity-mohamed--elshahed> ,Πρόσβαση 3-11-2024

¹⁰ Poljarević, Emin, «Egypt, Revolution of 1952», *International Encyclopedia of Revolution and Protest*, ed. Immanuel Ness, Blackwell Publishing, 2009, σελ. 1076, DOI: 10.1002/9781405198073.wbierp0501.

¹¹ Leïla el-Wakil, *Hassan Fathy and Vernacular/Traditional architecture* ,Talk University of Buffalo, November, 2012, σελ. 2, https://www.academia.edu/9303279/Hassan_Fathy_and_traditional_vernacular_architecture , Πρόσβαση 5-1-2025

¹² Leïla el-Wakil, ο.π., σελ. 2

¹³ Η λέξη **Nahda** χρησιμοποιείται συνήθως για να αποδώσει την έννοια “αναγέννηση” και αποτελεί την ονομασία μιας περιόδου πολιτισμικών και πολιτικών αλλαγών που συνδυάστηκε με την άνοδο του εθνικισμού στον αραβικό κόσμο. Βλ. Deuchar, Hannah Scott, «Nahda’: Mapping a Keyword in Cultural Discourse» , *Alif: Journal of Comparative Poetics*, 2017, τόμος 37, σελ. 50. Διαθέσιμο στο : https://www.academia.edu/37868703/_Nahda_Mapping_a_Keyword_in_Cultural_Discourse Πρόσβαση 25-01-2025.

¹⁴ Abdulkadhim Salman, Zainab, *Re-visiting the Arab Cultural Renaissance: Al-Nahda and the Reception of European Literature*. *Alustath Journal for Human and Social Sciences*, 2021, 60, 75-92. doi:10.36473/ujhss.v60i2.1595.

1. Ο οικισμός New Gourna του H.Fathy.

2. Το παραδοσιακό νούβιο χωριό Gharb Aswan από το οποίο εμπνεύστηκε ο Fathy για τον σχεδιασμό του New Gourna

εμφανιστεί σε παγκόσμιο επίπεδο κατά την δεκαετία του 1960 όμως η προσφορά στην λαϊκή αρχιτεκτονική από τον Hassan Fathy είχε προηγηθεί από πολύ νωρίτερα με την παρουσίαση του έργου του στην έκθεση Mansoura το 1937 και αργότερα με το έργο του στην New Gourna το 1947.¹⁶

Όπως αναφέρει η Leïlael-Wakil σε ομιλία της στο Πανεπιστήμιο του Buffalo (2012) αυτή η σύγχρονη αιγυπτιακή αρχιτεκτονική ακολουθούσε κάποιες από τις αρχές της παραδοσιακής αραβικής αρχιτεκτονικής οι οποίες ήταν εναρμονισμένες με το κλίμα και την παράδοση του τόπου. Συγκεκριμένα αυτές οι αρχές περιλαμβάνουν την εσωστρέφεια των κτιρίων, τον σχεδιασμό του παραδοσιακού αραβικού χώρου υποδοχής που ονομάζεται Qa'a, τη χρήση των Mashrabiya (ενός είδους ξύλινων πανέλων μπροστά από τα ανοίγματα των κτιρίων) και τη χρήση της ανεμοπαγίδας.¹⁷ Σύμφωνα με την ίδια η συγκεκριμένη αρχιτεκτονική οραματίζεται μια εξελιγμένη εκδοχή της τοπικής αρχιτεκτονικής η οποία θα μπορούσε να είχε προκύψει υπό την συνθήκη κατά την οποία η αποικιοκρατία δεν είχε λάβει χώρα στην Αίγυπτο.¹⁸

Σύμφωνα με τον Mahmdouh Mohamed Sakr, ο Hassan Fathy χρησιμοποίησε μερικά τα στοιχεία της τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής σε ένα νέο κοινωνικό, περιβαλλοντικό και πολιτιστικό πλαίσιο και δημιούργησε μια Νέο-λαϊκή (Neo- vernacular) αρχιτεκτονική.^(3.)¹⁹ Όπως αναφέρει ο ίδιος ο Hassan Fathy στο βιβλίο του “Architecture for the poor” (αναφερόμενος στην περίπτωση του οικισμού New Gourna) δεν θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί μια στείρα αναπαραγωγή της τοπικής αρχιτεκτονικής αλλά αυτή να “ζανανακαλυφθεί” μέσα από μια βαθιά κατανόηση της. Η αρχιτεκτονική η οποία οραματιζόταν ο Fathy θα έπρεπε να αφαιρεί από την παραδοσιακή μέθοδο κατασκευής τον συγκεκριμένο χαρακτήρα και τις

¹⁵Cantacuzino, S. (ed.), «Building in the Islamic World Today», *Architecture in Continuity*. New York: Aperture, 1985,σελ.133 <https://www.archnet.org/publications/3519> ,Πρόσβαση 22-10-2024

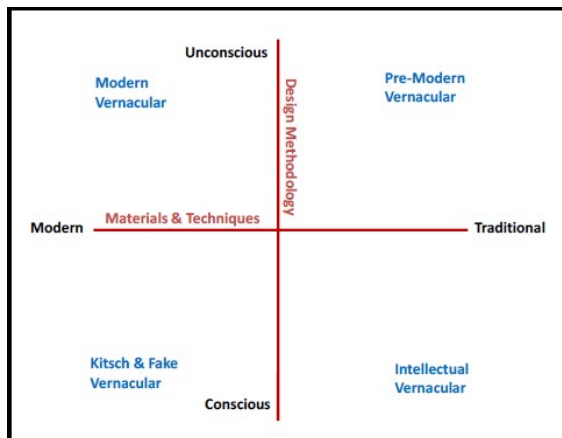
¹⁶Shorbagy, A.M.,*The Architecture of Hassan Fathy : Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury, Canterbury, 2001,σελ.192, https://www.academia.edu/81275869/The_architecture_of_Hassan_Fathy_between_western_and_non_western_perspectives ,Πρόσβαση 12-11-2024

¹⁷Leïla el-Wakil, *Hassan Fathy and Vernacular/Traditional architecture* ,Talk University of Buffalo,November,2012,σελ.2,https://www.academia.edu/9303279/Hassan_Fathy_and_traditional_vernacular_architecture , Πρόσβαση 5-1-2025

¹⁸Leïla el-Wakil,ο.π., σελ 2

¹⁹Mamdouh Mohamed Sakr , «Egypt's Vernacular architecture, from rural settlements to exotic resorts» , *5th International Seminar on Vernacular Settlements* ,University of Moratuwa,2010, σελ.9, Διαθέσιμο στο : <http://dl.lib.uom.lk/bitstream/handle/123/18788/Mamdouh%20Mohamed%20Sakr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>,Πρόσβαση 12-11-2024.

λεπτομέρειες με σκοπό την δημιουργία νέων μορφών που θα εκπλήρωναν τις επιθυμίες του κάθε αρχιτέκτονα και οι οποίες θα ταίριαζαν με τις ανάγκες και τον τρόπο ζωής του ντόπιου πληθυσμού.²⁰

3. Το διάγραμμα του Hossam Mahdy που περιγράφει την θέση των διαφόρων κατηγοριών παραδοσιακής αρχιτεκτονικής σε σχέση με το κριτήριο “υλικά και τεχνικές” και το κριτήριο «Μεθοδολογία σχεδιασμού».

Η αρχιτεκτονική του Hassan Fathy και των μαθητών του από τον Hossam Mahdy (2009) θα χαρακτηριστεί ως “σκεπτόμενη λαϊκή αρχιτεκτονική” και θα τοποθετηθεί σε μια ευρύτερη κατηγορία συνειδητής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.²¹ Ο ίδιος παρουσιάζει ένα διάγραμμα με δυο άξονες εκ των οποίων ο κάθετος αντιπροσωπεύει την μεθοδολογία σχεδιασμού και ο οριζόντιος τα υλικά και τις τεχνικές στο οποίο κατατάσσει την “σκεπτόμενη λαϊκή αρχιτεκτονική” στο κάτω δεξιά τεταρτημόριο όπως φαίνεται στην Εικόνα 3.²² Σύμφωνα με το διάγραμμα η «σκεπτόμενη παραδοσιακή αρχιτεκτονική” διαθέτει μια συνειδητή χρήση μεθοδολογίας σχεδιασμού με χρήση παραδοσιακών τεχνικών και υλικών. Η θεωρία του Hassan Fathy που περιγράφεται παραπάνω, συνάδει με τον ορισμό που δίνει η Zographaki Stephania (1986), για την Νέο-λαϊκή αρχιτεκτονική (Neo-vernacular) σύμφωνα με την οποία, αυτή αποτελεί την συνειδητή αναπαραγωγή λαϊκών μορφών ή την τροποποίηση τους σε νέα σύγχρονα κελύφη”.²³ Συγκεκριμένα η Zographaki Stephania (1986) με σκοπό να κάνει τον όρο ακόμα πιο κατανοητό εξηγεί πως η νέο-λαϊκή αρχιτεκτονική δια μέσου μιας εκλεκτικής διαδικασίας συλλέγει διάφορα στοιχεία τα οποία χρησιμοποιούνται για την δημιουργία μιας νέας αρχιτεκτονικής γλώσσας. Ο αρχιτέκτονας στα πλαίσια μιας δημιουργικής αναζήτησης επιλέγει από μια μεγάλη γκάμα παρελθοντικών μορφών, στυλ, αξιών και ιδεών για να επιτύχει την δημιουργία ενός νέου προϊόντος το οποίο θα ανταποκρίνεται στις ιδεολογικές ανάγκες και πεποιθήσεις του.²⁴

²⁰ Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σσ. 44-45

²¹ Hossam Mahdy, Preliminary Notes on the Vernacular Heritage in Egypt, 2009 σ.σ 8-9, https://www.academia.edu/34528162/Preliminary_Notes_on_the_Vernacular_Heritage_in_Egypt, Πρόσβαση 12-11-2024

²² Hossam Mahdy, ό.π.σελ.12

²³ Zographaki, S. G., *Neo-vernacular trends towards the recent past in Greece*, Cambridge, 1986, σελ 16, Διαθέσιμο στο : <http://hdl.handle.net/1721.1/78950>, Πρόσβαση 11-11-2024

²⁴ Zographaki, S. G, ό.π, σσ. 20-22

4.Σύμφωνα με τους Torabi.Z και Berahman S., τα κύρια στοιχεία τα οποία καθορίζουν την διαμόρφωση μιας αρχιτεκτονικής ταυτότητας είναι : η χωρική οργάνωση και οι σχέσεις που δημιουργούνται στα πλαίσια αυτής, η χρονική οργάνωση που αφορά την περίοδο κατασκευής, η χρήση του κατάλληλου συμβολισμού που εκπροσωπεί τις ιδέες μιας κοινότητας, η χρήση σχεδιαστικών αρχών, τα υλικά κατασκευής ,οι αρχιτεκτονικές μορφές και η σχέση με το ευρύτερο περιβάλλον.

(Torabi,Z. και Berahman,S., «Effective factors in Shaping the Identity of Architecture» , *Middle-East Journal of Scientific Research*, τόμος 15,τ.χ.1, 2013, σσ.106-110, DOI:10.5829/idosi.mejsr.2013.15.1.2357)

Το 1945 το Αιγυπτιακό Τμήμα Αρχαιοτήτων ανέθεσε στον Hassan Fathy να αναλάβει τον σχεδιασμό του οικισμού New Gournā. Στα πλαίσια αυτού του έργου ο αρχιτέκτονας είχε την ευκαιρία για πρώτη φορά να εφαρμόσει σε μεγάλη κλίμακα την παραπάνω μορφή αρχιτεκτονικής η οποία θα χρησιμοποιούσε τοπικά υλικά και τεχνικές και παράλληλα θα σεβόταν την τοπική κουλτούρα.²⁵ Στα πλαίσια της δημιουργίας του οικισμού ο H.Fathy προσπάθησε να αναζητήσει την χαμένη ταυτότητα (4.) της Αιγύπτου. Σύμφωνα με την R.Abu Hassan στις περιοχές οι οποίες βίωσαν την αποικιοκρατία η μέθοδος με την οποία μπορεί να βρεθεί ξανά η ταυτότητα τους είναι η αναζήτηση της μνήμης και η αναπαράσταση της με την χρήση της αρχιτεκτονικής.²⁶ Μέσα από το βιβλίο «A Tale of Two Villages» του αρχιτέκτονα το 1969 οι ιδέες και ο σχεδιασμός του οικισμού New Gournā έγιναν ιδιαίτερα αποδεκτές από την διεθνή κοινότητα καθώς ήρθαν σε ρίζη και αμφισβήτησαν το μοντέρνο κίνημα και την διεθνοποίηση η οποία είχε προωθηθεί από την Δύση και παράλληλα έδωσαν έμφαση στην ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας.²⁷

Η ανάπτυξη της εργασίας βασίζεται στην παραπάνω υπόθεση πως η νέα λαϊκή αρχιτεκτονική την οποία προσπαθεί να δημιουργήσει ο Fathy μέσα από τον σχεδιασμό του New Gournā δημιουργεί αντίλογο με την αποικιοκρατία και την άμεση και έμμεση επιρροή της Δύσης ενώ παράλληλα μέσα από την αναζήτηση του τοπικού χαρακτήρα και των παραδοσιακών μορφών που έχουν χαθεί στην μνήμη δημιουργεί μια νέα αιγυπτιακή αρχιτεκτονική ταυτότητα.

²⁵ Pyla, P., «The many lives of New Gournā:alternative histories of a model community and their current significance», *The Journal of Architecture*, τόμος 14, τ.χ 6, 2009, σελ 717, DOI:10.1080/13602360903357120

²⁶ Abu Hassan.R.,«Neo-Orientalism and the Search for Identity», *The Ethics of Neo-orientalist Architectural Production*, 106th ACSA Annual Meeting Proceedings, The Ethical Imperative, σελ...549,DOI :<https://doi.org/10.35483/ACSA.AM.106.85>

²⁷ Pyla, P., «The many lives of New Gournā:alternative histories of a model community and their current significance», *The Journal of Architecture*, τόμος 14, τ.χ 6, 2009, σελ 722, DOI:10.1080/13602360903357120

Συγκρότηση εργασίας

Η εργασία συγκροτείται από τρία μέρη :

A. Οι οικισμοί Gourni

B. Η αποτυχημένη έκβαση του εγχειρήματος και οι μετέπειτα διεθνείς παρεμβάσεις

Γ. Επιχειρώντας συγκρίσεις

Τα ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που θα επιχειρήσει να απαντήσει η παρούσα εργασία είναι τα εξής:

- 1) Ποια είναι τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του οικισμού New Gourni και πως αυτά συνομιλούν με την έννοια της τοπικότητας;
- 2) Πως ο οικισμός New Gourni δημιουργεί αντίλογο με την αποικιοκρατία και πως αυτό εκφράζεται αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά;
- 3) Που εντοπίζεται η παρέμβαση των διεθνών οργανισμών και πως αυτό ερμηνεύεται σε σχέση με τις αντιλήψεις περί αποικιοκρατίας;
- 4) Εμφανίζει συγγένειες ή διαφοροποιήσεις ο οικισμός του Hassan Fathy με αντίστοιχα έργα παρόμοιας κλίμακας όπως ο οικισμός New Al Taref και η αποικιοκρατική συνοικία Habous στη Καζαμπλάνκα και πως αυτό ερμηνεύεται;

Ευρήματα

Σύντομη ιστορική αναδρομή- Το πλαίσιο

4. Η μάχη των πυραμίδων 18^{ος} -19^{ος} αιώνας, Πίνακας του Γάλλου ζωγράφου François-Louis-Joseph Watteau

5. Η συνοικία Sakakini στο Κάιρο-Το όραμα του Ismail Pasha.

Η υφιστάμενη αρχιτεκτονική συνθήκη στην Αίγυπτο του 20ού αιώνα

Η αποικιακή αρχιτεκτονική

Το 1798 οι Γάλλοι υπό την ηγεσία του Ναπολέοντα Βοναπάρτη εισέβαλαν στην Αίγυπτο όπου και παρέμειναν εκεί έως και το 1801, όταν εκδιώχτηκαν από την Βρετανο-οθωμανική στρατιωτική συμμαχία. Η εισβολή αυτή έγινε σε μεγάλο βαθμό στα πλαίσια του ανταγωνισμού της Γαλλίας με την Μεγάλη Βρετανία καθώς απώτερος σκοπός ήταν να αποκόψει την επικοινωνία των Βρετανών από την Ινδία.²⁸

Η επαφή των Αιγύπτιων με τους Γάλλους τους έκανε να συνειδητοποιήσουν το μεγάλο χάσμα των δυο λαών σε τεχνολογικά επιτεύγματα και διοικητικά συστήματα το οποίο είχε οξυνθεί δια μέσου της βιομηχανικής επανάστασης η οποία είχε γίνει αισθητή ήδη από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα στην Ευρώπη²⁹ και η ανάγκη τους για πρόοδο τους έκανε να ανοίξουν τις πύλες προς την Δύση.³⁰

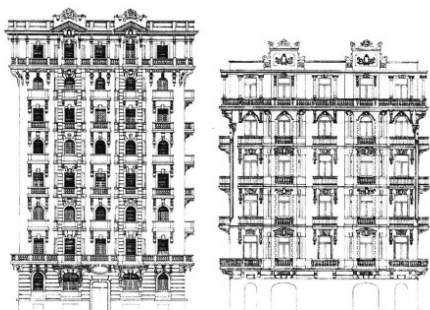
Ειδικότερα όπως αναφέρει ο H.Shorbagy στηριζόμενος σε πληροφορίες από τον Vatikiotis (1980) μετά το πέρας της Γαλλικής κυριαρχίας στην Αίγυπτο, αυτή η σχέση με την Δύση συνέχισε να ενισχύεται όταν ήρθε στην ηγεσία του κράτους ο Muhammed Ali Πασάς και οι διάδοχοι του. Ο Muhammed Ali προσπάθησε να εκμοντερνίσει την Αίγυπτο και προώθησε εκπαιδευτικές αποστολές στην Ευρώπη ώστε οι

²⁸ Cole Juan., *Napoleon's Egypt: Invading the Middle East*, εκδ.Martin's Press,2007, σελ.165, 233,244

²⁹Βλ.Stearnns,P. N., *The Industrial Revolution in World History*, George Mason University, Fourth Edition, εκδ.Westview Press ,U.S.A, 2013,σ.σ 22-23

³⁰ Mahdy Hossam Mahmoud, *Attitudes towards architectural conservation, the Case of Cairo*, Phd thesis, University of Glasgow, Έκδοση Proquest LCC,2018,σελ.59, Διαθέσιμο στο : <https://theses.gla.ac.uk/74736/>,Πρόσβαση 20-01-2025, σελ.52

6. Όψεις κτιρίων σε ευρωπαϊκό στυλ κατά την περίοδο του εκμοντερνισμού : Downtown Κάιρο 1927

7. Το St. Davies Building που σχεδιάστηκε σε Νεογοτθικό ρυθμό από τον Robert William το 1910 στην Heliopolis

Αιγύπτιοι φοιτητές να αποκτήσουν ακαδημαϊκή και τεχνική κατάρτιση στα πρότυπα της Δύσης.³¹

Αυτή η φιλοδυτική διάθεση πήρε νέα διάσταση κατά την ηγεσία ενός εκ των διαδόχων του Muhammed Ali τον Khedive Ismail ο οποίος είχε σπουδάσει στο Παρίσι ως μέρος των παραπάνω εκπαιδευτικών αποστολών στην Ευρώπη.³² Αυτός ανέθεσε στον Ali Mubarak τον υπουργό Δημοσίων επιβλέψει την δημιουργία ενός αντίστοιχου πλάνου αναμόρφωσης όπως εκείνο του Παρισιού στο Κάιρο.³³ Έτσι κατασκευάστηκαν γαλλικού τύπου λεωφόροι και βίλες σε ιταλικό στυλ θέλοντας να εξάγει την εικόνα μιας πολιτισμένης πόλης για το Κάιρο η οποία θα ήταν εφάμιλλη των μεγάλων ευρωπαϊκών πρωτευουσών.³⁴

Παράλληλα στο νέο πλάνο της πόλης υιοθετήθηκαν οι βασικές αρχές τις οποίες είχε χρησιμοποιήσει ο Haussman για το Παρίσι όπως ήταν οι ενιαίες όψεις των κτιρίων ,η ιεραρχία σε ύψος και οι μεγάλες πλατείες. Το νέο οδικό σύστημα δημιουργήθηκε τόσο για να συμβάλει στον φωτισμό και τον αερισμό και κατ' επέκταση για την καλύτερη ποιότητα ζωής όσο και για να μπορέσει να επιβάλει τον κρατικό έλεγχο διευκολύνοντας την κίνηση του στρατού και της αστυνομίας.³⁵ Για να επιτύχει τους στόχους του ο Ismail διόρισε Ευρωπαίους και αιγύπτιους με Ευρωπαϊκή εκπαίδευση σε υψηλόβαθμες θέσεις.³⁶

Όπως αναφέρει ο Hossam Mahmoud Mahdy στηριζόμενος σε πληροφορίες από τον Edwards A.B στα πλαίσια των έργων που έγιναν την περίοδο της ηγεσίας του Ismail χρησιμοποιήθηκαν δυο μέθοδοι αποκατάστασης εκ των οποίων η πρώτη αφορούσε το γκρέμισμα αρχαίων κτισμάτων και η αντικατάστασή τους με κτίρια απομίμησης Γοτθικού ρυθμού και η δεύτερη ήταν η αποξήλωση των στεγών τους και των

³¹ Shorbagy, A. M., *The Architecture of Hassan Fathy: Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury, Canterbury, 2001, σελ.3

³² Hossam Mahmoud Mahdy, *Attitudes towards architectural conservation, the Case of Cairo*, University of Glasgow, August 1992, σελ.55

³³ Shafik R., & Salama, H., «Modernization of Downtown Cairo», *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*, 2020, τόμος 9, τ.χ.1, 2020, σελ.340-341., DOI:10.17577/IJERTV9IS010184

³⁴ Hossam Mahmoud Mahdy, *Attitudes towards architectural conservation, the Case of Cairo*, University of Glasgow, August 1992, σελ.61

³⁵ Shafik R., & Salam, H., *Modernization of Downtown Cairo*, *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*, 2020, τόμος 9, τ.χ.1, 2020, σσ. 342-343

³⁶ Mahdy Hossam Mahmoud, *Attitudes towards architectural conservation, the Case of Cairo, Phd thesis*, University of Glasgow, Έκδοση Proquest LCC, 2018, σελ.59, Διαθέσιμο στο : <https://theses.gla.ac.uk/74736/>, Πρόσβαση 20-01-2025

8. Ο Καθεδρικός ναός της Αγ.Αικατερίνης, στην Αλεξάνδρεια, 2010-Χτίστηκε σε Νέο-Μπαρόκ στυλ μεταξύ του 1847 και 1856 από τον αρχιτέκτονα Serafino da Baceno.

πλακιδίων από την τοιχοποιία τους και η αντικατάσταση των πρώτων με σκυρόδεμα και των δεύτερων με πλάκες από γρανίτη ή αλάβαστρο.³⁷

Σύμφωνα με τον Shorbagy A.M ο οποίος στηρίζεται σε πηγές από τον Vatikiotis (1980) η δυναστεία της οικογενείας του Muhammed Ali Πασά σταμάτησε με τον θάνατο του Tawfiq Pasha το 1892. Την τριετία μεταξύ του 1879 έως και του 1882 για πρώτη φορά δημιουργείται ένα κίνημα αντιπολίτευσης το οποίο γρήγορα καταπνίχθηκε με την επιβολή της Βρετανικής κατοχής τον Σεπτέμβριο του 1882. Η βρετανική κατοχή γκρέμισε τις ελπίδες των ντόπιων για αυτοδιοίκηση και αποτέλεσε το ποτήρι το οποίο ξεχείλισε ενισχύοντας μια έντονη εθνικιστική ατμόσφαιρα στην χώρα.³⁸

Κατά την διάρκεια της επικράτησης των Βρετανών η Αίγυπτος συνέχισε να αλλάζει και να εκμοντερνίζεται ως φυσική συνέχεια της προσπάθειας που είχε ξεκινήσει η οικογένεια του Muhammed Ali. Η δυτική κουλτούρα συνέχιζε να βάζει βαθιά τις ρίζες της στην λαό της Αιγύπτου και ξένες επενδύσεις αρχίζουν να εισέρχονται στην πρωτεύουσα. Στις αρχές του 20ού αιώνα πραγματοποιήθηκαν αρκετές επεκτάσεις νέων οικιστικών περιοχών στο Κάιρο όπως το Garden City, η Heliopolis και το Maadi. Αυτές αναπτύχθηκαν από ιδιωτικές εγχώριες και ξένες επιχειρήσεις και δημιουργήθηκαν με σκοπό να στεγάσουν τα υψηλά κοινωνικά στρώματα της πόλης και τους Ευρωπαίους που έμεναν σε αυτήν.³⁹

Στα πλαίσια της προσπάθειας για τον εκσυγχρονισμό του Καΐρου την δεκαετία αυτή η ανέγερση των κτιρίων δεν περιορίστηκε στην μίμηση των κτιρίων που έμοιαζαν με αυτά του Παρισιού αλλά σε ένα πλήθος σύγχρονων κτιρίων που ανεγείρονταν την ίδια περίοδο στην Ευρώπη. Έτσι έως και την δεκαετία του 1950 εντός της πρωτεύουσας υπήρχε ένα συνονθύλευμα από διαφορετικά στυλ αρχιτεκτονικής όπως Baroque, Rococo, Νεοκλασικό αλλά και Bauhaus.⁴⁰ Σύμφωνα με τον Elshahed αυτή η αρχιτεκτονική που

³⁷ Mahdy Hossam Mahmoud, *ο.π.*, σελ.59

³⁸ Shorbagy, A.M., *The Architecture of Hassan Fathy: Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury, Canterbury, 2001, σελ.5

³⁹ Shafik R., & Salama, H., *Modernization of Downtown Cairo*, International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT), 2020, τόμος 9, τ.χ.1, σελ.343

⁴⁰ Mohamed Elshahed, *Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis*, New Jersey Institute of Technology, June 2007, σελ.49

κάποτε συμβόλιζε τον εκσυγχρονισμό της πρωτεύουσας σύντομα στα μάτια των Αιγύπτων θα ταυτιστεί με την υποταγή της χώρας στο βρετανικό προτεκτοράτο και την ταπείνωση της εθνικής τους υπερηφάνειας με αποτέλεσμα πολλά από αυτά να καούν την περίοδο της επανάστασης.⁴¹

9. Η τράπεζα Italo-Egiziano που κατασκευάστηκε στις αρχές του 20ου αιώνα σε νεοκλασικό ρυθμό στην οδό Abou El-Sebaa στο Κάιρο.

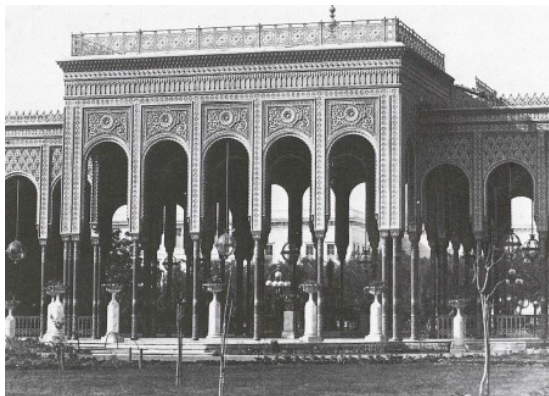
Κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα λόγω της μεγάλης αστικής εξάπλωσης και του μεγάλου πλήθους διαφορετικών στυλ αρχιτεκτονικής που υπήρχαν στην πρωτεύουσα της Αιγύπτου⁴² είναι πολύ δύσκολο να διαχωρίσουμε τις τυπολογίες και τις μορφές της αποικιοκρατικής από αυτές της μετααποικιακής περιόδου. Ειδικότερα το πρόβλημα αυτό οξύνεται αν αναλογιστούμε ότι η αντίδραση στο δυτικό καθεστώς και των παραγώνων του είχε ήδη αρχίσει να εμφανίζεται από πολύ πριν την επίσημη απομάκρυνση των βρετανών από την χώρα το 1952 και γίνεται εμφανής μέσα από το εθνικιστικό κλίμα και τις εξεγέρσεις των Αιγύπτων που ανάγκασαν τους Βρετανούς να κηρύξουν “μερική” ανεξαρτησία στην Αίγυπτο στις 28 Φεβρουαρίου του 1922.⁴³

⁴¹Mohamed Elshahed, *ο.π.*, σελ.41

⁴²Dr.Aly Kamal Kandil, «*Egyptian Neo-Pharaonic Architecture 1922-1932: A Nationalistic Expressive Tool*», *Engineering Research Journal* 180, December 2023,σελ.Α74

⁴³ Dr. Stephen Zunes & Jesse Laird, *Egyptian Independence: 1919-22*,International Center on Nonviolent Conflict,Ιανουάριος 2011,σ.σ.5-6 <https://www.nonviolent-conflict.org/wp-content/uploads/2016/02/Egyptian-Independence.pdf>, Πρόσβαση 26-10-2024

Η μετααποικιακή αρχιτεκτονική

10. Το Salamlik του Chezreh Palace, κατασκευάστηκε το 1863 από τους Franz και De Cruel

Κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα λόγω της μεγάλης αστικής εξάπλωσης και του μεγάλου πλήθους διαφορετικών στυλ αρχιτεκτονικής που υπήρχαν στην πρωτεύουσα της Αιγύπτου⁴⁴ είναι πολύ δύσκολο να διαχωρίσουμε τις τυπολογίες και τις μορφές της αποικιοκρατικής από αυτές της μετααποικιακής αρχιτεκτονικής. Ειδικότερα το πρόβλημα αυτό οξύνεται αν αναλογιστούμε ότι η αντίδραση στο δυτικό καθεστώς και των παραγόντων του είχε ήδη αρχίσει να εμφανίζεται από πολύ πριν την επίσημη απομάκρυνση των βρετανών από την χώρα το 1952 και γίνεται εμφανή μέσα από το εθνικιστικό κλίμα και τις εξεγέρσεις των Αιγύπτων που ανάγκασαν τους Βρετανούς να κηρύξουν “μερική” ανεξαρτησία στην Αίγυπτο στις 28 Φεβρουαρίου του 1922.⁴⁵

Για τον λόγο αυτό ως μετααποικιακή αρχιτεκτονική στην παρούσα εργασία θα θεωρήσουμε κάθε αρχιτεκτονική τυπολογία η οποία έκανε αισθητή την παρουσία της στην Αίγυπτο από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και η οποία δεν αναγνωρίζεται άμεσα ως αποικιοκρατικό προϊόν παρά το γεγονός πως αυτή τις περισσότερες φορές πυροδοτήθηκε από την ίδια την Δύση.

Στις αρχές του 20ού αιώνα υπήρξαν δυο βασικά αρχιτεκτονικά ρεύματα εκ των οποίων το πρώτο αφορούσε τον σχεδιασμό κτιρίων τα οποία διακατείχαν μια έντονη εθνική ταυτότητα και αναπαρήγαγαν μοντέρνες εκδοχές των Αιγυπτιακών και Ισλαμικών μορφών και μια ενός καθαρού μοντερνισμού ο οποίος προσπαθούσε σταδιακά να εξαλείψει κάθε στοιχείο τοπικής ταυτότητας.⁴⁶

⁴⁴Dr. Aly Kamal Kandil, *Egyptian Neo-Pharaonic Architecture 1922-1932: A Nationalistic Expressive Tool*, *Engineering Research Journal* 180, December 2023, σελ. Α74

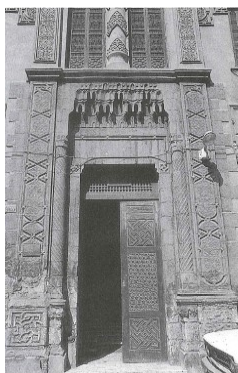
⁴⁵Dr. Stephen Zunes & Jesse Laird, *Egyptian Independence: 1919-22*, International Center on Nonviolent Conflict, Ιανουάριος 2011, σ.σ. 5-6 <https://www.nonviolent-conflict.org/wp-content/uploads/2016/02/Egyptian-Independence.pdf>, Πρόσβαση 26-10-2024

⁴⁶Mohamed Elshahed, *Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis*, New Jersey Institute of Technology, June 2007, σελ. 37

11. Το Salamlik του παλατιού του Omar Sultan Pasha, κατασκευασμένο το 1907 από τον A. Leseiac.

12. Διακοσμητικά στοιχεία σε "Αραβικό στυλ" σε είσοδο κατοικίας στην συνοικία Faggala στο Κάιρο.

Νέο-Ισλαμική Αρχιτεκτονική

Σύμφωνα με τον Madbwly (2023) στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές 20^{ου} αιώνα στα πλαίσια μιας αιγυπτιακής αναγέννησης, αρχιτέκτονες επιδίωξαν να αναβιώσουν την Ισλαμική αρχιτεκτονική και να προωθήσουν την διατήρηση της εθνικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.⁴⁷ Η εκπροσώπηση των μορφών αυτών πραγματοποιήθηκε είτε με την αυθεντική αναβίωση των μορφών ενός συγκεκριμένου στυλ Ισλαμικής αρχιτεκτονικής όπως του Οθωμανικού ή του Μαμελουκικού είτε με τον συνδυασμό πολλών διαφορετικών στυλ πάνω σε ένα κτίριο.⁴⁸ Οι Ilbert και Volait (1984) παρουσιάζουν αναλυτικά μια χρονολογική ανάλυση των επιμέρους περιόδων και των μορφών οι οποίες ταυτίστηκαν με την αναγέννηση της Ισλαμικής αρχιτεκτονικής στην Αίγυπτο. Σύμφωνα με αυτήν η συγκεκριμένη αρχιτεκτονική τάση ξεκίνησε ως αποκύημα του οριενταλισμού πλούσιων Ευρωπαίων όταν κατά την περίοδο 1870-1880 κάποιοι ευρωπαίοι προσπάθησαν να δημιουργήσουν την τυπολογία μιας αραβική βίλλας η οποία θα τους πρόσφερε την πολυτέλεια που έλειπε από τα ευρωπαϊκού τύπου κτίρια.⁴⁹ Είναι φανερό πως σε αυτό το πρώιμο στάδιο το αρχιτεκτονικό αυτό κίνημα δεν αφορά μια αναζήτηση για εθνική ταυτότητα αλλά αντικατοπτρίζει την επιθυμία των δυτικών που διέμεναν στην Αίγυπτο για το εξωτικό στοιχείο. Κατά την επόμενη δεκαετία το αραβικό στυλ χρησιμοποιήθηκε κατά κύριο λόγο ως διακοσμητικό στοιχείο το οποίο κοσμούσε τους σοβάδες στα φαντώματα των κτιρίων. Όμως παράλληλα με αυτό άρχισαν να χρησιμοποιούνται νέα στοιχεία τα οποία είχαν μια βαθύτερη σημασία για την αρχιτεκτονική όπως τα salamlik σε βίλλες και τα Qa'a σε εσωτερικούς αστικούς χώρους. Αυτή η τάση κλιμακώθηκε την περίοδο

⁴⁷ Madbwly, W.E.B., «Egyptian Architectural Heritage and Revival of Islamic Style "Between the 19th and the 20th century"», *International Journal of Advanced Studies in World Archaeology*, 2023, τόμος 6, τ.χ. 1., σελ. 89., DOI: 10.21608/ijaswa.2023.223656.1037

⁴⁸ Madbwly, W.E.B., ο.π., σελ. 89.

⁴⁹ Ilbert R., & Mercedes V., «Neo-Arabic Renaissance in Egypt, 1870-1930», *Mimar 13: Architecture in Development*, edited by Hasan-Uddin Khan, τόμος 13, 1984, Έκδοσεις Concept Media Ltd., Σιγκαπούρη, σελ. 29, Διαθέσιμο στο : <https://www.archnet.org/publications/3931>, Πρόσβαση 20-01-2025.

μεταξύ του 1910 και 1920 στα πλαίσια μιας γενικότερης κατεύθυνσης προς το Αραβικό στυλ αρχιτεκτονικής τόσο με δημόσια όσο και με ιδιωτικά έργα.⁵⁰

Νέο-Φαραωνική αρχιτεκτονική

13. Το μανσωλείο του Saad Zaghloul

Στις αρχές του 20ού αιώνα κάποιοι αιγύπτιοι αρχιτέκτονες οι οποίοι είχαν σπουδάσει στην Ευρώπη αναζήτησαν ένα νέο εθνικό στυλ αρχιτεκτονικής εκσυγχρονίζοντας υπό τις αρχές του μοντερνισμού τις φαραωνικές μορφές.⁵¹ Όπως αναφέρει ο Dr.A.K.Kandil ο οποίος βασίζεται σε πηγές από τον M.Colombe το παραπάνω αρχιτεκτονικό κίνημα συνέπεσε ταυτόχρονα με το έντονο κίνημα πατριωτισμού που υπήρχε την ίδια περίοδο το οποίο είχε κλιμακωθεί ιδιαίτερα με τις εξεγέρσεις του 1919 ενάντια του βρετανικού προτεκτοράτου⁵² αλλά και με την σημαντική ανακάλυψη του Τάφου του Τουταγχαμών το 1922 από τον Howard Carter το οποίο αναζωπύρωσε το ενδιαφέρον για την αρχαία Αίγυπτο.⁵³

Κατά την διάρκεια αυτού του κινήματος η Αιγυπτιακή Κοινότητα Αρχιτεκτονικής η οποία ιδρύθηκε το 1917 προσπάθησε να εισάγει ένα ύφος συμβατό με την αναδυόμενη εθνικιστική ιδεολογία που υπήρχε και το εθνικιστικό κίνημα προώθησε μια θεώρηση της φαραωνικής αρχιτεκτονικής ως κατάλληλη πηγή έμπνευσης για το έθνος.⁵⁴

Οι αρχιτέκτονες χρησιμοποιούσαν στον σχεδιασμό δημοσίων κτιρίων πύλες, κολόνες και γείσα τα οποία μιμούνταν εκείνα της φαραωνικής περιόδου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Μανσωλείο

⁵⁰ Ilbert R., & Mercedes V.,ό.π,σελ.29

⁵¹ Dr.Aly Kamal Kandil, «Egyptian Neo-Pharaonic Architecture 1922-1932: A Nationalistic Expressive Tool», *Engineering Research Journal*, Δεκέμβριος 2023,τόμος 180,σελ.Α75,DOI: 10.21608/erj.2023.330756

⁵² Ismail Serageldin, *Hassan Fathy Egypt's Visionary Architect*, Bibliotheca Alexandrina,Alexandria,2014,σελ.4, Διαθέσιμο στο :https://www.bibalex.org/attachments/publications/files/hassan_fathy.pdf, Πρόσβαση 23-01-2025

⁵³ Dr.Aly Kamal Kandil, «Egyptian Neo-Pharaonic Architecture 1922-1932: A Nationalistic Expressive Too», *Engineering Research Journal*,Δεκέμβριος2023, τόμος 180, σελ.Α75, ,DOI: 10.21608/erj.2023.330756

⁵⁴ Gabr, Ali Labib. *Neo Pharaonic Architecture in Cairo: A Western Legacy*. In Medina Premier Issue: Architecture, Interiors & Fine Arts. British Virgin Islands: Medina Magazine,1998,σελ47, <https://www.archnet.org/publications/3360> , Πρόσβαση 11-1-2025

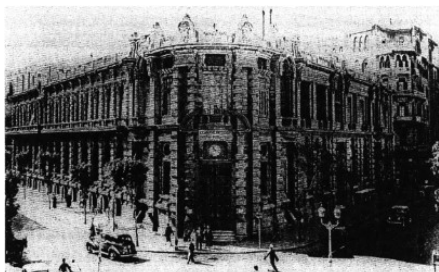
Saad Zaghloul που κτίστηκε το 1927 και διαθέτει πολλές από τις μορφές που συναντώνται στην φαραωνική αρχιτεκτονική. Στις δυο εισόδους του κτιρίου δεσπόζει ένα ζεύγος από επιβλητικούς κίονες από κόκκινο γρανίτη. Άλλα χαρακτηριστικά που παραπέμπουν στην φαραωνική αρχιτεκτονική είναι ο μεγάλος γείσος στην κορυφή του κτιρίου και τα κατακόρυφα ανοίγματα στην όψη του. Όσον αφορά την διακόσμηση έχουν χρησιμοποιηθεί φαραωνικά σύμβολα και μορφές όπως το πρόσωπο του Χάθουρ, ο φτερωτός δίσκος του ήλιου, το άνθος του λωτού και ο πάπυρος.⁵⁵ Άλλα σημαντικά έργα της νέο-Φαραωνικής αρχιτεκτονικής είναι το King Farouk's Hunting Lodge (1942-46), η Πολυτεχνική σχολή της Αλεξάνδρειας (1946-51) και το Μουσείο Mahmoud Mukhtar (1962).

14.Η Πολυτεχνική σχολή της Αλεξάνδρειας(1946-51)

⁵⁵ Mohamed Adel Salama, *The Identity of Contemporary Egyptian Architecture*, International Journal of Advanced Engineering and Business Sciences (IJAEB), 26 September 2021, σελ.73

Μοντέρνα αρχιτεκτονική

15. Πάνω φωτογραφία Εθνική Τράπεζα της Αιγύπτου πριν την αναμόρφωση της πρόσοψης της το 1948. Κάτω φωτογραφία η εκμοντερνισμένη όψη της Εθνικής Τράπεζας της Αιγύπτου μετά από τις επεμβάσεις που έγιναν το 1948.

Η μοντέρνα αρχιτεκτονική ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα είχε αρχίσει να διεισδύει και να κάνει αισθητή την παρουσία της στην Αίγυπτο.⁵⁶ Αυτό οφείλεται τόσο στην σημαντική επιρροή των δυτικών κατά την περίοδο της παραμονής τους στην κουλτούρα της Αιγύπτου, η οποία είχε ενισχυθεί ακόμα νωρίτερα με τον Ισμαήλ Πασά και τους διαδόχους και τις αποστολές εκπαίδευσης των αρχιτεκτόνων στις δυτικές χώρες⁵⁷ όσο και από τις ευκαιρίες που υπόσχονταν οι νέες κατασκευαστικές τεχνολογίες όπως η μαζική τήξη στη χύτευση μετάλλων και η χρήση του σιδήρου και του χάλυβα.⁵⁸ Ειδικότερα πολλά από τα μεγάλα αρχιτεκτονικά έργα στην Αίγυπτο τα αναλάμβαναν ξένοι αρχιτέκτονες σε συνεργασία με γραφεία του εξωτερικού. Αντίθετα λόγω της έλλειψης σημαντικών αρχιτεκτονικών οργανισμών οι ντόπιοι αρχιτέκτονες περιορίζονταν στην ανέγερση κατοικιών, καταστημάτων και μικρότερης σημασίας έργων.⁵⁹ Οι αρχές που πρέσβευαν τα έργα του μοντερνισμού όπως ο ελκρινής σχεδιασμός, η αποφυγή συμμετρίας, η ελεύθερη κάτοψη και συνθήματα όπως “ η μορφή ακολουθεί την λειτουργία” και το λιγότερο είναι περισσότερο⁶⁰ έβαλαν τα θεμέλια για μια νέα αρχιτεκτονική πολύ διαφορετική από εκείνη της Φαραωνικής και της Ισλαμικής Αιγύπτου αλλά και των μορφών της Beux Art.

Ο μοντερνισμός και το διεθνές στυλ όπως αναφέρει ο Mohamed Elshahed αποτέλεσαν την αφορμή για να εκφράσουν την επιθυμία της απομάκρυνσης από τις μορφές που θύμιζαν την αρχιτεκτονική της

⁵⁶ Mohamed Adel Salama, ο.π., σελ.83

⁵⁷ Shorbagy, A.M., *The Architecture of Hassan Fathy: Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury, Canterbury, 2001, σελ.3, https://www.academia.edu/81275869/The_architecture_of_Hassan_Fathy_between_western_and_non_western_perspectives, Πρόσβαση 12-11-2024

⁵⁸ Tobolczyk, M., *Contemporary Architecture The Genesis and Characteristics of Loading Trends*, εκδ. Cambridge Scholars Publishing, 2021, σελ.5

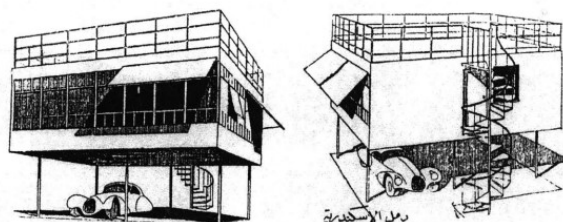
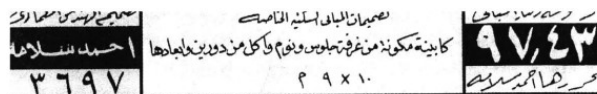
⁵⁹ Abdelbaki Mohamed, I. (ed), «*Contemporary Architecture in Egypt*», *Alam al-Bina*, 1998, Έκδοση Center for Planning and Architectural Studies, Cairo, σσ.6-8, <https://www.archnet.org/display?source=https://archnet-3-prod-iiif-cloud-c0fe51f0b9ac.herokuapp.com/public/resources/3ba3a37e-7324-4e8f-b37b-bf233eb511bb/content>, Πρόσβαση 11-1-2025

⁶⁰ Tobolczyk, M., *Contemporary Architecture The Genesis and Characteristics of Loading Trends*, εκδ. Cambridge Scholars Publishing, 2021, σελ.13

αποικιοκρατίας. Η αρχιτεκτονική της περιόδου του Ismail είχε ταυτιστεί με την κατοχή και την διαφθορά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ανακαίνιση της Εθνικής τράπεζας της Αιγύπτου το 1948 όπου το διώροφο κτίσμα έγινε τριώροφο και η κλασική Ευρωπαϊκού στυλ πρόσοψη του εκμοντερνίστηκε και απλουστεύτηκε χάνοντας την παλιά της ταυτότητα.⁶¹

Σύμφωνα με τον Καθηγητή Abdelbaki Ibrahim ο οποίος περιγράφει τις τάσεις του μοντερνισμού στην Αίγυπτο στα τέλη του 20ου αιώνα οι αρχιτέκτονες κατηγοριοποιούνται σε τρεις ξεχωριστές ομάδες. Οι πρώτοι τους οποίους αποκαλεί μηχανικούς κτιρίων είναι εκείνοι οι οποίοι κάνουν τα πάντα για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των πελατών χωρίς να περιορίζονται από ηθικούς φραγμούς, οι δεύτεροι είναι εκείνοι οι οποίοι αναζητούν δυτικά πρότυπα αδιαφορώντας για το τοπικό στοιχείο και συνήθως απευθύνονται σε δυτικούς εργοδότες και τέλος εκείνοι οι οποίοι αναζητούν την αναβίωση της τοπικής αρχιτεκτονικής μέσα από τις μοντέρνες μορφές και τα σύγχρονα δεδομένα διαβίωσης.⁶²

16.Μοντέρνο σχέδιο κατοικίας του αρχιτέκτονα Ahmed Salama ,1952

⁶¹Mohamed Elshahed, *Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis*, New Jersey Institute of Technology, June 2007, σ.σ.38-40
<https://studylib.net/doc/11151859/facades--of-modernity-mohamed--elshahed>, Πρόσβαση 3-11-2024

⁶²Abdelbaki Mohamed, I. (ed), «*Contemporary Architecture in Egypt*», *Alam al-Bina*, 1998, Έκδοση Center for Planning and Architectural Studies, Cairo, σ.σ.6-8,
<https://www.archnet.org/display?source=https://archnet-3-prod-iiiif-cloud-c0fe51f0b9ac.herokuapp.com/public/resources/3ba3a37e-7324-4e8f-b37b-bf233eb511bb/content> , Πρόσβαση 11-1-2025

Α. Οι οικισμοί Gournā

17. Old Gournā

18. New Gournā

1. Ο παλαιός οικισμός Gourna

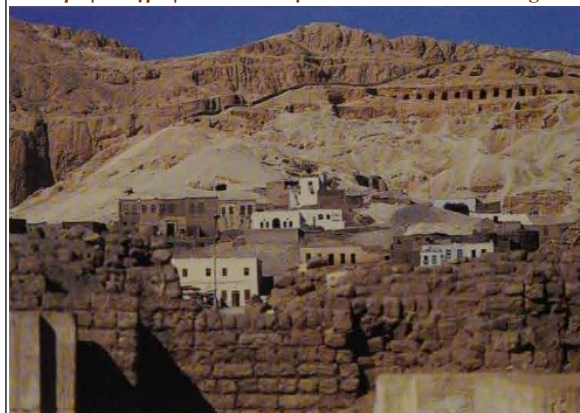

19. Ο οικισμός Old Gourna

20. Αεροφωτογραφία του οικισμού Old Gourna από Google earth

21. Ο Οικισμός Old Gourna

Ο οικισμός Old Gourna βρίσκεται κοντά στο Λούξορ, στην απέναντι όχθη του ποταμού Νείλου και είναι κτισμένος σε γειτνιάζουσα θέση με το παλαιό νεκροταφείο των Θηβών. Ο οικισμός έχει χωροθετηθεί πάνω από τους τάφους των ευγενών, δηλαδή κεντρικά του αρχαιολογικού χώρου στην πλαγιά ενός λόφου που έχει θέα προς τις γεωργικές εκτάσεις.⁶³ Όπως αναφέρουν οι G.Ahmed και L.Elgizawi στηριζόμενοι στους E.W. Lane και I.Frances Romer ο οικισμός φαίνεται να προϋπήρχε του 19ου αιώνα , αλλά εγκαταλείφτηκε στις αρχές του και η επανακατοίκηση του πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 1840.⁶⁴

Σύμφωνα με τον Fathy ο οικισμός αποτελούνταν από πέντε συμπλέγματα κτιρίων στα οποία κατοικούσαν συνολικά περίπου 7.000 άνθρωποι. Ο πληθυσμός αυτός δεν μπορούσε να συντηρηθεί από τις γεωργικές εκτάσεις και οι ντόπιοι διαβίωναν καπηλεύοντας και εμπορεύοντας τα αρχαία αντικείμενα από τους τύμβους που βρίσκονταν εκεί.⁶⁵

Ο οικισμός είχε δημιουργηθεί με οργανική διάταξη από τους κατοίκους πάνω στον λόφο, χωρίς προμελετημένο σχεδιασμό και ακολουθούσε το φυσικό ανάγλυφο της περιοχής. Η χωροθέτηση των κτιρίων παρά το γεγονός πως δεν ακολουθεί κάποιον επιτηδευμένο σχεδιασμό μέσα από τον σεβασμό προς το φυσικό τοπίο πλάθει μια αναμφισβήτητη αρχιτεκτονική ποιότητα σε τέτοιο βαθμό ώστε κάθε κτίσμα να ενσωματώνεται με τον ιδανικότερο δυνατό τρόπο στο ευρύτερο περιβάλλον του και να καθίσταται ουσιαστικά αναντικατάστατο.⁶⁶ Τα κτίρια βρισκόταν σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, ήταν ισόγεια και διώροφα και ήταν κατασκευασμένα από πλίνθους και ξύλα. Όσον αφορά την χρήση τους αυτή ήταν μεικτή

⁶³Hassan Fathy, *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London,1973,σελ.15

⁶⁴Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gourna», *International Journal of Sustainable Development and Planning*,τόμος 5,τ.χ 4,σσ.408-409,2010,DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

⁶⁵Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London,1973,σελ.15

⁶⁶Mahmoud, R.,A, «Old Gourna: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism» , *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34, σελ.443, ISSN 1878-0296, DOI : <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>.

22. Τυπική κάτοψη ισόγειου διώροφης κατοικίας του Old Gournas

23. Όψη κατοικίας του οικισμού Old Gournas

και εκτός από κατοικίες υπήρχαν καταστήματα στο ισόγειο των κτιρίων.⁶⁷

Το κάθε κτίριο στον Old Gournas ήταν μοναδικό καθώς ήταν κατασκευασμένο για να εξυπηρετεί τις ανάγκες του εκάστοτε ιδιοκτήτη του. Οι κατοικίες συνήθιζαν να έχουν δυο διαφορετικές εισόδους εκ των οποίων η μια ήταν η κύρια είσοδος και η δεύτερη εκείνη που χρησιμοποιούσαν οι καλεσμένοι. Στο εσωτερικό του κτιρίου υπήρχε συχνά μια εσωτερική ιδιωτική αυλή την οποία χρησιμοποιούσαν οι γυναίκες για την εκτροφή πουλερικών. Η πρόσβαση στην δεύτερη στάθμη όταν αυτή υπήρχε γινόταν διαμέσου σκάλας που βρισκόταν σε ανοιχτή αυλή.⁶⁸ Στην Εικόνα 22 απεικονίζεται μια τυπική κάτοψη του ισόγειου μιας διώροφης κατοικίας σύμφωνα με τον Mahmoud Randa A. (2016).

Οι μορφές των κτιρίων διέθεταν μεγάλη πλαστικότητα και σύμφωνα με τον Fathy το σχήμα των δωματίων του θύμιζε την μορφή ενός βάζου.⁶⁹ Οι κάτοικοι εκφράζονταν βάφοντας με έντονα χρώματα τους εσωτερικούς και εξωτερικούς τοίχους των κτιρίων και κατασκευάζοντας μοναδικά χειροποίητα έπιπλα.⁷⁰

Αυτές οι χειροποίητες κατασκευές των κατοίκων εντυπωσίασαν ιδιαίτερα τον Fathy καθώς διέθεταν μια έντονη πλαστικότητα. Τέτοιες κατασκευές αποτελούσαν τα κρεβάτια των κατοίκων σε σχήμα μανιταριών και οι μνημειώδεις περιστρώνες. Ειδικότερα σε κάποιες από τις κατοικίες οι ιδιοκτήτες λόγω της φτώχειας τους που δεν τους επέτρεπε να εμπορεύονται αντικείμενα είχαν αναγκαστεί να σχεδιάσουν και να

⁶⁷ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi. «Two Versions of 'New Gournas' and the Dilemma of Sustainability in New Urban Communities in Egypt.», *Sustainable Development and Planning*, WIT Press, τόμος 120, 2009, DOI :10.2495/SDP090642 σσ.692

⁶⁸ Mahmoud, R. A. «Old Gournas: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism», *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34, ISSN 1878-0296, σσ. 446-447, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>

⁶⁹ Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σελ. 41

⁷⁰ Mahmoud, R., A., «Old Gournas: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism», *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34, σελ. 446-447, ISSN 1878-0296, DOI : <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>

κατασκευάσουν οι ίδιοι κάθε στοιχείο της κατοικίας τους όπως οι ίδιοι ήθελαν με βάση το προσωπικό τους γούστο. Αυτή η ερασιτεχνική πρακτική η οποία απέιχε από ακριβείς μετρήσεις και χώρους με κάθετους τοίχους και τετράγωνο περίγραμμα, έδινε μια πλαστικότητα στις μορφές που θύμιζε πηλίνο ομοίωμα το οποίο δεν θα ήταν εφικτό να κατασκευαστεί βάσει ενός σχεδίου σε χαρτί όπως τονίζει ο Fathy.⁷¹

24. Ζωγραφισμένη τοιχοποιία κτιρίου 1

25. Ζωγραφισμένη τοιχοποιία κτιρίου 2

26. Εσωτερική αυλή κατοικίας

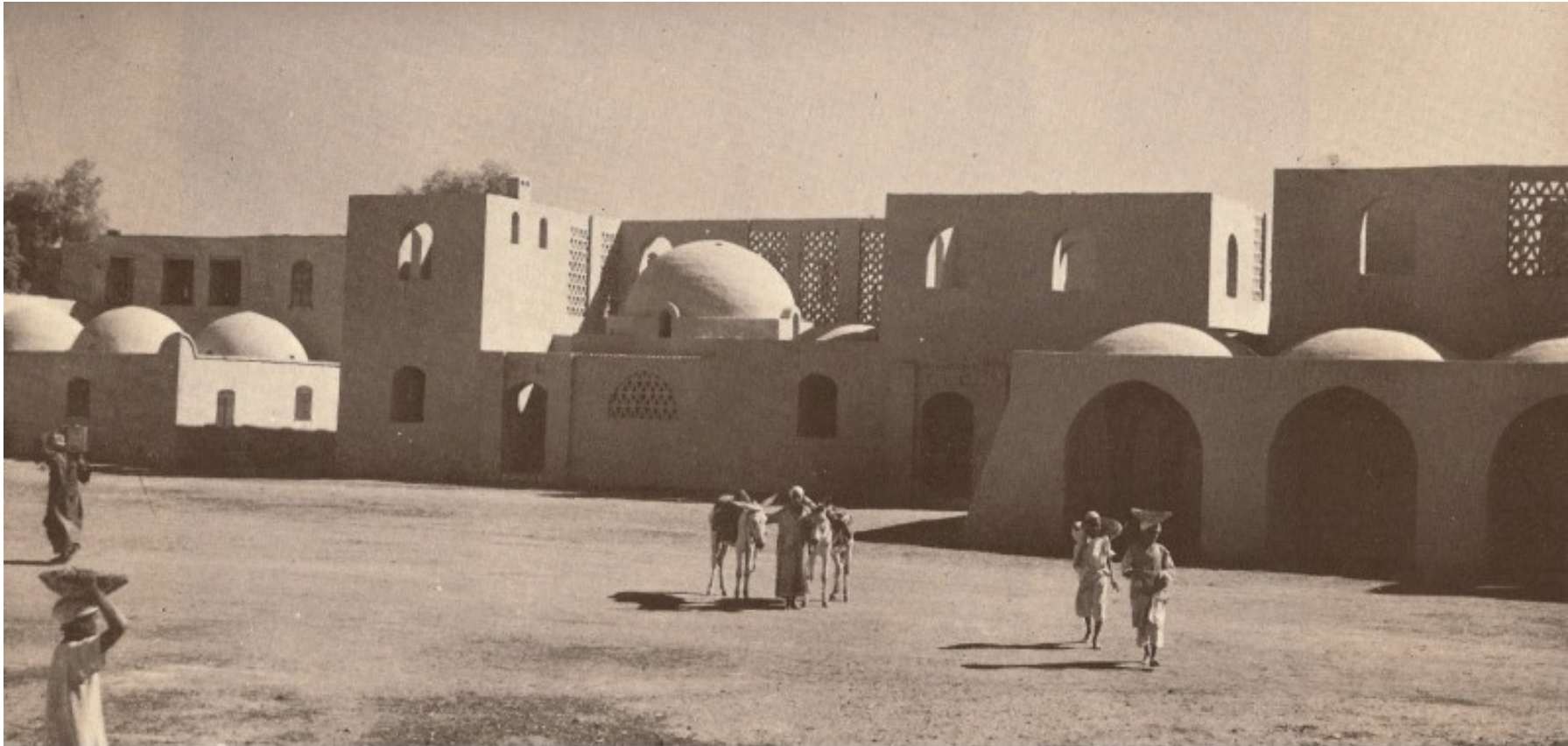

27. Χειροποίητη κατασκευή σε εσωτερικό κτιρίου

⁷¹Fathy H., Architecture for the Poor , *An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973,σελ. 41

2. Ο οικισμός New Gourni

28. Οδός στον οικισμό New Gourni

Οι παράνομες δράσεις των κατοίκων του οικισμού “Old Gournά “ έρχονταν σε σύγκρουση με το έργο του τμήματος Αρχαιοτήτων και ήταν αναγκαίο να βρεθεί μια λύση. Είχε επικυρωθεί ένα βασιλικό διάταγμα βάσει του οποίου είχε απαγορευτεί η επέκταση του υφιστάμενου οικισμού και ο σκοπός ήταν να εκδοθεί ένα δεύτερο δια μέσω του οποίου θα γινόταν η απαλλοτρίωση των υφιστάμενων κτιρίων. Η πιθανή αυτή απαλλοτρίωση θα οδηγούσε σε νέα προβλήματα καθώς οι κάτοικοι θα έμεναν χωρίς στέγη. Το τμήμα Αρχαιοτήτων αποφάσισε πως η καλύτερη επιλογή ήταν να δημιουργηθεί ένα νέο χωριό στο οποίο θα μπορούσε να μετακινηθεί η κοινότητα του Old Gournά. Οι υπεύθυνοι οι οποίοι ήταν γνώριμοι με το έργο του Fathy και την χρήση πλίνθου στα έργα του , υλικού το οποίο είχε χαμηλό κόστος αποφάσισαν να έρθουν σε επαφή με αυτόν και να του αναθέσουν το έργο της ανέγερσης ενός νέου οικισμού που θα ονομαζόταν “New Gournά”.⁷²

Ο οικισμός New Gournά του αρχιτέκτονα Hassan Fathy εκπροσωπεί ένα παραδείγματα κοινοτικού έργου το οποίο στα πλαίσια μιας προσπάθειας δημιουργίας ενός πρότυπου οικονομικού μοντέλου εξυγίανσης της αιγυπτιακής υπαίθρου προσπάθησε να ανταποκριθεί και να προσαρμοστεί στις κλιματικές και πολιτισμικές ανάγκες του τόπου.⁷³ Πρόκειται ίσως για το πιο αντιπροσωπευτικό έργο του αρχιτέκτονα καθώς ο σχεδιασμός του αντικατοπτρίζει την πιο αυθεντική έκφραση της ιδεολογίας του Hassan Fathy που τον έκανε αναγνωρίσιμο στο ευρύ κοινό και η οποία απαντά στο πεντάπτυχο βιωσιμότητας, τοπικότητας, παράδοσης ,κοινωνικής ευαισθησίας και συμμετοχικότητας και παράλληλα δηλώνει αισθητά την αντίδραση της στις αρχές που προσπαθεί να θεμελιώσει στην διεθνή αρχιτεκτονική ο μοντερνισμός.

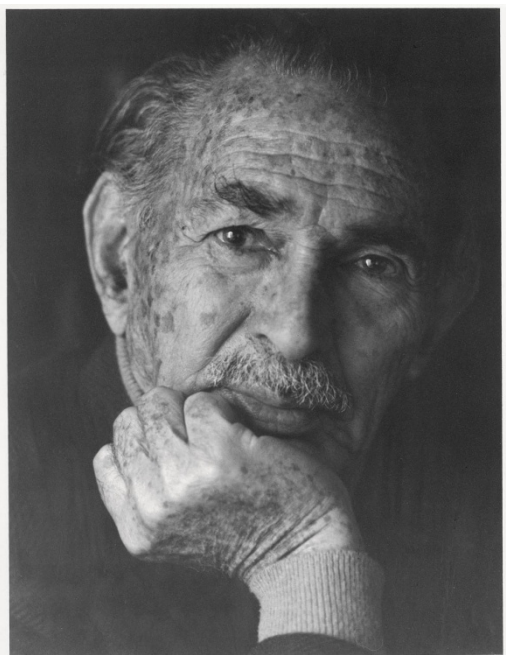
⁷²Hassan Fathy, Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973,σσ.15-17

⁷³Abdel Tawab, Ayman ,«The World Heritage Centre’s approaches to the conservation of New Gournά Village, and the assessment of its authenticity and integrity»,*Alexandria Engineering Journal*,Σεπτέμβριος 2014,τόμος 53, τ.χ 3,σελ.2, DOI:10.1016/j.aej.2014.01.010.

Ο αρχιτέκτονας Hassan Fathy

Αφετηρία και σπουδές

29.Ο αρχιτέκτονας H.Fathy

Ο Hassan Fathy γεννήθηκε το 1900 στην Αλεξάνδρια της Αιγύπτου γιος μιας εύπορης οικογένειας που σύντομα μετακόμισε στο Κάιρο.⁷⁴ Σύμφωνα με τον ίδιο από παιδί έτρεφε μια ιδιαίτερη αγάπη για την υπαίθρο. Γεννημένος σε ένα αστικό περιβάλλον και με έναν πατέρα ο οποίος είχε απαγορεύσει στα παιδιά του να έρθουν σε επαφή με την εξοχή καθώς την θεωρούσε ανθυγιεινή και γεμάτη αρρώστιες, ο Hassan Fathy προσέγγισε την βουκολική ζωή μέσα από τις ευχάριστες ανυμνήσεις που του εξιστορούσε η μητέρα του. Έτσι έπλασε στο μυαλό του την εικόνα της υπαίθρου, ως έναν επίγειο παράδεισο ο οποίος έπρεπε με κάποιον τρόπο να αποκατασταθεί. Η παραπάνω ιδέα ήταν τόσο καθοριστική για την υπόλοιπη ζωή του ώστε πιστεύοντας ότι θα μπορούσε να βοηθήσει στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των χωρικών έδωσε εξετάσεις για την Γεωπονική Σχολή πρώτου κοπέι στις εξετάσεις και εν τέλει φοιτήσει στην Αρχιτεκτονική.⁷⁵

Ο Fathy μεγάλωσε σε μια περίοδο μεγάλων αλλαγών και κατά την διάρκεια των νεανικών του χρόνων βίωσε σημαντικά γεγονότα όπως την αιγυπτιακή επανάσταση το 1919 και την ανεξαρτησία της χώρας το 1922.⁷⁶

Το 1919 σπούδασε αρχιτεκτονική στο Πανεπιστήμιο King Faud I στο οποίο διδάχτηκε αρχιτεκτονική με πρότυπο το γαλλικό πρόγραμμα σπουδών της Beaux-Arts⁷⁷ με αποτέλεσμα να έχει ως επιρροή την

⁷⁴ Ismail Serageldin, Hassan Fathy Egypt's Visionary Architect ,εκδ. Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2014, σελ 4

⁷⁵ Hassan Fathy, Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σσ. 1-2

⁷⁶ Ismail Serageldin, Hassan Fathy Egypt's Visionary Architect ,εκδ. Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2014, σελ 4

⁷⁷ Βλ. Αμαλία Κωτσάκη ,Αλέξανδρος Νικολούδης 1874-1944 Αρχιτεκτονικά οράματα πολιτικές χειρονομίες, εκδ. Ποταμός ,Αθήνα, 2007, σελ. 13

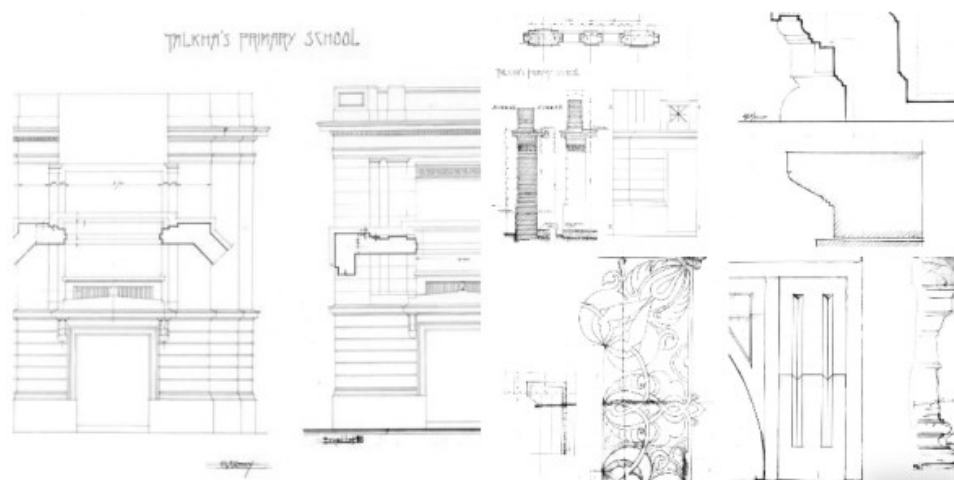
30.Σκηνές στους δρόμους της Αλεξανδρίας από την αιγυπτιακή επανάσταση του 1919

κλασσική ακαδημαϊκή αρχιτεκτονική. Από εκεί αποφοίτησε το έτος 1926.⁷⁸

Μια από τις πρώτες δουλειές του αρχιτέκτονα μετά την αποφοίτηση του ήταν ο σχεδιασμός και η επίβλεψη ενός σχολείου στην Talkha, μια μικρή επαρχιακή πόλη που βρισκόταν κοντά στον ποταμό Νείλο. Οι εικόνες από την ποιότητα και τις συνθήκες ζωής που βίωναν καθημερινά οι κάτοικοι τον στιγματίσαν. Όπως αναφέρει στο βιβλίο “Architecture for the poor “ : “Αυτή η πόλη με στοίχειωνε; δεν μπορούσα να σκεφτώ τίποτα άλλο από την απελπιστική υποταγή των χωρικών στην κατάσταση τους, την στενάχωρη και καχεκτική οπτική τους για την ζωή, την άθλια αποδοχή τις όλης φρικτής κατάστασης εξαιτίας της οποίας ήταν αναγκασμένοι να ψάχνουν μια ζωή για χρήματα μέσα στα άθλια κτίρια της Talkha.....Χρειαζόταν αξιοπρεπή σπίτια αλλά τα σπίτια είναι ακριβά.”⁷⁹

31.Το σχολείο στην Talkha

32.Σχεδιαστικές λεπτομέρειες από το σχολείο στην Talkha που σχεδίασε ο H.Fathy

⁷⁸A.M.Shorbagy, *The Architecture of Hassan Fathy : Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury, Canterbury, 2001, σσ.18-19

Το σχολείο αυτό το οποίο σχεδιάστηκε το 1928 και αποτελεί το πρώτο καταγεγραμμένο έργο του Fathy σχεδιάστηκε ακολουθώντας τις αρχές της Beaux Art⁸⁰ και αποτελείται από τρεις στάθμες: το υπόγειο, το ισόγειο και τον πρώτο όροφο. Όπως φαίνεται από τα σχέδια των κατασκευαστικών λεπτομερειών το κτίριο είναι συμμετρικό στην όψη και διαθέτει αρχιτεκτονικά στοιχεία όπως δωρικές κιονοστοιχίες, στοές, λεπτομέρειες με χρήση μαιάνδρου και αετώματα.⁸¹

Παρά το γεγονός πως οι επιρροές του Fathy κατά την περίοδο των σπουδών του ήταν κοντά στις αρχές της κλασσικής αρχιτεκτονικής σύμφωνα με τον J.Steele (1997) αυτός σύντομα απομακρύνθηκε από τις εκφράσεις της δυτικής σκέψης και στράφηκε στις μορφές της αραβικής παράδοσης.⁸² Την ίδια περίοδο κατά την οποία ο αρχιτέκτονας πραγματοποιούσε τις σπουδές του στην Αίγυπτο λάμβαναν χώρα πολλές εξεγέρσεις κατά του βρετανικού προτεκτοράτου οι οποίες οδήγησαν το 1922 στην “μερική” ανεξαρτησία της χώρας.⁸³ Ο A.M. Shorbagy (2001) συσχετίζει την αντιδυτική ατμόσφαιρα που επικρατούσε στην χώρα και την έντονη συμμετοχή του φοιτητικού κόσμου στις εξεγέρσεις με την αλλαγή της αρχιτεκτονικής κατεύθυνσης του Fathy υποστηρίζοντας πως αυτές είναι πιθανόν να επηρέασαν τον τρόπο σκέψης του και να του διαμόρφωσαν μια έντονη εθνικιστική συνείδηση.⁸⁴

Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του εργάστηκε σε διάφορες θέσεις δημοσίου χαρακτήρα όπως μηχανικός στα τοπικά συμβούλια που συνδέονταν με την Διοίκηση των σχολείων, καθηγητής στη Σχολή Καλών Τεχνών (1930 -1946) , διευθυντής του τμήματος Εκπαιδευτικών κτιρίων του Υπουργείου παιδείας

⁷⁹Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σελ.3

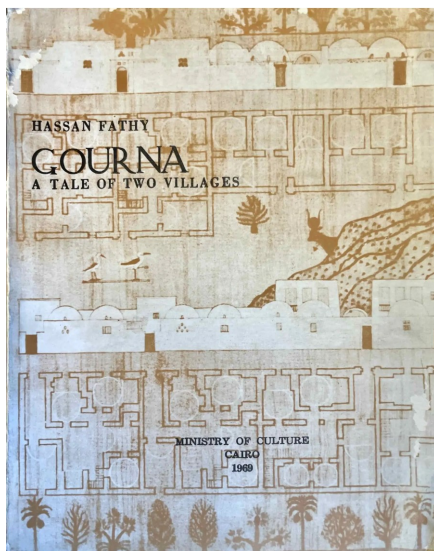
⁸⁰Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ.The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.23.

⁸¹A.M.Shorbagy, *The Architecture of Hassan Fathy : Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury ,Canterbury, 2001,σ.σ22-23

⁸² Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ.The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.6.

⁸³ Dr. Stephen Zunes & Jesse Laird, *Egyptian Independence: 1919-22*, International Center on Nonviolent Conflict, Ιανουάριος 2011,σ.5-6 <https://www.nonviolent-conflict.org/wp-content/uploads/2016/02/Egyptian-Independence.pdf> , Πρόσβαση 26-10-2024

⁸⁴A.M.Shorbagy, *The Architecture of Hassan Fathy : Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury ,Canterbury, 2001,σσ. 18-19

33. Το εξώφυλλο από το βιβλίο του H.Fathy με τίτλο : *Gournna, a tale of two villages*, το 1969

(1949-1952), επικεφαλής του τμήματος Αρχιτεκτονικής της Σχολής Καλών Τεχνών του Καίρο (1953-τέλος του 1950).⁸⁵

Την περίοδο μεταξύ του 1945 και 1957, ο αρχιτέκτονας ανέλαβε πλήθος διαφορετικών έργων με αποκορύφωμα τον σχεδιασμό του οικισμού New Gournna (1945-1948).⁸⁶ Παρά τις προσπάθειες του αρχιτέκτονα για τρία ολόκληρα χρόνια το έργο δεν ολοκληρώθηκε.

Για την εμπειρία του στον οικισμό New Gournna έγραψε στο βιβλίο του “Gournna : the Tale of two Villages” το οποίο επανακυκλοφόρησε με τον τίτλο : “ Architecture for the poor” και το οποίο αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό βιβλίο για τον κόσμο της αρχιτεκτονικής με αποτέλεσμα ο ίδιος να γίνει ευρέως γνωστός στην διεθνή αρχιτεκτονική κοινότητα. Μέσα από τις υπηρεσίες του στα Ηνωμένα Έθνη και στον οργανισμό Aga Khan, πήρε μέρος σε πλήθος διασκέψεων και μέσα από αυτά οι ιδέες του βρήκαν κοινό που τις αποδέχτηκε.⁸⁷

Μετά από την οριστική αναστολή των εργασιών στον οικισμό New Gournna ο αρχιτέκτονας συνέχισε να προσπαθεί να αναδείξει την αρχιτεκτονική από χώμα ως μια λειτουργική και φθηνή λύση. Τα σχέδια του διακρίθηκαν σε διαγωνισμούς όμως η υλοποίησή τους δεν τελεσφόρησε. Απογοητευμένος ο αρχιτέκτονας από την υφιστάμενη κατάσταση στην Αίγυπτο το 1957 θα απαντήσει στο κάλεσμα συνεργασίας του αρχιτέκτονα και πολεοδόμου Κωνσταντίνου Δοξιάδη και θα εγκαταλείψει την χώρα του για την Ελλάδα.⁸⁸

⁸⁵ Ismail Serageldin, *Hassan Fathy Egypt's Visionary Architect*, εκδ. Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2014 σσ. 4-6

⁸⁶ A.M. Shorbagy, *The Architecture of Hassan Fathy : Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury, Canterbury, 2001, σελ 41

⁸⁷ Ismail Serageldin, *Hassan Fathy*, εκδ. Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2007, σελ 9

⁸⁸ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, σσ. 184-185

34.Ο οικισμός New Bariz

35.Όψεις κτισμάτων στεγασμένων με ημικυλινδρικούς θόλους στο New Bariz

Στα πλαίσια της εργασίας του στο μελετητικό γραφείο του Δοξιάδη και των συνεργατών του ο αρχιτέκτονας συμμετείχε σε αρκετά σημαντικά πρότζεκτ όπως το “New Cities” στο Ιράκ, με την συμβολή του στον σχεδιασμό του αγροτικού οικισμού “Greater Mussayib”⁸⁹ και το “City of the future” όπου με την επίσκεψη του σε διάφορες χώρες της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής συνέβαλε στον εμπλουτισμό του θεωρητικού του υπόβαθρου.⁹⁰

Μετά την επιστροφή στην πατρίδα του το 1962 ο αρχιτέκτονας προσπάθησε να εξελίξει την χωμάτινη αρχιτεκτονική με την οποία είχε ασχοληθεί από τα μέσα της δεκαετίας του 1940. Το ίδιο έτος της επιστροφής του από την Αθήνα ο H.Fathy ανέλαβε τον σχεδιασμό του New Valley Training Centre, ενός εκπαιδευτικού κέντρου το οποίο θα αποτελούσε μέρος του κυβερνητικού αναπτυξιακού σχεδίου για την Όαση Kharga και θα παρείχε εκπαίδευση σε τομείς που σχετίζονται με την γεωργία, την μηχανική, την υγιεινή και την σωστή διατροφή. Εκεί ο H.Fathy είχε την δυνατότητα να εφαρμόσει την χρήση παραδοσιακών τεχνικών και υλικών όπως ωμούς πλίνθους όμως οι τοιχοποιίες των κτιρίων σύντομα κατέρρευσαν λόγω των υπόγειων υδάτων με αποτέλεσμα να αντικατασταθούν αργότερα με χρήση οπλισμένου σκυροδέματος.⁹¹

Ένα έτος αργότερα, το 1963, ο αρχιτέκτονας ανέλαβε τον σχεδιασμό ενός ακόμα κυβερνητικού πρότζεκτ., αυτό του οικισμού “New Bariz” ο οποίος θα φιλοξενούσε 250 οικογένειες. Έχοντα εμπειρία από αντίστοιχα μεγάλα πρότζεκτ όπως τον οικισμό New Gourna, ο Fathy είχε την ευκαιρία να σχεδιάσει ίσως το σημαντικότερο έργο της ώριμης περιόδου της καριέρας του. Παρά το γεγονός πως το έργο προχωρούσε με ικανοποιητικούς ρυθμούς η υλοποίησή του δεν αποπερατώθηκε λόγω του πολέμου που ξέσπασε μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ το 1967.⁹²

⁸⁹ A.M.Shorbagy, *The Architecture of Hassan Fathy : Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury, Canterbury, 2001, σελ. 61

⁹⁰ A.M.Shorbagy, ό.π, σελ.66

⁹¹ A.M.Shorbagy, ό.π, σελ.81

⁹² A.M.Shorbagy, ό.π, σ.σ 81-82

Τα τελευταία έτη της ζωής του και ειδικότερα την δεκαετία του 1970 ο αρχιτέκτονας ανέλαβε ένα πολύ μεγάλο αριθμό από πρότζεκτ περιλαμβανομένου αναθέσεων από το εξωτερικό όπως την Ισπανία και το Νέο Μεξικό. Παρά το γεγονός πως ο Fathy ασχολήθηκε με τον σχεδιασμό πολλών διαφορετικών κτιρίων όπως κατοικίες, τζαμιά και εμπορικά κτίρια ελάχιστα από αυτά κατασκευάστηκαν.⁹³ Ο αρχιτέκτονας απεβίωσε το 1989 σε ηλικία 89 ετών.⁹⁴

Η κοσμοθεωρία του Hassan Fathy

Διαβάζοντας το βιβλίο “Architecture for the poor” μπορεί εύκολα κάποιος να αντιληφθεί τις βασικές αρχές οι οποίες διέπουν την ιδεολογία την οποία πρεσβεύει ο Hassan Fathy. Πρόκειται για έναν αρχιτέκτονα ο οποίος από μικρή ηλικία διακατείχε ένα έντονο ανθρωπιστικό πνεύμα και μια κοινωνική ευαισθησία την οποία κληρονόμησε από τις αρχές και τα πιστεύω της οικογένειάς του. Ο ίδιος ξεκινάει το παραπάνω βιβλίο με ένα ερώτημα που θυμάται να τον ρωτούσαν συχνά όταν ήταν μικρός “Τι θα έκανες αν είχες ένα εκατομμύριο λίρες;” και όπως αναφέρει μια από τις απαντήσεις που συνήθιζε να δίνει ήταν πως θα έφτιαχνε ένα χωριό όπου οι χωρικοί θα ακολουθούσαν τον τρόπο ζωής που θα ήθελε εκείνος να έχουν.⁹⁵ Για τον λόγο αυτό ο Fathy θέλησε να δημιουργήσει μια οικονομικά προσιτή αρχιτεκτονική για τους κατοίκους που θα διευκόλυνε τις συνθήκες ζωής τους , με χρήση τοπικών υλικών και τεχνικών που θα σεβόταν το πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον και θα λάμβανε υπόψη της τις κλιματικές ανάγκες της περιοχής. Ειδικότερα στην περίπτωση της ανέγερσης του οικισμού New Gourna έμαθε από τους ντόπιους πως έχτιζαν τις κατοικίες τους χωρίς την χρήση των υλικών του χάλυβα και του τσιμέντου τα οποία κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ήταν σε έλλειψη και δημιούργησε μια νέα μοντέρνα –τοπική αρχιτεκτονική

---

⁹³ A.M.Shorbagy, ό.π, σελ.87

⁹⁴ Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ.The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.180.

⁹⁵ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973,σελ.1

με την χρήση του πλούσιου ως βασικό υλικό.⁹⁶ Οι νέα αυτή αρχιτεκτονική αποτελούνταν από μια γνώριμη και απλή γλώσσα όπως θόλοι και καμάρες την οποία εύκολα μπορούσαν οι ντόπιοι μάστορες να αναπαράξουν.

Ειδικότερα αυτή η νέα-παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Fathy εξερευνά αρκετές από τις ιδέες και ανησυχίες οι οποίες αργότερα θα ταυτιστούν με εκείνες του όρου “Κριτικού Τοπικισμού” τον οποίο θα παρουσιάσει το 1983ο Kenneth Frampton στο δοκίμιο του με τίτλο “Towards a Critical Regionalism” Six Points for an Architecture of Resistance και ο οποίος είχε επινοηθεί από τους Αλέξανδρο Τζώνη και την Liliane Lefaivre το 1981.⁹⁷

Ο Fathy απομακρύνθηκε από τα μοντέρνα δυτικά πρότυπα τα οποία θεωρούσε πως δεν ταίριαζαν στις τοπικές συνθήκες της Αιγύπτου και τα οποία στα πλαίσια της διεθνοποίησης και των νέων υλικών και του χαμηλού κόστους είχαν εξαπλωθεί στην χώρα ενώ δεν ήταν συμβατά με τις ανάγκες και τις τοπικές συνθήκες ζωής.

Συγκεκριμένα ο Fathy εκφράζοντας την αγανάκτηση του για την υφιστάμενη κατάσταση στην Αίγυπτο στο βιβλίο του “architecture for the Poor” αναφέρει :

“ Σε αυτές τις εφιαλτικές γειτονιές η λαχτάρα για επίδειξη και εκσυγχρονισμό κάνει τον ιδιοκτήτη του σπιτιού να σπαταλά τα χρήματά του στα κακόγουστα εξαρτήματα και στα διακοσμήσεις των αστικών σπιτιών, ενώ ταυτόχρονα είναι τσιγκούνης με τον ζωτικό χώρο...αν οι ιδιοκτήτες ήταν λιγότερο τσιγκούνηδες θα

---

⁹⁶Perera, N, Critical Vernacularism, In N. Perera, & W.-T. Tang (Eds.), *Transforming Asian Cities*, εκδ. Routledge, New York, 2013, σελ.90

⁹⁷Frampton, K. , *Towards a Critical Regionalism. Six Points for an Architecture of Resistance* , Critical Regionalism . Revisited, OASE, 2019, τ.χ. 103, σελ.20 , <https://www.oasejournal.nl/en/Issues/103/TowardsaCriticalRegionalism>, Πρόσβαση 8-10-2024

μπορούσαν να επωφεληθούν από τον μοναδικό τύπο σπιτιού που μπορεί να κάνει τη ζωή υποφερτή σε αυτά τα μέρη, το σπίτι στην αυλή, και να απολαύσουν και τα δύο χώρο και ιδιωτικότητα”.⁹⁸

Η διεθνής αναγνώριση

Ο αρχιτέκτονας έχει λάβει πολλά σημαντικά βραβεία όπως το Chairman’s prize στα Aga Khan βραβεία αρχιτεκτονικής το 1980, το βραβείο Right Livelihood το 1980 και το χρυσό μετάλλιο της διεθνούς ένωσης αρχιτεκτόνων το έτος 1984. (Abdel-moniem El-Shorbagy, 2010 σελ 2) Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός πως ο Hassan Fathy αποτέλεσε τον πρώτο αρχιτέκτονα από μια αναπτυσσόμενη χώρα ο οποίος έλαβε το τελευταίο βραβείο.⁹⁹

Η καριέρα του Fathy άκμασε στο μεταίχμιο μεταξύ του μοντέρνου και του μεταμοντέρνου. Αποτέλεσε έναν από τους πρώτους αρχιτέκτονες οι οποίοι ήρθαν σε ρήξη με την μοντέρνα αρχιτεκτονική και το διεθνούς στυλ ενώ παράλληλα και προσπάθησε να αναβιώσει τις μορφές του παρελθόντος. Το γεγονός ότι γεννήθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα τον καθιστά σε μια ομάδα ιδιαίτερη ομάδα αρχιτεκτόνων οι οποίοι δεν πρόλαβαν να ταυτιστούν και να αφήσουν το στίγμα τους ούτε με την γεννιά των Walter, Ludwig Mies van der Rohe και Le Corbusier αλλά ούτε και με αυτή των μεταγενέστερων μεταμοντέρνων αρχιτεκτόνων όπως οι Charles Moore, Robert Venturi και Aldo Rossi.¹⁰⁰

---

⁹⁸ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σ.σ20-21

⁹⁹ Ismail Serageldin, *Hassan Fathy*, εκδ. Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2007, σελ 10

¹⁰⁰ A.M. Shorbagy, *The Architecture of Hassan Fathy : Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury, Canterbury, 2001, σελ.1

Στην διάρκεια της μακροχρόνιας παρουσίας του στην αρχιτεκτονική σκηνή για σχεδόν 6 δεκαετίες ο Fathy δημιούργησε μόνο 30 πρότζεκτ. Το μεγάλο αποτύπωμα του στην αρχιτεκτονική το άφησε όχι απαραίτητα για τα λιγοστά έργα του αλλά περισσότερο λόγω της ισχυρής του ιδεολογίας.¹⁰¹

36.Συζήτηση του αρχιτέκτονα H.Fathy με κοινό.

---

¹⁰¹ Ismail Serageldin, Hassan Fathy, εκδ. Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2007, σελ.10

Ο οικισμός New Gournah και οι πρώτες θεωρητικές προσεγγίσεις

37.Ο οικισμός New Gournah

Το 1941 λίγα χρόνια πριν ο Fathy ξεκινήσει να σχεδιάζει τον οικισμό New Gournah ήρθε σε επαφή για πρώτη φορά με την Νούβια παραδοσιακή αρχιτεκτονική του οικισμού Gharb Aswan. Όπως αναφέρει ο ίδιος : “ήταν σαν ένα όραμα της αρχιτεκτονικής πριν από την παρακμή : πριν από το χρήμα, τις βιομηχανίες, την απληστία και την αλαζονεία που απέκοπτε την αρχιτεκτονική από τις πραγματικές ρίζες της στην φύση”. Εκεί ο αρχιτέκτονας γοητεύτηκε από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και την χρήση ωμού πλίνθου και ζήτησε από τους ντόπιους μάστορες να του μάθουν την τέχνη τους.¹⁰² Από την στιγμή που ο Fathy αντιλήφθηκε την μεγάλη ιστορική κληρονομιά της “χωμάτινης” αρχιτεκτονικής αλλά και τις ιδιότητες της όπως το χαμηλό της κόστος , την αντοχή, την πολιτισμική της συνάφεια με τον τόπο αλλά και τα περιβαλλοντικά της πλεονεκτήματα θεώρησε πως θα μπορούσε να την εφαρμόσει σε μεγάλη κλίμακα.¹⁰³ Η πρώτη ευκαιρία του αρχιτέκτονα να εκφράσει αυτό το είδος

¹⁰² Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σσ. 6-8

¹⁰³ Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ. The American University in Cairo Press, London, 1997, σελ. 14

38.Ο οικισμός Gharb Aswan

39.Κάτοικοι του New Gourna κατασκευάζουν

ωμούς πλίνθους

παραδοσιακής αρχιτεκτονικής σε έναν πολύπλοκο και μεγάλο σχεδιαστικό πρότζεκτ ήταν ο σχεδιασμός του οικισμού New Gourna. Όπως τονίζει ο J.Steele (1997) ο Fathy θεώρησε πως ο οικισμός New Gourna θα μπορούσε να αποτελέσει το πρότυπο το οποίο θα έλυνε το πρόβλημα στέγασης των χωρικών της Αιγύπτου.¹⁰⁴

Ο H.Fathy (1973) στο βιβλίο “Architecture for the Poor” περιγράφει αναλυτικά κάποιες από τις βασικές πτυχές της φιλοσοφίας του με την οποία ήθελε να διαποτίσει τον νέο οικισμό. Μια εξ αυτών ήταν η χρήση παραδοσιακών μεθόδων και τεχνικών κατασκευής. Πίστευε πως αυτή δίνει σημαντικό ρόλο σε έμπειρους τεχνίτες οι οποίοι γνωρίζουν πολύ καλά την διαδικασία με αποτέλεσμα να αναπαράγουν συστηματικά πολύ υψηλού επιπέδου κατασκευές με μεγάλη οικονομία σε βαθμό που δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί με σκυρόδεμα και άλλα υλικά με τα οποία δεν ήταν εξοικειωμένοι. Αυτό απαλλάσσει τον αρχιτέκτονα από επιπλέον εργασία ο οποίος μπορεί να αρκестεί στον σχεδιασμό των θέσεων, του όγκου και των σχημάτων των κτιρίων.¹⁰⁵ Παράλληλα στο ίδιο βιβλίο ο Fathy τονίζει την έντονη αποστροφή του στην μοντέρνα αρχιτεκτονική η οποία έχει κατακλύσει την Αίγυπτο και η οποία σύμφωνα με τον ίδιο δεν εναρμονίζεται με το περιβάλλον και δεν λαμβάνει υπόψη της το κλίμα όσο και τις πολιτισμικές συνήθειες των ανθρώπων.¹⁰⁶ Συγκεκριμένα ο αρχιτέκτονας αναφέρει πως η αρχιτεκτονική του οικισμού θα έπρεπε να μοιάζει σαν να είναι προϊόν αιώνων παράδοσης. Αυτό διότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική μέσα από μια μακροχρόνια διαδικασία προσαρμόζεται στο ευρύτερο περιβάλλον και φαίνεται φυσικά ανεπτυγμένη σε αυτό όχι μόνο οπτικά αλλά και με μορφές που επιλύουν πρακτικά ζητήματα που προκύπτουν σε αυτό. Ο αρχιτέκτονας έτσι θα έπρεπε να προσπαθήσει να αναπαράξει ένα προϊόν το οποίο θα ήταν απόρροια αιώνων αλληλεπίδρασης των ντόπιων κατασκευαστών με το κλίμα και το περιβάλλον.¹⁰⁷

Άλλο ένα θέμα στο οποίο εστιάζει ο H.Fathy μέσα από το βιβλίο του είναι η συμμετοχή των κατοίκων στον σχεδιασμό. Η διαδικασία του σχεδιασμού του νέου οικισμού ξεκίνησε τον Αύγουστο του 1945. Ήδη από τον

¹⁰⁴Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ.The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.61

¹⁰⁵Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London, σ.σ39

¹⁰⁶ Fathy H., ό.π. ,σς.20-21

¹⁰⁷Fathy H., ό.π., σελ.43

Οκτώβριο του ίδιου έτους ο αρχιτέκτονας είχε ολοκληρώσει το πλάνο και είχε σχεδιάσει τα περισσότερα από τα δημόσια κτίρια καθώς και μια πειραματική σειρά κατοικιών με μεγάλη ποικιλία μορφών και σχημάτων, ώστε να μάθει την γνώμη των κατοίκων για αυτά. Το παραπάνω ήταν ιδιαίτερα σημαντικό για τον ίδιο καθώς έτσι θα μπορούσε να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους το οποίο θα τον διευκόλυνε κατά τον σχεδιασμό κατοικιών για συγκεκριμένες οικογένειες.¹⁰⁸ Βλέπουμε εδώ ότι ο αρχιτέκτονας έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην άμεση συμμετοχή των κατοίκων του στο στάδιο του σχεδιασμού αφού αυτοί εν τέλει θα ήταν οι τελικοί κριτές για την επιτυχία του New Gourni. Άλλωστε ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία του αρχικού οικισμού ήταν το γεγονός πως το κάθε κτίριο ήταν μοναδικό αφού ήταν σχεδιασμένο από τον ίδιο τον ιδιοκτήτη για να εξυπηρετεί τις δικές του προσωπικές ανάγκες. Ο Fathy ήθελε να δώσει πολύ μεγάλη έμφαση στον σχεδιασμό παρακάμπτοντας τις συνήθειες απρόσωπες κρατικές μεθόδους . Σκοπός του ήταν να αφιερώσει όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο για να μάθει τους κατοίκους και να βελτιώσει τα σχέδια ώστε να ταιριάζουν στις ανάγκες τους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ίδιος: “ *Ιδανικά , εάν το χωριό έπαιρνε τρία έτη να κατασκευαστεί ο σχεδιασμός θα έπρεπε να διαρκέσει για δυο έτη και έντεκα μήνες*”.¹⁰⁹ Σύμφωνα με τον ίδιο όταν ένας άνθρωπος θελήσει να κτίσει το σπίτι που θα κατοικήσει παίρνει μια από τις σημαντικότερες αποφάσεις της ζωής του. Μπορεί ο ίδιος να μην δουλεύει απαραίτητα με τα ίδια του τα χέρια βοηθώντας τους οικοδόμους , όμως είναι εκείνος ο οποίος συζητάει, συμβουλευεται τους ειδικούς, προτείνει και εν τέλει παίρνει την οριστική απόφαση και την ευθύνη για την μορφή την οποία θα έχει η κατοικία.¹¹⁰

Ο Fathy πιστεύει πως η ύπαρξη του αρχιτέκτονα πολλές φορές μεταξύ ιδιοκτήτη και οικοδόμου είναι παρεμβατική. Ο αρχιτέκτονας θεωρεί πως γνωρίζει καλύτερα από τον ιδιοκτήτη και δεν λαμβάνει υπόψιν του τις ανάγκες που έχει. Έτσι ο πλούσιος ο οποίος έχει την δυνατότητα να προσλάβει αρχιτέκτονα πολλές φορές στην πραγματικότητα είχε μικρότερη επιρροή στον τελικό σχεδιασμό της κατοικίας του από ότι ένας φτωχός. Όπως

¹⁰⁸Fathy H., ό.π.,σελ.150

¹⁰⁹Fathy H., ό.π.,σελ.39

¹¹⁰Fathy H., ό.π., σελ.27

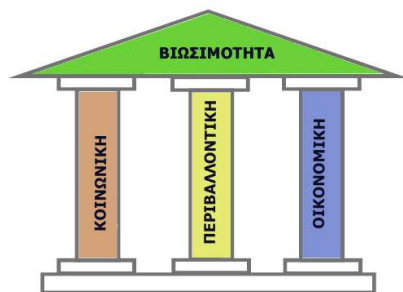
τονίζει, ειδικότερα στην περίπτωση κρατικού σχεδιασμού τότε η γνώμη του κάτοικου δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψιν καθώς δεν υπάρχει ο απαραίτητος χρόνος ώστε να ασχοληθούν με κάθε άτομο ξεχωριστά.¹¹¹

Ο αρχιτέκτονας όμως δεν αρκέστηκε όμως απλά στην αποδοχή των ιδεών του από τους κατοίκους. Σύμφωνα με τον ίδιο στις παραδοσιακές κοινωνίες οι κάτοικοι συνεργάζονται και βοηθούν ο ένας τον άλλον κατά την κατασκευή των κατοικιών τους χωρίς να απαιτούν κάποια αμοιβή. Πιστεύει πως αυτό το σύστημα συνεργασίας που αναπτύσσεται μέσα σε μια παραδοσιακή κοινωνία έχει σημαντικά πλεονεκτήματα σε σχέση με την περίπτωση της πρόσληψης επαγγελματικού εργατικού δυναμικού. Όπως αναφέρει στο βιβλίο “Architecture for the poor” (1973) : *“Ένα χωριό κατασκευασμένο από τους ίδιους τους κατοίκους του θα είναι ένας ζωντανός οργανισμός ικανός να αναπτυχθεί και να συνεχίσει την ζωή του, αντίθετα ένα χωριό το οποίο είναι κατασκευασμένο από επαγγελματίες θα είναι ένα νεκρό πράγμα το οποίο θα αρχίσει να καταρρέει από την επόμενη ημέρα που οι εργάτες θα φύγουν”*. Επιπλέον το κόστος κατασκευής στην περίπτωση της συμμετοχής των ίδιων των κατοίκων θα είναι πολύ μικρότερο και θεωρεί πως αυτή η διαδικασία ανέγερσης οικισμών σε ευρεία κλίμακα είναι ο μοναδικός κατάλληλος για να μπορέσει μια χώρα όπως η Αίγυπτος να ανταπεξέλθει οικονομικά.¹¹²

Ο Fathy λαμβάνοντας υπόψη του πως οι κάτοικοι δεν θα διέθεταν την τεχνική κατάρτιση ώστε να μπορέσουν να χτίσουν οι ίδιοι τον οικισμό, θεώρησε πως η καταλληλότερη λύση θα ήταν να συμμετέχουν και να μάθουν την διαδικασία κατά την κατασκευή των δημοσίων κτιρίων τα οποία θα κατασκευάζονταν πρώτα. Έτσι ακόμα και αν τα έργα σταματούσαν από την κυβέρνηση οι χωρικοί θα είχαν αποκτήσει αρκετή γνώση ώστε να μπορέσουν να κατασκευάσουν οι ίδιοι τις κατοικίες τους στα πλαίσια της κοινότητας. Συγκεκριμένα ο αρχιτέκτονας προσκάλεσε τους νέους να πάρουν μέρος στις εργασίες και να μάθουν, έχοντας αρχικά ρόλο παρατηρητή και ανειδίκευτου εργάτη. Παράλληλα δημιούργησε ένα κλιμακωτό σύστημα όπου οι ανειδίκευτοι

¹¹¹ Hassan Fathy, ό.π., σσ. 29-30

¹¹² Hassan Fathy, ό.π., σσ. 120-121

40. Οι τρεις πυλώνες της βιωσιμότητας

εργάτες περνώντας κάποιες πρακτικές δοκιμές θα μπορούσαν να ανέβουν στην ιεραρχία και να πληρώνονται με μεγαλύτερο μισθό για τις υπηρεσίες τους.¹¹³

Η παραπάνω προσέγγιση του αρχιτέκτονα φαίνεται να είναι ιδιαίτερα πρωτοπόρα για την εποχή του αν αναλογιστεί κανείς πως η ιδέα της “συμμετοχικότητας” του χρήστη στον σχεδιασμό του κτιρίου άρχισε να συζητείται στους αρχιτεκτονικούς κύκλους στις αρχές της δεκαετίας του 1960¹¹⁴ ενώ ο αρχιτέκτονας προσπάθησε να την εφαρμόσει περίπου μια εικοσαετία πριν.

Όμως μια από τις σημαντικότερες πτυχές της φιλοσοφίας που ο Fathy προσπάθησε να εφαρμόσει στον οικισμό ήταν η οικονομική αυτάρκεια και βιωσιμότητα. Ο Fathy δεν αρκέστηκε στο να δημιουργήσει κατοικίες για να στεγάσει τον πληθυσμό αλλά επιδίωξε να δημιουργήσει μια νέα οικονομία η οποία θα βασιζόταν στην αγροκαλλιέργεια και τις τέχνες και η οποία θα μπορούσε να λειτουργήσει αυτόνομα. Για τον σκοπό αυτό ο αρχιτέκτονας συμπεριέλαβε στον σχεδιασμό του υποδομές όπως η αγορά για την συναλλαγή των αγροτικών προϊόντων, το Khan με τον εκθεσιακό του χώρο για την πώληση και διαφήμιση προϊόντων χειροτεχνίας αλλά και ένα θέατρο που θα μπορούσε να προσελκύσει κόσμο από άλλες περιοχές.¹¹⁵

Η φιλοσοφία που προσπάθησε ο H.Fathy να εφαρμόσει στον οικισμό φαίνεται να προσεγγίζει σε κάποιον βαθμό την έννοια και τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Η ιδέα της βιωσιμότητας χρονολογείται από το 1969 όταν αυτή υιοθετήθηκε από την Διεθνή Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης και αποτέλεσε βασικό θέμα το 1972 στη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το ανθρώπινο περιβάλλον που πραγματοποιήθηκε στην Στοκχόλμη.¹¹⁶ Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται από την αναφορά της Διεθνούς Ένωσης για την Διατήρηση της Φύσης το 1987

¹¹³ Fathy H., ό.π., σσ.122-124

¹¹⁴ Habraken N. John, «Towards a new professional role», *Design Studies*, 1986, τόμος 7, τ.χ. 3, σελ.139, ISSN 0142-694X, DOI: [https://doi.org/10.1016/0142-694X\(86\)90050-5](https://doi.org/10.1016/0142-694X(86)90050-5).

¹¹⁵ Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ. The American University in Cairo Press, London, 1997, σελ.63

¹¹⁶ Adams, W. M., *The Future of Sustainability: Re-Thinking Environment and Development in the Twenty-First Century*, IUCN: International Union for Conservation of Nature., 2006, σελ.1, Διαθέσιμο στο : <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/Rep-2006-002.pdf>, Πρόσβαση 24-01-2025

: “Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη εκείνη η οποία εξασφαλίζει τις ανάγκες του σήμερα , χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γεννεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους”.¹¹⁷

Η έννοια αυτή έχει εξελιχθεί μέσα στα χρόνια και η σημερινή της εκδοχή αποτελεί ένα concept που βασίζεται στην ύπαρξη τριών πυλώνων : της οικονομικής ανάπτυξης , της περιβαλλοντικής προστασίας και κοινωνικής εξέλιξης οι οποίοι δημιουργούν τις συνθήκες για μια βιώσιμη ανάπτυξη.¹¹⁸ Στα πλαίσια μιας κοινότητας η βιώσιμη ανάπτυξη αφορά τις αλλαγές και τις κινήσεις οι οποίες πρέπει να πραγματοποιηθούν ώστε η αυτή να φτάσει σε μια κατάσταση βιωσιμότητας η οποία περιλαμβάνει την φύση, την πολιτική, την κουλτούρα αλλά και την οικονομία. Ο ρόλος του αρχιτέκτονα στην διαμόρφωση μιας βιώσιμης ανάπτυξης είναι ιδιαίτερα σημαντικός σε μια κοινότητα αφού αυτός είναι εκείνος ο οποίος διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό το περιβάλλον της και διάμεσο μιας ισορροπίας των κοινωνικών, οικονομικών και οικολογικών παραγόντων θα πρέπει να την οδηγήσει σε μια κατάσταση ισχυρής βιωσιμότητας όπου το περιβάλλον αποτελεί την θεμελιώδη προτεραιότητα.¹¹⁹ Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω θα μπορούσαμε να πούμε πως ο οικισμός New Gourni ίσως να αποτελεί ένα πρώιμο παράδειγμα βιώσιμης ανάπτυξης καθώς βλέπουμε πως ο Fathy δίνει προτεραιότητα στην κοινωνική και πολιτιστική ευημερία των κατοίκων, δημιουργεί προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης, χρησιμοποιεί τοπικά υλικά κατασκευής και επιχειρεί να προσαρμοστεί στο κλίμα και το περιβάλλον.

¹¹⁷Brundtland, G.H. , *Our Common Future : Report of the World Commission on Environment and Development*, Geneva, UN-Dokument A/42/427,1987,σελ 11, Διαθέσιμο στο : <http://www.un-documents.net/ocf-ov.htm>, Πρόσβαση 24-01-2025

¹¹⁸Adams, W. M., *The Future of Sustainability: Re-Thinking Environment and Development in the Twenty-First Century*, IUCN: International Union for Conservation of Nature. ,2006,σελ.2, Διαθέσιμο στο : <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/Rep-2006-002.pdf>, Πρόσβαση 24-01-2025

¹¹⁹Chansomsak, Sant & Vale, Brenda, *The Roles of Architects in Sustainable Community Development*. *Journal of Architectural/Planning Research and Studies*. 6, 2010,σελ.111, doi : 10.56261/jars.v6i3.168728.

Η χωροθέτηση του οικισμού

41. Η θέση του οικισμού New Gournia σε σχέση με τον παλιό οικισμό.

Για την εύρεση της κατάλληλης θέσης συγκροτήθηκε ειδική επιτροπή αποτελούμενη από εκπροσώπους του Τμήματος Αρχαιοτήτων καθώς και τον δήμαρχο του παλιού οικισμού. Η χωροθέτηση του οικισμού ήταν ιδιαίτερα σημαντική καθώς θα έπρεπε να βρίσκεται σε εγγύτητα με τον αρχικό οικισμό και παράλληλα μακριά από τους λόφους οι οποίοι ήταν γεμάτοι από αρχαίους τύμβους. Η θέση η οποία εν τέλει επιλέχτηκε από την επιτροπή για την εγκατάσταση του οικισμού ήταν μια ξερή γεωργική έκταση πενήντα στρεμμάτων που βρισκόταν κοντά στον κύριο οδικό άξονα και την σιδηροδρομική γραμμή¹²⁰ σε απόσταση περίπου δυο χιλιομέτρων από τον αρχικό οικισμό όπως φαίνεται στην Εικόνα 41.

¹²⁰Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σελ. 17

Το πολεοδομικό σχέδιο

Η πολεοδομία του New Gournah επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό στην δομή και την οργάνωση που είχε ο αρχικός οικισμός. Ο H.Fathy δημιούργησε τους κεντρικούς άξονες με τέτοιον τρόπο ώστε να δημιουργούν τέσσερις διακριτές συνοικίες οι οποίες αντιστοιχούσαν στα τέσσερα επιμέρους διακριτά χωριουδάκια τα οποία αποτελούσαν τον Old Gournah.¹²¹ Ο οικισμός οριοθετείται από μια σιδηροδρομική γραμμή η οποία τον περικλείει στα νοτιοανατολικά του διασχίζοντας παράλληλα τις δυο από τις τέσσερις πλευρές του. Στα νοτιοανατολικά υπήρχε μια στάση για την διευκόλυνση του εμπορίου και η αγορά η οποία καταλάμβανε μια μεγάλη πλατεία μέσω της οποίας πραγματοποιούνταν και η κύρια είσοδος στον οικισμό. Όπως φαίνεται στην Εικόνα 42 η είσοδος στον οικισμό γινόταν δια μέσω της πύλης που βρισκόταν στην αγορά. Από εκεί μετά το πέρας του χώρου που καταλάμβανε η αγορά, διασχίζοντας μια δεύτερη πύλη μπορούσε κάποιος να εισέλθει εντός του οικισμού. Από την πύλη η κύρια πορεία περιλάμβανε τρεις καμπύλες οι οποίες αφού περνούσαν από το κέντρο του οικισμού κατέληγαν στην αντίθετη βορειοδυτική πλευρά όπου θα υπήρχε μια τεχνητή λίμνη. Στο κέντρο αυτής της διαδρομής βρισκόταν η πλατεία του οικισμού η οποία περιβάλλονταν από τα δημόσια κτίρια όπως το Τζαμί, το χάνι, το δημαρχείο, ένα θέατρο και έναν εκθεσιακό χώρο. Πέραν από αυτά στον οικισμό υπήρχαν και άλλα δημόσια κτίρια τα οποία ήταν στρατηγικά διασκορπισμένα σε λιγότερο κεντροβαρικές περιοχές οι οποίες εξυπηρετούσαν τις ανάγκες τους.¹²²

Συγκεκριμένα τα σχολεία αρρένων βρισκόταν βορειοδυτικά σε εγγύτητα με το πάρκο καθώς εκεί η περιοχή ήταν ήσυχη και δροσερή, η σχολή χειροτεχνίας βρισκόταν δίπλα στην αγορά ώστε να προωθούνται άμεσα από εκεί τα προϊόντα στο εμπόριο, ενώ η το χαμάμ, το αστυνομικό τμήμα και το ιατρείο είχαν χωροθετηθεί ανατολικά και η εκκλησία μόνη της δυτικά πάνω σε μια μικρή πλατεία.¹²³ Αξίζει να σημειωθεί πως η τεχνητή λίμνη η οποία προβλεπόταν να δημιουργηθεί στα βορειοδυτικά του οικισμού δεν κατασκευάστηκε στην πραγματικότητα.

¹²¹ Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σελ. 70

¹²² Fathy H., ό.π., σ.σ. 69-70

¹²³ Fathy H., ό.π., σ.σ. 69-70

Όσον αφορά τους άξονες αυτοί ιεραρχήθηκαν σε δυο τύπους. Τους κύριους οι οποίοι είχαν μεγάλο φάρδος για την εξασφάλιση αερισμού, την μόνωση των οικοδομικών τετραγώνων και την διευκόλυνση της κυκλοφορίας και ο ρόλος τους ήταν η σύνδεση των δημόσιων κτιρίων και τις κοινές τοπικές οδούς οι οποίες παρείχαν σκίαση και οδηγούσαν σε ημι-ιδιωτικές πλατείες. Όπως τονίζει ο Fathy για να αποτρέψει τους ξένους από το να εισέλθουν στα οικοδομικά τετράγωνα και για να δημιουργήσει μια αίσθηση ασφάλειας και οικειότητας στους κατοίκους επέλεξε να δημιουργούσε τοπικούς δρόμους ιδιαίτερα περίπλοκους γεμάτους με στροφές και γωνίες.¹²⁴

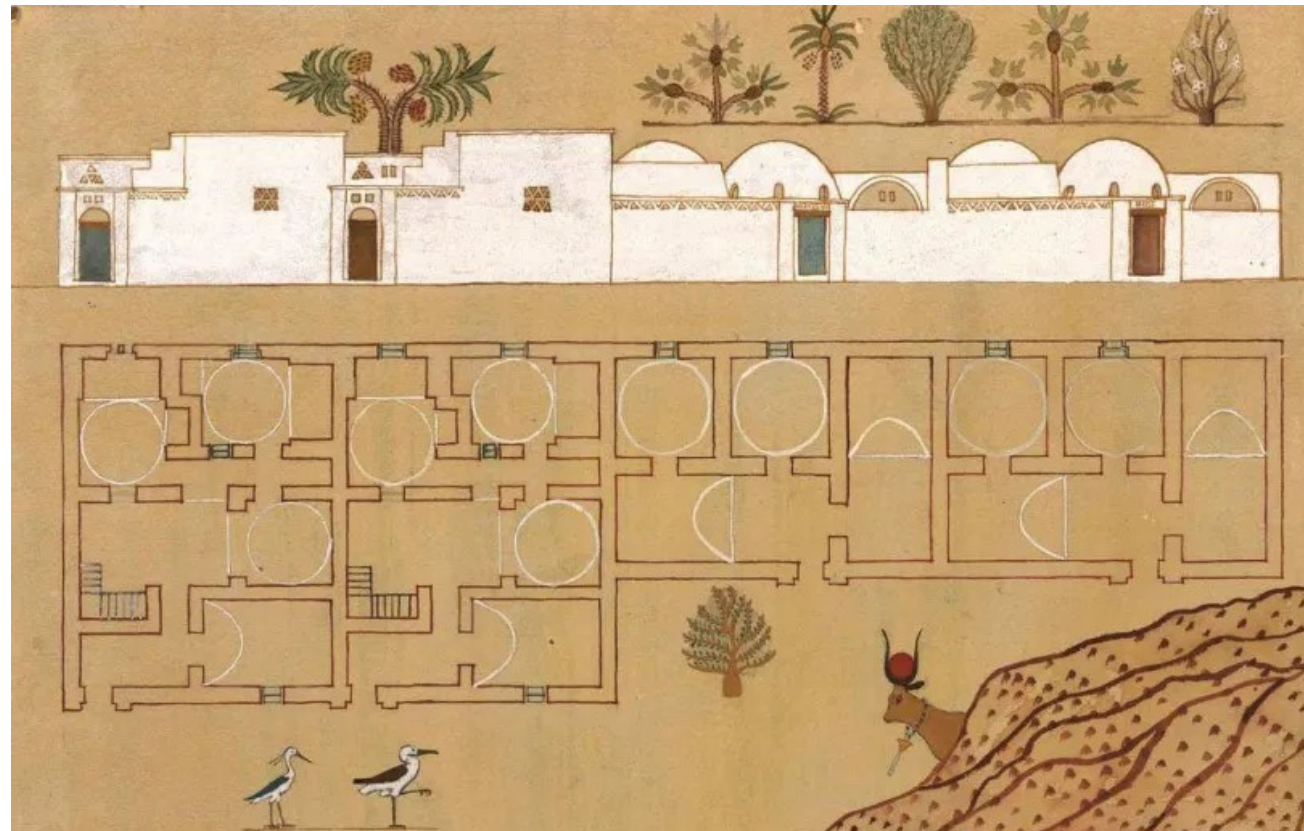
42β.Τυπική αραβική πόλη όπου η ανάπτυξη της ακολουθεί οργανική διάρθρωση.

Ο πολεοδομικός σχεδιασμός του New Gournah φαίνεται πως αντλεί έμπνευση από τις παραδοσιακές μορφές οργάνωσης του αστικού χώρου στις αραβικές πόλεις όμως προσθέτει σε αυτές έναν πιο σύγχρονο και σαφή σχεδιαστικό χαρακτήρα. Όπως αναφέρουν οι Ezzedine I. και Kashwani, G.,(2019) οι πόλεις της Μέσης Ανατολής συνήθιζαν να αναπτύσσονται γύρω από έναν κεντρικό πυρήνα και να εξαπλώνονται οργανικά προς τις τέσσερις κατευθύνσεις δημιουργώντας γειτονιές με στενά δρομάκια οι οποίες διακόπτονταν από δημόσιες πλατείες.¹²⁵ Αντίστοιχα ο New Gournah υιοθετεί τους στενούς ιδιωτικούς δρόμους, τις πλατείες με τα δημόσια κτίρια και την ύπαρξη ενός κεντρικού πυρήνα όμως σε αντίθεση με τις παραδοσιακές αραβικές πόλεις ακολουθεί έναν σύγχρονο και σαφή σχεδιασμό ο οποίος διαρθρώνεται γύρω από μεγάλους κεντρικούς άξονες οι οποίοι ενώνουν τα δημόσια κτήρια και καθορίζουν τις λειτουργίες του οικισμού. Παράλληλα ο οικισμός διαθέτει ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο ιεραρχημένο σύστημα ιδιωτικών και ημιιδιωτικών χώρων το οποίο προσφέρει τόσο ιδιωτικότητα όσο και κοινωνική αλληλεπίδραση στους κατοίκους.

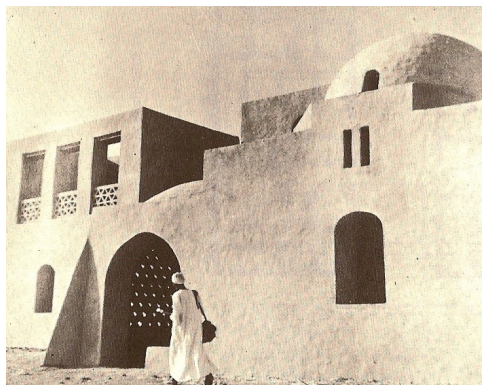
¹²⁴ Fathy H.,ό.π,σελ71

¹²⁵Ezzedine I. και Kashwani, G., «Public Squares in UAE Sustainable Urbanism : Social Interaction & Vibrant Environment», *Architecture Research 2019*, Μάιος 2019, τόμος 9,τ.χ 2, σελ.25, DOI:10.5923/j.arch.20190902.01

Το πλέγμα των κατοικιών

43.Κάτοψη και όψη κατοικιών New Gournā

44.Φωτογραφία όψης κατοικίας του οικισμού New Gorna

45.Σχέδιο αποτύπωσης όψης κατοικίας στον οικισμό New Gourna

Όσον αφορά την διάταξη των κατοικιών ο Fathy επέλεξε να χρησιμοποιήσει ένα σύστημα όπου τα κτίρια ήταν χωροθετημένα περιμετρικά μικρών οικοδομικών τετραγώνων αφήνοντας έναν αίθριο χώρο στο εσωτερικό τους για την εκτόνωση των κατοίκων. Πρόκειται για μια μορφή σχεδιασμού η οποία ήταν ιστορικά συνδεδεμένη με τον αραβικό κόσμο και η οποία διέθετε πολλά σημαντικά πλεονεκτήματα όπως η ιδιωτικότητα, η ηρεμία και η προστασία των κατοίκων.¹²⁶ Ο σχεδιασμός αυτός διατηρούσε την αίσθηση του τοπικού στοιχείου με τον προσανατολισμό των κτιρίων εσωτερικά και τις εξωτερικές τοιχοποιίες γυμνές όπως συνηθιζόταν στις ισλαμικές κοινωνίες. Σύμφωνα με τον Fathy η σχέση του αραβικού κόσμου με την έρημο έχει διαμορφώσει τις συνήθειες και τον τρόπο ζωής τους. Εξαιτίας του ότι η φύση είναι εχθρική οι κάτοικοι δεν αισθάνονται ασφάλεια να προσανατολίζουν τα σπίτια τους προς αυτήν , αντίθετα το στοιχείο αυτό που τους δίνει ελπίδα είναι ο ουρανός (που βρίσκεται στο αίθριο) ο οποίος τους προσφέρει δροσιά και βροχή.¹²⁷

Τα οικοδομικά τετράγωνα που σχεδιάστηκαν δεν ήταν όμως εξ' ολοκλήρου κλειστά αλλά επικοινωνούσαν με τις δημόσιες οδούς δημιουργώντας ένα σύστημα κλιμάκωσης μεταξύ ιδιωτικού, ημι-ιδιωτικού και δημόσιου χώρου και παράλληλα εξασφαλίζοντας πως οι χώροι αυτοί δεν θα δομηθούν στο μέλλον. Κάθε κατοικία ήταν σχεδιασμένη γύρω από μια ιδιωτική αυλή αλλά αντίστοιχα και κάθε ομάδα κατοικιών γύρω από μια ευρύτερη ημι-ιδιωτική πλατεία την οποία ο Fathy ονομάζει “ αυλή του Πασά”. Ο διαχωρισμός αυτός μεταξύ της δημόσιας και της ιδιωτικής ζωής ήταν πολύ σημαντική καθώς λάμβανε υπόψη του τις ανάγκες των παραδοσιακών ρόλων που καθορίζουν τις καθημερινές συνήθειες του άνδρα και της γυναίκας στην ισλαμική κοινωνία.¹²⁸

Για τον Fathy η γυναικεία παρουσία και η ήρεμη ατμόσφαιρα που επικρατεί μέσα σε μια αραβική κατοικία ήταν ιδιαίτερα ευάλωτη και θα έπρεπε με κάποιον τρόπο να διαφυλαχτεί από τον έξω κόσμο. Η δημιουργία του εξωτερικού, ημιιδιωτικού χώρου που σχεδίασε ο αρχιτέκτονας λειτουργούσε σαν μια επιπρόσθετη ζώνη ασφαλείας για αυτόν.¹²⁹ Στον σχεδιασμό του New Gourna ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην έννοια της “badana”.

¹²⁶ Fathy H., ό.π., σ.σ. 55-57

¹²⁷ Fathy H., ό.π., σ.σ.54-55

¹²⁸ Fathy H.,ό.π., σσ.54-58

¹²⁹ Fathy H.,ό.π., σελ.57

Πρόκειται για ένα σύνολο οικογενειών οι οποίες έχουν στενούς δεσμούς μεταξύ τους και αναγνωρίζουν έναν κοινό πατριάρχη, και όλοι μαζί ακολουθούν έναν κοινοτικό τρόπο ζωής. Κάθε bandana είναι αυτόνομη και διαθέτει καφετέριες, κουρέια και οπωροπωλεία για την εξυπηρέτηση των καθημερινών αναγκών των κατοίκων. Ο σχεδιασμός της “πλατείας του Πασά” όπως αναφέρει ο H.Fathy ήταν κατάλληλος για την διεξαγωγή εορτών, γάμων και άλλων κοινωνικών δραστηριοτήτων και είχε τον ίδιο ρόλο για την badana που είχε και η αυλή για την κάθε κατοικία.¹³⁰

46.Εσωτερική αυλή κατοικιών στον N.Gourni

¹³⁰ Fathy H.,ό.π., σσ. 54-58

Για τις κατοικίες ο H.Fathy επέλεξε να δημιουργήσει διώροφα κτίρια τα οποία χωροθέτησε το ένα σε επαφή με το άλλο. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να αξιοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τον λιγοστό διαθέσιμο χώρο γης, να δημιουργήσει την αίσθηση της ασφάλειας και παράλληλα να διευκολύνει την άμεση πρόσβαση στις διάφορες εγκαταστάσεις.¹³¹ Με σκοπό να προσδώσει έναν τοπικό χαρακτήρα στις κατοικίες του ο Fathy χρησιμοποίησε συμπεριέλαβε στους όγκους του παραδοσιακές νούβιες μορφές όπως ημισφαιρικούς και ημικυλινδρικούς θόλους από τους οποίους οι πρώτοι είχαν άνοιγμα τρία και οι δεύτεροι δύομισι μέτρα.¹³² Όσον αφορά την σύνθεση των χώρων ο αρχιτέκτονας αναγνωρίζοντας τις ανάγκες της κατοίκησης στην ύπαιθρο προσπάθησε να συμπεριλάβει μέσα στις κατοικίες του επαρκείς αποθηκευτικούς χώρους για την σοδιά και τα καύσιμα αλλά και στέγαστρα κάτω από τα οποία θα προστατεύονταν τα ζώα.¹³³ Όπως φαίνεται στην Εικόνα 47 η κύρια είσοδος του κτιρίου μέσα από έναν μικρό διάδρομο οδηγούσε σε μια κεντρική αυλή γύρω από την οποία διαρθρώνονταν το σύνολο των κοινόχρηστων χώρων όπως η κουζίνα, το αφοδευτήριο, ο χώρος πλυσίματος καθώς και ένα loggia στο οποίο η οικογένεια μπορούσε να γευματίσει. Πρέπει να σημειωθεί πως αντίστοιχες κατόψεις με ανοιχτή αυλή στην μέση συναντάμε και στην Νούβια αρχιτεκτονική από την οποία φαίνεται να εμπνεύστηκε σε μεγάλο βαθμό ο αρχιτέκτονας και η οποία είχε διατηρηθεί ανεπηρέαστη για χιλιάδες χρόνια από τις αλλαγές που συνέβαιναν στην Αίγυπτο.¹³⁴ Στην ίδια στάθμη και λίγο πιο απομονωμένα βρίσκονταν το δωμάτιο του καλεσμένου και ο χώρος στον οποίο εκτρέφονταν τα βοοειδή. Το δωμάτιο των φιλοξενούμενων στο ισόγειο ήταν ένας χώρος οποίος συνηθιζόταν να υπάρχει στις κατοικίες του παλαιού οικισμού και φαίνεται πως ο αρχιτέκτονας προσπάθησε να το συμπεριλάβει στον σχεδιασμό του. Τέλος δια μέσου μιας εσωτερικής σκάλας που βρισκόταν στην κεντρική αίθουσα πραγματοποιούνταν η λειτουργική σύνδεση με τον όροφο στον οποίο βρισκόταν τα υπνοδωμάτια και η αποθήκη καυσίμων.¹³⁵

¹³¹ Fathy H., ό.π., σσ.92-93

¹³² Fathy H., ό.π., σελ.95

¹³³ Fathy H., ό.π., σσ.91-92

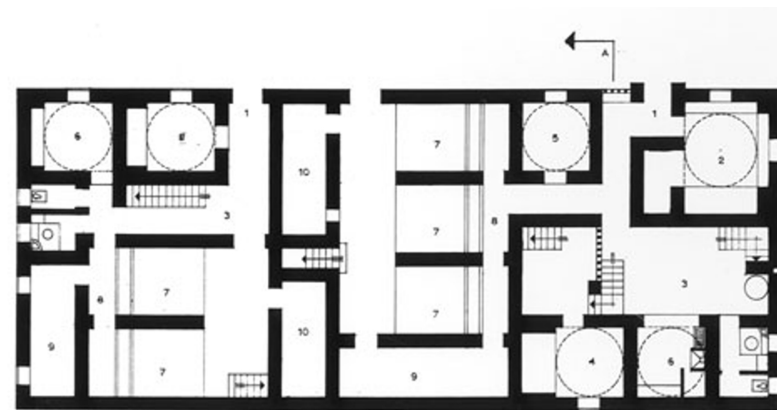
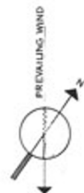
¹³⁴ Bayoumi, O.A.Mahmoud, «Nubian Vernacular architecture & contemporary Aswan buildings' enhancement.», *Alexandria Engineering Journal*, 2017, τόμος 57, τ.χ.2, σελ.876, DOI: 57.10.1016/j.aej.2016.01.002

¹³⁵ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σελ.93

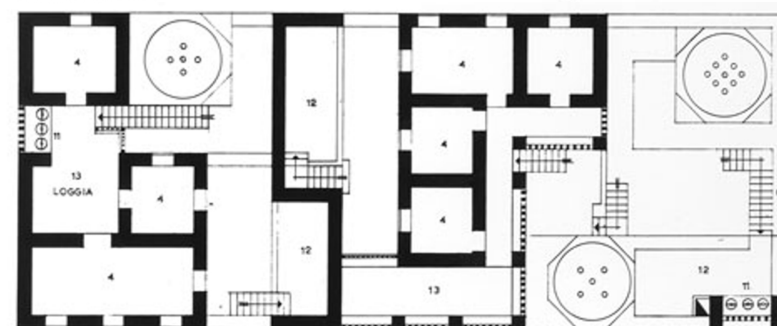

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

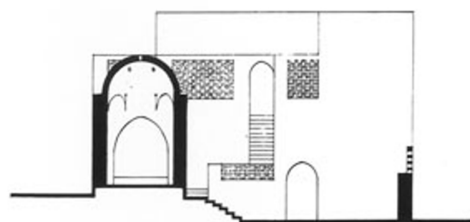
- 1)ΕΙΣΟΔΟΣ
- 2)ΔΩΜΑΤΙΟ ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΩΝ
- 3)ΑΥΛΗ
- 4)ΥΠΝΟΔΩΜΑΤΙΟ
- 5)ΑΠΟΘΗΚΕΥΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ
- 6)ΚΟΥΖΙΝΑ
- 7)ΣΤΑΒΛΟΣ
- 8)ΔΙΑΔΡΟΜΟΣ
- 9)ΑΠΟΘΗΚΕΥΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΣΙΤΗΡΩΝ
- 10)ΛΑΚΟΣ ΚΟΠΡΙΑΣ
- 11)ΜΑΖΙΑΡΑ
- 12)ΑΠΟΘΗΚΗ ΚΑΥΣΙΜΩΝ
- 13)LOGGIA

ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

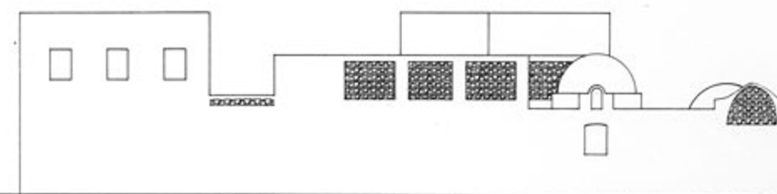

ΚΑΤΟΨΗ Α ΟΡΟΦΟΥ

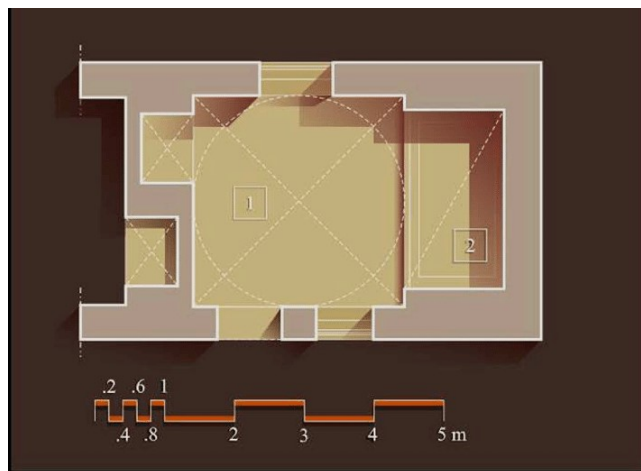
ΤΟΜΗ Α-Α'

47.Κατόψεις, όψεις και τομές δύο τυπικών κατοικιών του οικισμού New Gournia

ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

Τα δωμάτια είχαν σχήμα τετράγωνο πάνω στο οποίο εδράζονταν ένας ημισφαιρικός θόλος. Εντός του δωματίου δεν υπήρχαν έπιπλα παρά μόνο ένα κτιστό κρεβάτι το οποίο βρισκόταν μέσα σε μια θολωτή εσοχή η οποία στην αραβική αρχιτεκτονική ονομάζεται *iwan* , κάτω από το οποίο υπήρχε χώρος φύλαξης πραγμάτων και μια μικρή γούρνα με νερό για να εμποδίζει την πρόσβαση των εντόμων στο κρεβάτι. Επιπλέον εντός του δωματίου υπήρχε και ένα τοξωτό παράθυρο ενώ απέναντι από το κρεβάτι βρισκόταν ένας μικρός θόλος σε μια εσοχή κάτω από τον οποίο μπορούσε να τοποθετηθεί ντουλάπα.¹³⁶

48.Κάτοψη υπνοδωματίου όπου στο 1 βρίσκεται ο ανοιχτός χώρος κάτω από τον θόλο και στο 2 το *iwan* στο οποίο βρισκόταν το κρεβάτι.

Για την θέρμανση των κατοικιών ο Fathy επέλεξε να χρησιμοποιήσει μια οικονομική και αποτελεσματική μέθοδο την οποία είχε μάθει από ένα ταξίδι του στην Αυστρία. Αυτή ήταν η χρήση του “*Kachelofen*” που ήταν μια σόμπα η οποία διέθετε στο εσωτερικό της ένα σύστημα διαχωρισμού στο εσωτερικό της το οποίο κατεύθυνε

¹³⁶ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σσ. 95-96

τα αέρια της καύσης μπροστά και πίσω με σκοπό να διατηρήσει την θερμότητα περισσότερη ώρα στο δωμάτιο πρωτού αυτή διαφύγει. Το “Kachelojen” κατασκευάζονταν με πολύ απλά υλικά όπως πηλό και βότσαλα με ασβεστοκονίαμα και ήταν κατάλληλο για τις συνθήκες ζωής των χωρικών. Ο αρχιτέκτονας σχεδίασε διάφορους τύπους από αυτές τις “σόμπες” εκ των οποίων η μια λειτουργούσε και σαν φούρνος και τοποθετούνταν μέσα σε υπνοδωμάτιο ενώ ένας άλλος που ήταν κατάλληλος μόνο για θέρμανση μπορούσε να μετακινηθεί παντού.¹³⁷

Ένα από τα βασικά ζητήματα των κατοικιών που έπρεπε να λυθούν ήταν η διαμόρφωση του χώρου στον οποίο θα πραγματοποιούνταν το μαγείρεμα του φαγητού. Για την εξυπηρέτηση της παραπάνω λειτουργίας σύμφωνα με τον Fathy θα έπρεπε να δημιουργηθεί κουζίνα η οποία θα είχε την ικανότητα να διώχνει τον καπνό έξω από τον κλειστό χώρο των κατοικιών. Ο αρχιτέκτονας μέσα σε ένα δωμάτιο της κατοικίας το οποίο έβλεπε προς την νότια αυλή σχεδίασε μια σχάρα την οποία έκλεισε περιμετρικά με χρήση τούβλων και στην οποία πρόσθεσε έναν αποροφητήρα και μια καπνοδόχο. Το ύψος της κατασκευής αυτής ήταν πιο χαμηλό από εκείνο ενός συνηθισμένου φούρνου με σκοπό να εξυπηρετήσει τις συνήθειες των κατοίκων οι οποίοι συνήθιζαν να έχουν καθιστή στάση κατά την διαδικασία του μαγειρέματος. Αντίστοιχα για την εξυπηρέτηση του πλυσίματος των σκευών στα αριστερά της εστίας τοποθετήθηκε ένας νεροχύτης ο οποίος τροφοδοτούνταν από το νερό της δεξαμενής που είχε τοποθετηθεί στην οροφή του κτιρίου δια μέσου ενός σωλήνα. Σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα το νερό από εκεί αφού περνούσε από ένα φίλτρο για το λίπος και εν τέλει διοχετεύονταν στην γεώτρηση της αυλής. Ένας ‘ίδιος φούρνος με αυτόν που βρισκόταν εσωτερικά του κτιρίου δημιουργήθηκε και έξω από την κουζίνα ώστε να τον χρησιμοποιούν κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.¹³⁸

Σε κάθε μια ή δύο γειτονιές αντιστοιχούσε μια χειροκίνητη αντλία νερού η οποία βρισκόταν σε ένα μικρό θολωτό δωμάτιο με καθίσματα γύρω από τους τοίχους έτσι ώστε οι γυναίκες να μπορούν να κάθονται όσο περιμένουν την σειρά τους. Τα δωμάτια αυτά είχαν πλακοστρωμένα δάπεδα βυθισμένα κατά δυο σκαλοπάτια σε σχέση με την στάθμη του εδάφους για να μην διαφεύγει το νερό. Παράλληλα για την αποστράγγιση των νερών της

¹³⁷ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σσ. 96-97

υπερχείλισης είχε προβλεφθεί η ύπαρξη μιας υπόγειας τάφρου η οποία τα οδηγούσε στα δέντρα που βρίσκονταν στην πλατεία της γειτονιάς. Όταν το νερό έφτανε στην κατοικία το διοχέτευαν στην δεξαμενή που βρισκόταν στην οροφή του κτίσματος και από εκεί διάμεσο ενός συστήματος δοχείων και γαλβανισμένων σωλήνων αυτό κυκλοφορούσε σε όλο το σπίτι για την εξυπηρέτηση των αναγκών των κατοίκων.¹³⁹ Όσον αφορά το πλήσιμο των ρούχων ο αρχιτέκτονας σχεδίασε έναν ρηχό λάκο με τοίχιο και δάπεδο από τούβλα , επιχρισμένο με τσιμέντο , μια κυκλική βάση στο κέντρο για να τοποθετείται ο “κουβάς πλυσίματος” και ένα κάθισμα σε μια γωνία. Αυτές οι κατασκευές ήταν αρχικά τοποθετημένες στην αυλή ενώ σε μεταγενέστερα σχέδια μεταφέρθηκαν εντός του μπάνιου για την αμεσότερη εξυπηρέτηση των κατοίκων.¹⁴⁰

---

¹³⁸ Fathy H., ό.π, σσ.98-101

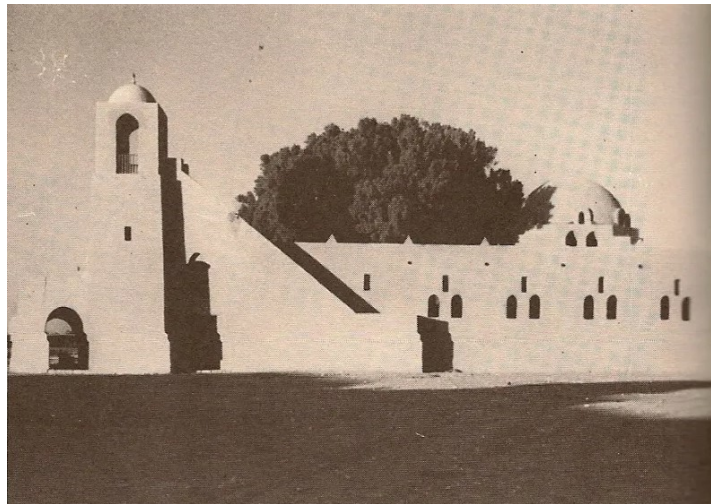
¹³⁹ Fathy H., ό.π, σελ.100

¹⁴⁰ Fathy H., ό.π, σελ.101

Τα δημόσια κτίρια

Πέραν όμως από τις κατοικίες , είναι σημαντικό να εξετάσουμε τα δημόσια κτίρια του οικισμού αφού αυτά αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής καθώς διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην λειτουργικότητα και την κοινωνική συνοχή του οικισμού και αντικατοπτρίζουν την φιλοσοφία του σχεδιασμού. Ειδικότερα στα πλαίσια της ισλαμικής κουλτούρας τα κτίρια αυτά ενθαρρύνουν την συλλογικότητα και την συνεργασία και παράλληλα επιτρέπουν στους κατοίκους να προβούν σε κοινωνικές και θρησκευτικές δραστηριότητες.

Το Τζαμί

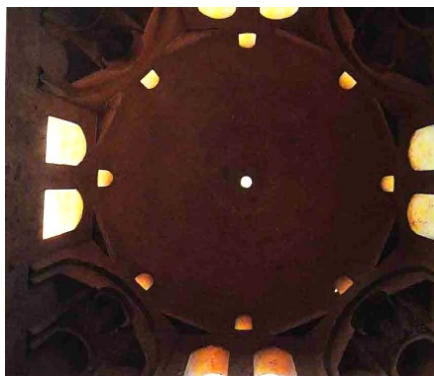

49.Φωτογραφία της κύριας όψης του Τζαμιού με την ανοιχτή τριγωνική κλίμακα.

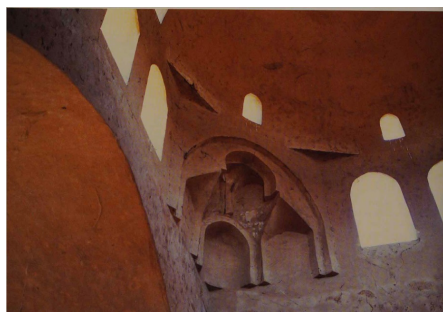

50.Το δώμα του Τζαμιού με τους ημισφαιρικούς θόλους

51. Εσωτερική φωτογραφία του Τζαμιού όπου φαίνεται ο θόλος 1

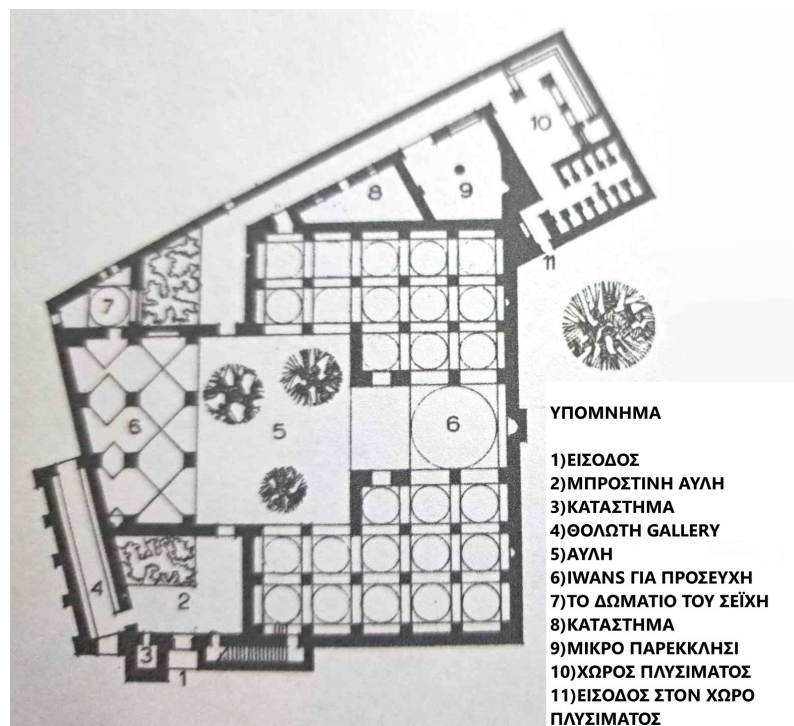
52. Εσωτερική φωτογραφία του Τζαμιού όπου φαίνεται ο θόλος 2

Το τζαμί λόγω της σημασίας του στην θρησκευτική και κοινωνική ζωή του ισλαμικού κόσμου, αποτέλεσε ένα από τα πρώτα κτίρια τα οποία κατασκευάστηκαν στον οικισμό και ακόμα και σήμερα παραμένει σε μια πολύ καλή κατάσταση.¹⁴¹ Όπως αναφέρει ο Steele (1997) το κτίριο αυτό παρουσιάζει χαρακτηριστικά τα οποία θυμίζουν τα εκείνα των νούβιων τζαμιών τα οποία ο Fathy είχε αποτυπώσει κοντά στην πόλη Aswan. Συγκεκριμένα τονίζει πως ο αρχιτέκτονας χρησιμοποίησε συνηθισμένα επαναλαμβανόμενα χαρακτηριστικά αυτής της αρχιτεκτονικής όπως οι καμπύλοι επιβλητικοί τοίχοι, η εξωτερική κλίμακα που οδηγεί στον μινάρε και ο θόλος πάνω από τον χώρο προσευχής και τα αναδιάρθρωσε σε μια δική του σύνθεση με άξονα την οριζόντια γραμμή της τοιχοποιίας ώστε να δημιουργείται μια οπτική ισορροπία.¹⁴² Βλέπουμε πως ο Hassan Fathy επιχείρησε να δημιουργήσει ένα κτίριο το οποίο θα ακολουθούσε τις παραδοσιακές μορφές της Νούβιας αρχιτεκτονικής χωρίς όμως να αναπαράγει μια στείρα αντιγραφή της. Σε μια δένδροφυτεμένη αυλή απλώνονταν τέσσερα iwans στις τέσσερις πλευρές της τα οποία αντιπροσώπευαν κάθε μια από τις τέσσερις αιρέσεις του οικισμού. Όλα τα iwans εκτός από το δυτικό στεγάζονταν με ένα σύνολο από θόλους οι οποίοι κάλυπταν τον άμβωνα και το κιμπλά πάνω από το κύριο ιβάν. Οι θόλοι αυτοί στηρίζονταν με την χρήση καμάρας, έτσι ώστε σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα να διαμορφώνεται ο απαραίτητος χώρος ώστε οι προσκυνητές να μπορούν να τακτοποιηθούν σε σειρές κατά μήκος ολόκληρου του κτιρίου. Αντίστοιχα το iwans που βρίσκονταν στη δυτική πλευρά της αυλής, διέθετε μια τραπεζοειδή στέγη με θόλους. Όσον αφορά τον βόρειο τοίχο του τζαμιού, αυτός εκτίνονταν υπό γωνία έως τον νότιο τοίχο διατηρώντας απόσταση από το κύριο τμήμα του κτιρίου. Μέσα σε αυτόν τον χώρο που διαμορφωνόταν υπήρχαν οι χώροι πλύσης οι οποίοι προεξείχαν προς τα βορειοανατολικά. Το κτίριο συμπεριλάμβανε έναν μινάρε με μια ευθεία εξωτερική σκάλα από την μπροστινή είσοδο, μια θολωτή στοά, ένα δωμάτιο για τον σείχη ένα μικρό δωμάτιο για προσευχή και μια αποθήκη.¹⁴³

¹⁴¹ Steele J. *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ. The American University in Cairo Press, London, 1997, σελ. 68

¹⁴² Steele J., ό.π., σελ. 68

¹⁴³ Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σελ. 75

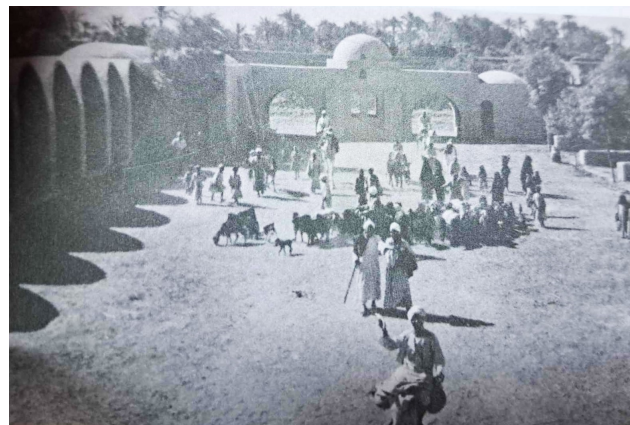
53. Η κάτοψη του Τζαμιού

Ο Fathy έδωσε μεγάλη έμφαση στην καθαριότητα των πιστών κατά την είσοδο τους στο Τζαμί. Συγκεκριμένα δημιούργησε δυο διαφορετικές διαδρομές όπου αν ο πιστός ήταν καθαρός θα περνούσε δια μέσω της νότιας πλευράς όπου θα συναντούσε μια ψηλή τοξωτή πόρτα σε ένα πλακόστρωτο προαύλιο με ένα παρτέρι και από εκεί θα περνούσε στην κύρια αυλή του τζαμιού. Εκεί περπατώντας προς τα δεξιά του θα μπορούσε να εισέλθει στο κύριο iwan μέχρις ότου να σταθεί κάτω από τον μεγάλο θόλο. Αντιθέτως αν ο πιστός δεν ήταν καθαρός τότε αυτός εισέρχονταν από μια θύρα η οποία οδηγούσε απευθείας στους χώρους πλύσης όπου εκεί στα δεξιά του υπήρχε ένα πέρασμα που οδηγούσε μετά από τα w.c σε μια σειρά από διπλές ντουζιέρες για να πλυθεί.

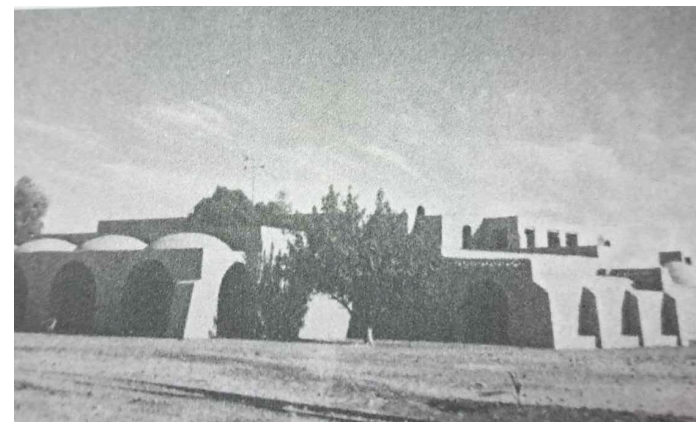
Ο πιστός μετά από την πλύση του διέσχιζε έναν μακρύ διάδρομο και αφού περνούσε από ένα μικρό παρεκκλήσι και από την πόρτα της αποθήκης έστριβε αριστερά στον χώρο της προσευχής.¹⁴⁴

Ο Fathy περιγράφοντας το κτίριο, τονίζει την σημασία ενός αρχιτεκτονικού στοιχείου το οποίο συμπεριέλαβε στον σχεδιασμό του το οποίο ονομάζεται “madyafa”. Όπως αναφέρει, πρόκειται για ένα μακρύ πέρασμα με ημικυλινδρικό θόλο ανοιχτό από τον βορρά για να δέχεται τον δροσερό αέρα και με μια πόρτα στο προαύλιο το οποίο ο Fathy έκτισε απέναντι από τον δυτικό τοίχο. Αυτός ο χώρος είχε προβλεφθεί από τον αρχιτέκτονα για να καλύψει τις ανάγκες των ξένων επισκεπτών οι οποίοι συνήθιζαν να επισκέπτονται πρώτα το τζαμί για να ανταλλάξουν νέα και να βρουν καταλύματα για να μείνουν.¹⁴⁵

Η αγορά και το Khan

54. Η αγορά του οικισμού

55. Η βορειοδυτική πλευρά του Khan

Η διαδικασία της μετακίνησης του πληθυσμού σε έναν εξολοκλήρου νέο οικισμό απαιτούσε την οργάνωση μιας ολόκληρης οικονομίας από την αρχή και την εξασφάλιση θέσεων εργασίας για τους κατοίκους ώστε να μπορέσει

¹⁴⁴ Hassan Fathy, ό.π., σελ. 75

¹⁴⁵ Hassan Fathy, ό.π., σελ. 76

η κοινότητα να ευημερήσει. Το παραπάνω έγινε αντιληπτό εξαρχής από τον Fathy ο οποίος προσπάθησε να δημιουργήσει τις απαραίτητες υποδομές και να εκμεταλλευτεί τις όσες ευκαιρίες προέκυπταν λόγω της θέσης στην οποία βρισκόταν ο οικισμός. Σύμφωνα με τον Steele, ο αρχιτέκτονας θέλησε να διαμορφώσει έναν νέο τρόπο ζωής και μια νέα οικονομία για τους κατοίκους η οποία θα βασιζόταν στην αγροκαλλιέργεια και στις τέχνες. Για τον σκοπό αυτό δημιούργησε μια αγορά στην οποία θα πραγματοποιούνταν οι συναλλαγές αγροτικών προϊόντων και το Khanστο οποίο θα διαφημιζόνταν τα προϊόντα χειροτεχνίας που θα είχαν να προσφέρουν οι ντόπιοι στους περαστικούς.¹⁴⁶

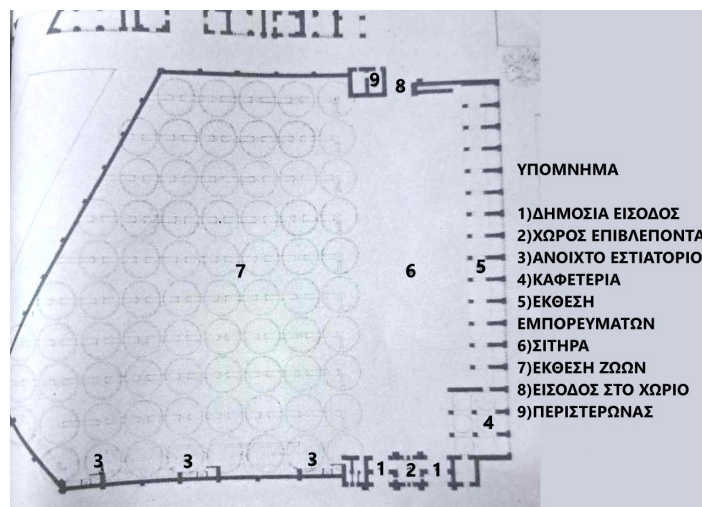
Μια φορά κάθε εβδομάδα υπήρχε μια ημέρα αφιερωμένη στην αγορά προϊόντων. Για τους κατοίκους της υπαίθρου αυτή η ημέρα ήταν πολύ σημαντική καθώς αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της παράδοσης και της καθημερινότητας τους. Η μορφή της όμως σύμφωνα με τον Fathy είχε αλλάξει και στα περισσότερα από τα χωριά η διαδικασία είχε εμπορευματοποιηθεί αφού είχε εισχωρήσει μια μεγάλη ιδιωτική εταιρεία η οποία είχε το μονοπώλιο των προϊόντων. Έτσι κρίθηκε σημαντικό στον νέο οικισμό να δημιουργηθεί ένας χώρος αφιερωμένος στην εβδομαδιαία αγορά ο οποίος θα έλυνε κάποια από τα προβλήματα του θεσμού, όπως η έλλειψη σκίασης, μόνιμων κτισμάτων και νερού. Ο Fathy χωροθέτησε την αγορά στα νοτιοανατολικά του χωριού ώστε να βρίσκεται σε εγγύτητα με στάση του σιδηροδρομικού σταθμού.¹⁴⁷ Όπως φαίνεται στην Εικόνα 56 η είσοδος στην αγορά γινόταν διαμέσου μιας πύλης στην οποία η οποία αποτελούνταν από δυο καμάρες. Ακριβώς απέναντι από την κύρια είσοδο από την οποία έμπαιναν στον χώρο της αγοράς οι επισκέπτες υπήρχε μια δεύτερη είσοδος με μια καμάρα η οποία οδηγούσε μέσα στον οικισμό. Στα αριστερά αυτής της πύλης ήταν χωροθετημένος ένας επιβλητικός περιστερώνας, ένα είδος κτιρίου το οποίο μπορούσε κανείς να συναντήσει και στον παλιό οικισμό. Κατά μήκος όλου αυτού του χώρου που ήταν διαμορφωμένος οι έμποροι θα άπλωναν την πραμάτεια τους κάτω από τέντες.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ. The American University in Cairo Press, London, 1997, σελ.63

¹⁴⁷ Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σσ.76-78

¹⁴⁸ Fathy H., ό.π., σς.76-78

Στα δεξιά υπήρχε ένα καφενείο στεγασμένο με έξι θόλους το οποίο εκτείνονταν κατά μήκος του βορειοανατολικού τοίχου με μια σειρά από 14 θόλους, όπου υπήρχαν οι πάγκοι. Στα αριστερά από εκεί υπήρχε μια μάζα από δέντρα που δημιουργούσαν σκίαση και κάτω από αυτά είχαν τοποθετηθεί φάντες με ζώα, οι οποίες είχαν μεγάλο μήκος και κάθε μια από τις οποίες διέθετε στο τέλος της νερό. Ενδιάμεσα από αυτές υπήρχε ο προβλεπόμενος χώρος ώστε να μπορούν να κινούνται και να τα παρατηρούν οι υποψήφιοι αγοραστές. Αντίστοιχα από τον αρχιτέκτονα είχε σχεδιαστεί ένας ειδικά διαμορφωμένος χώρος για τα γαϊδούρια με σκίαση από δέντρα ακριβώς έξω από τον χώρο της αγοράς.¹⁴⁹

56. Η κάτοψη της αγοράς

Αντίστοιχα με την αγορά ο Fathy επέλεξε να δημιουργήσει το Khan, ένα κτίριο με χρήση πανδοχείου στο οποίο θα έμεναν οι έμπειροι τεχνίτες με τις οικογένειές τους. Για τον Fathy το Khan ήταν ένα από τα σημαντικότερα δημόσια κτίρια του οικισμού, αφού εκεί οι τεχνίτες θα μπορούσαν τόσο να εξασκούν την τέχνη

¹⁴⁹ Fathy H., ό.π., σελ. 78

τους και να την διδάσκουν σε νέους μαθητευόμενους, όσο και να πουλάνε τα προϊόντα τους.¹⁵⁰ Το παραπάνω κτίριο συνδυάστηκε με έναν χώρο εκθέσεων στον οποίο οι νέοι τεχνητές θα μπορούσαν να εκθέτουν τις κατασκευές τους.¹⁵¹ Η θέση του χώρου αυτού επιλέχθηκε στρατηγικά νότια του οικισμού σε μικρή απόσταση από το Khan, παράλληλα με τον σιδηροδρομικό σταθμό και σε επαφή με τον κύριο άξονα ο οποίος διασχίζονταν καθημερινά από ταξιδιώτες οι οποίοι επισκέπτονταν τους αρχαίους τύμβους της Κοιλιάδας των Βασιλέων και των Βασιλισσών. Ο αρχιτέκτονας σκέφτηκε να αξιοποιήσει την ευκαιρία αυτή, τοποθετώντας τα εμπορεύματα σε κοινή θέα. Πίστευε πως αν εκπαίδευε τον ντόπιο πληθυσμό στο να εξασκεί παραδοσιακές τέχνες θα επιτύγχανε τόσο την διάσωση και διαφύλαξη της παράδοσης και ταυτόχρονα την οικονομική ανάπτυξη του οικισμού διάμεσο του εμπορίου στους τουρίστες.¹⁵² Από το παραπάνω φαίνεται πως ο αρχιτέκτονας δεν επικεντρώθηκε μόνο στην στέγαση των νέων κατοίκων αλλά αντιλήφθηκε τις δυσκολίες που θα προέκυπταν από την μετακίνηση του πληθυσμού και έψαξε να βρει σχεδιαστικές λύσεις οι οποίες θα συνέβαλαν στην μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του οικισμού.

---

¹⁵⁰ Fathy H., ό.π., σσ.65-66

Το θέατρο

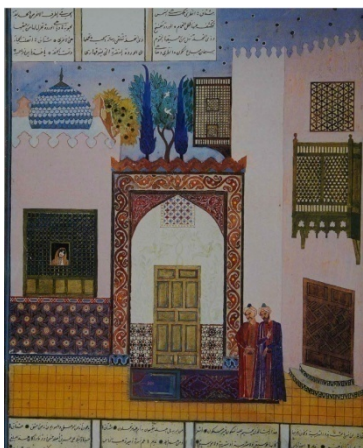
57. Το θέατρο του οικισμού.

Με το σκεπτικό πως στις πτυχές της καθημερινότητας της αγροτικής ζωής υπάρχει πλήθος τελετών και μορφών αναψυχής ο Fathy αποφάσισε να δημιουργήσει ένα θέατρο το οποίο θα μπορούσε να τις φιλοξενήσει. Το θέατρο χωροθετήθηκε και αυτό νότια κοντά στο Khan και τον χώρο εκθέσεων με μια μικρή κλίση έτσι ώστε να προσκαλεί τους περαστικούς μέσα στην κεντρική πλατεία του οικισμού. Ο αρχιτέκτονας νοιαζόταν ιδιαίτερα για το θέατρο αυτό σε βαθμό που έγραψε ο ίδιος ένα θεατρικό έργο για τα παιδιά του οικισμού.¹⁵³

¹⁵¹ Fathy H., ό.π., σελ.67

¹⁵² Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ.The American University of Cairo Press ,London, 1997,σελ.79

¹⁵³ James Steele, *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ.The American University of Cairo Press, London, 1997,σελ.79

58. Πολύχρωμη αφίσα που φτιάχτηκε για να προωθήσει κάποιο θεατρικό έργο στον οικισμό N.Gournia

Το θέατρο που κατασκευάστηκε σύμφωνα με τον Fathy συνδύαζε στοιχεία αρχαίου ελληνικού θεάτρου και ελισαβετιανού.¹⁵⁴ Όπως περιγράφει ο ίδιος ο αρχιτέκτονας στο βιβλίο “Architecture for the Poor” πρόκειται για έναν αίθριο τραπεζοειδή χώρο όπου η σκηνή καταλάμβανε τη μεγάλη πλευρά ενώ οι υπόλοιπες τρεις πλευρές καλύπτονταν από σειρές κλιμακωτών καθισμάτων ενώ στο κέντρο βρισκόταν η αρένα. Η σκηνή ήταν μια πέτρινη εξέδρα ανοιχτή προς τον ουρανό η οποία είχε ύψος περίπου 90 εκατοστών και πλάτος περίπου 10,50 μέτρων. Εκεί υπήρχε ένα μόνιμα διαμορφωμένο σκηνικό με δυο επιμέρους σκηνές. Η πρώτη παρίστανε μια αυλή και καταλάμβανε τον μεγαλύτερο χώρο ενώ η δεύτερη έναν δρόμο. Η αυλή αποτελούνταν από μια είσοδο κεντρικά του τοίχου με ένα μπαλκόνι άνωθεν αυτής προσβάσιμο από μια κλίμακα στα αριστερά του θεατή ή από τα παρασκήνια δια μέσου μιας πόρτας που οδηγεί απευθείας σε αυτό. Αντίστοιχα υπήρχαν και άλλες πλαϊνές εισόδους. Η μια από αυτές βρισκόταν προς τα αριστερά του θεατή και οι άλλες βρίσκονταν πίσω από ένα τεθλασμένο μόνιμο σκηνικό στα δεξιά του. Το σκηνικό αυτό είχε πάνω του ανοίγματα, δύο παράθυρα και μια θήρα ενώ σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα ήταν τοποθετημένη αντίθετα από τις γραμμές της προοπτικής ώστε να υποδηλώνει την πρόσοψη του δρόμου. Περιμετρικά της σκηνής ήταν σχεδιασμένες εισόδους σε κάθε πλευρά οι οποίες αποτελούνταν από έναν προθάλαμο ο οποίος ήταν στεγασμένος με έξι θόλους. Αντίστοιχα ο χώρος στο πίσω μέρος της σκηνής αποτελούνταν από βοηθητικούς χώρους και καμαρίνια.¹⁵⁵

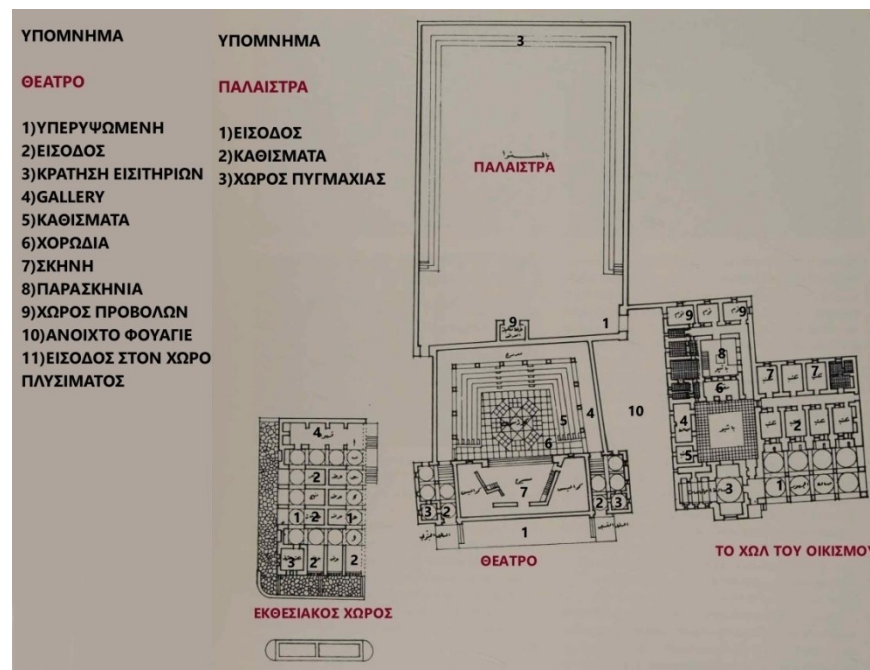
Ακριβώς μπροστά από την θέση της σκηνής ο Fathy είχε σχεδιάσει μια αρένα επιφανείας περίπου 3,34 τ.μ η οποία διέθετε άμμο και ήταν κατάλληλη για πολεμικές επιδείξεις. Οι θέσεις του θεάτρου αποτελούνταν από 6 σειρές λίθινων καθισμάτων τοποθετημένες έτσι ώστε να θυμίζει αρχαίο ελληνικό θέατρο με την διαφορά πως ότι αντί να περιβάλουν ένα ημικύκλιο αυτές περιέβαλαν τις τρεις από τις τέσσερις πλευρές ενός τετράγωνου χώρου. Η συνολική χωρητικότητα των καθισμάτων ήταν 500 θεατές με την δυνατότητα άλλων 200 θεατών να σταθούν σε έναν στεγασμένο με πέργκολα εξώστη πίσω από τον χώρο των καθισμάτων. Τέλος στο πίσω μέρος από αυτόν υπήρχε ένας τοίχος με μια αίθουσα για προβολή ταινιών.¹⁵⁶ Λίγο μετά την κατασκευή του θεάτρου ο Fathy

¹⁵⁴ Hassan Fathy, *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σελ.79

¹⁵⁵ Hassan Fathy, ό.π., σσ.79-80

¹⁵⁶ Hassan Fathy, ό.π., σελ.80

δημιούργησε μια γιορτή όπου όμορφες αφίσες στόλισαν τους τοίχους του θεάτρου και παρευρέθηκαν σημαντικοί προσκεκλημένοι από το Κάιρο. Αυτή η κίνηση είχε ως απώτερο σκοπό σύμφωνα με τον J.Steele(1997) το πρότζεκτ να κερδίσει την πολιτική υποστήριξη που θα διασφάλιζε την ολοκλήρωση του.¹⁵⁷ Σύντομα το θέατρο ανακαταλήφθηκε και παρουσιάστηκαν σημαντικές φθορές λόγω της μη επαρκούς συντήρησης του. Οι μαθητές του Fathy κατά το τέλος του 20^{ου} αιώνα πραγματοποίησαν εργασίες αποκατάστασης του κτιρίου με την χρήση των παραδοσιακών τεχνικών που είχαν πραγματοποιηθεί κατά την ανέγερση του.¹⁵⁸

59. Κάτοψη του θεάτρου, της παλαίστρας, του εκθεσιακού χώρου και του Χωλ.

¹⁵⁷Steele J., An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy, εκδ. The American University in Cairo Press, London, 1997, σ.81

Τα σχολεία

60. Φωτογραφία του σχολείου αρρένων

Μια από τις πιο θεμελιώδεις δημόσιες υποδομές τις οποίες θα πρέπει να διαθέτει ένας οικισμός είναι η ύπαρξη κτιρίων τα οποία θα μπορούν να φιλοξενήσουν σχολεία. Την περίοδο εκείνη η κυβέρνηση της Αιγύπτου είχε ξεκινήσει ένα πρόγραμμα με σκοπό να εξασφαλίσει την παροχή 4.000 σχολείων η πλειονότητα των οποίων θα

---

¹⁵⁸Steele J., ό.π.,σελ.79

αφορούσε την ύπαιθρο. Όμως αυτά τα κτίρια ακολουθούσαν ένα συγκεκριμένο τύπο κτιρίων βάσει των αρχών μιας τυπολογίας που ονομαζόταν *amiri* και η οποία σύμφωνα με τον H.Fathy (1973) αποτελούσε μια ευτελής απομίμηση της «Ευρωπαϊκής Μεγαλοπρέπειας» σε μικρότερη κλίμακα. Η αρχιτεκτονική αυτή η οποία προσπαθούσε σε δεύτερο χρόνο να αναπαράξει μορφές τις γαλλικής μοντέρνας αρχιτεκτονικής, αγνοούσε το υπόβαθρο, όπως το κλίμα, το τοπίο και τους ανθρώπους που διέφεραν από τόπο σε τόπο. Παράλληλα η μορφή της ήταν τόσο πεζή και ανιαρή που δεν θα μπορούσε σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα να ταυτιστεί με την χρήση της εκπαίδευσης. Αυτό είχε δυσμενέσει τον Fathy ο οποίος θεωρούσε πως αυτοί οι μεγάλοι άδειοι χώροι των οποίων η μορφή μεταβάλλονταν για να καλύπτουν τα σύγχρονα πρότυπα προκαλούσαν ανησυχία στα παιδιά. Για τον ίδιο οι αίθουσες διδασκαλίας θα έπρεπε να εκφράζουν την ίδια αίσθηση εμπιστοσύνης και ασφάλειας στα παιδιά όπως αυτά νιώθουν στο σπίτι τους.¹⁵⁹ Ο αρχιτέκτονας με σκοπό να προλάβει τις δράσεις του Υπουργείου θέλησε να συμπεριλάβει στο στα σχέδια του την ανέγερση δυο σχολικών μονάδων από ωμούς πλίνθους εκ των οποίων η μια θα ήταν αρρένων και η άλλη θηλέων.¹⁶⁰ Τα δυο σχολεία θα χωροθετούνταν βόρεια του οικισμού και θα απείχαν μεταξύ τους τρία οικοδομικά τετράγωνα.

Όσον αφορά το σχολείο αρρένων το οποίο βρισκόταν στα δυτικά, οι αίθουσες διδασκαλίας τοποθετήθηκαν γύρω από πλακόστρωτες αυλές με σκοπό να διαθέτουν ηρεμία και να προφυλάσσονται από την σκόνη. Η είσοδος των παιδιών στον χώρο του σχολείου πραγματοποιούνταν δια μέσου μιας μικρής αυλής στην μέση της οποίας υπήρχε μια μικρή λίμνη. Περιμετρικά αυτής της αυλής όπως φαίνεται στην Εικόνα 61 είχαν σχεδιαστεί η αίθουσα συνεδριάσεων και τα γραφεία του σχολείου. Διασχίζοντας την αυλή αυτή την αυλή υπήρχε μια αψίδα η οποία οδηγούσε στην κυρίως αυλή η οποία ήταν μακρόστενη, πλακόστρωτη και στο κέντρο της ήταν φυτεμένη με δέντρα. Η μακρόστενη αυτή αυλή βρισκόταν στον ενδιάμεσο από δύο σειρές (μια βόρεια και μια νότια αυτής) κάθε μια εκ των οποίων αποτελούνταν από τέσσερις αίθουσες διδασκαλίας. Κάθε μια από τις αίθουσες διδασκαλίας είχε εμβαδόν περίπου 37 τ.μ. και στεγαζόταν από έναν μεγάλο θόλο. Για την έδραση του θόλου οι

¹⁵⁹ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London,1973 σσ. 81-84

¹⁶⁰ Fathy H. ό.π.,σελ.85

αίθουσες αυτές έπρεπε να έχουν τετράγωνο σχήμα στις δυο πλευρές του οποίου προστέθηκαν θολωτά iwans. Με τον τρόπο αυτό ο Fathy δημιούργησε μεγάλες αίθουσες διδασκαλίες οι οποίες όμως χωριζόταν σε τρία επιμέρους διακριτά και καθορισμένα τμήματα προσδίδοντας σε αυτόν μια πιο ανθρώπινη κλίμακα, σε αντίθεση με τις αίθουσες των ευρωπαϊκών προτύπων.¹⁶¹ Για τον εξαιρεισμό των αιθουσών ο Fathy σχεδίασε πάνω από κάθε δωμάτιο μια μεγάλη καμινάδα με άνοιγμα προς τον βορρά από όπου ο αέρας έμπαινε εσωτερικά και κατέβαινε πάνω σε δίσκους με βρεγμένο κάρβουνο οι οποίοι ήταν τοποθετημένοι στο διάφραγμα της προκαλώντας πτώση της θερμοκρασίας κατά 10 βαθμούς κελσίου. Επιπλέον το σχολείο συμπεριλάμβανε το δικό του τζαμί το οποίο βρισκόταν δυτικά, στο τέλος της μακρόστενης αυλής και διαχωριζόταν από αυτή με έναν πλακόστρωτο διάδρομο. Το τζαμί περιλάμβανε τέσσερα μικρά παράθυρα τοποθετημένα ψηλά πάνω στον τρούλο εκ των οποίων το φως διαχέονταν μέσα στο εσωτερικό του δημιουργώντας μια ήρεμη ατμόσφαιρα η οποία ενθάρρυνε τον διαλογισμό και τη προσευχή.¹⁶²

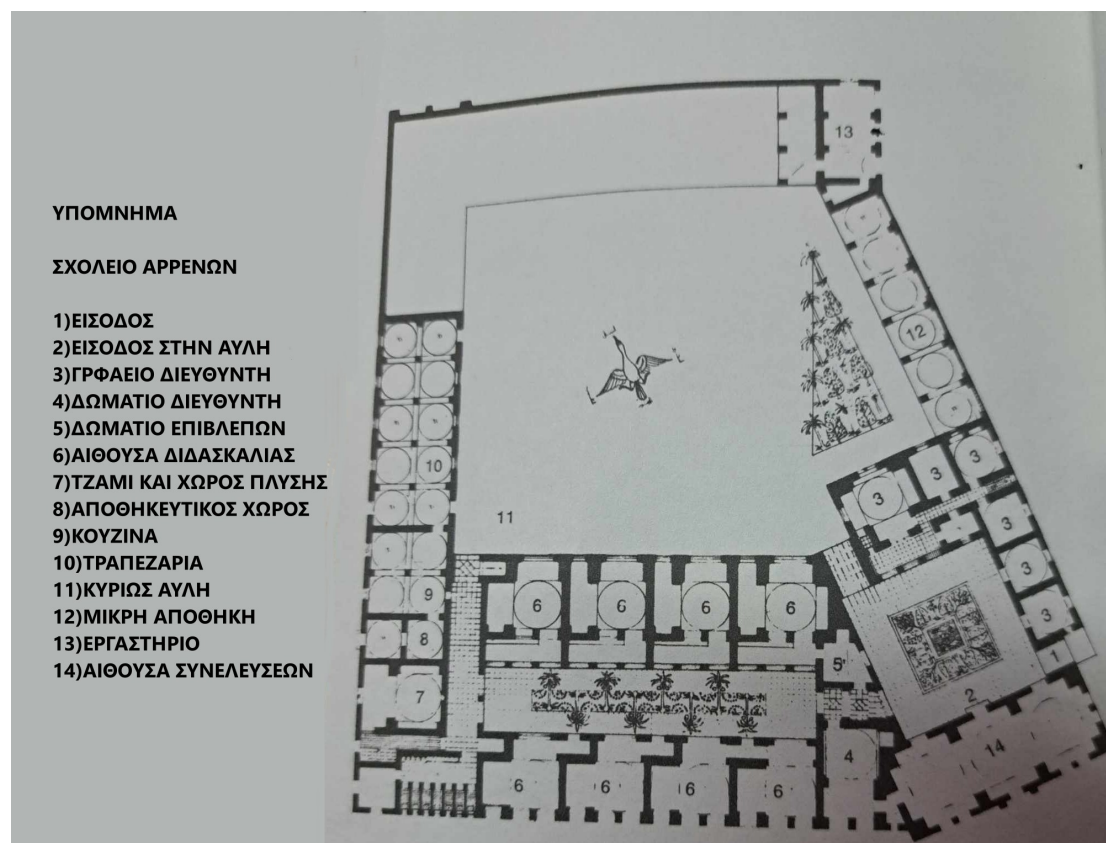
Το σχολείο θηλέων δεν πρόλαβε να κατασκευαστεί πριν το έργο αναβληθεί οριστικά.¹⁶³ Σύμφωνα με τα σχέδια που παραθέτει ο Fathy στο βιβλίο “Architecture for the poor”, αυτό θα είχε την μορφή ενός “Π” και θα χαρακτηριζόταν από μια πιο απλοϊκή σχεδιαστική προσέγγιση. Όπως φαίνεται στην Εικόνα 62 η είσοδος θα πραγματοποιούνταν από τα ανατολικά σε μια πλακόστρωτη αυλή. Βόρεια της αυλής αυτής θα υπήρχε το θυρωρείο και η αποθήκη ενώ νότια θα βρισκόταν γραφείο του διευθυντή. Νότια της αυλής θα υπήρχε ένα πέραςμα που έβγαζε σε έναν χώρο στεγασμένο με καμάρες και από εκεί κάποιος θα είχε δυο επιλογές. Στην πρώτη περίπτωση κάποιος θα μπορούσε να κινηθεί προς τα πάνω και να συναντήσει την αποθήκη βιβλίων και τρεις αίθουσες διδασκαλίας οι οποίες βρισκόταν στην σειρά και στεγάζονταν από θόλους ακριβώς όπως και τις αίθουσες στο σχολείο αρένων. Μπροστά από τις αίθουσες διδασκαλίας θα υπήρχε μια μεγάλη στοά με καμάρες η οποία οδηγούσε στην αίθουσα καλλιτεχνικών. Στην δεύτερη περίπτωση θα μπορούσε κάποιος να κινηθεί κάθετα προς τα

¹⁶¹ Fathy H. ό.π.,σελ.86

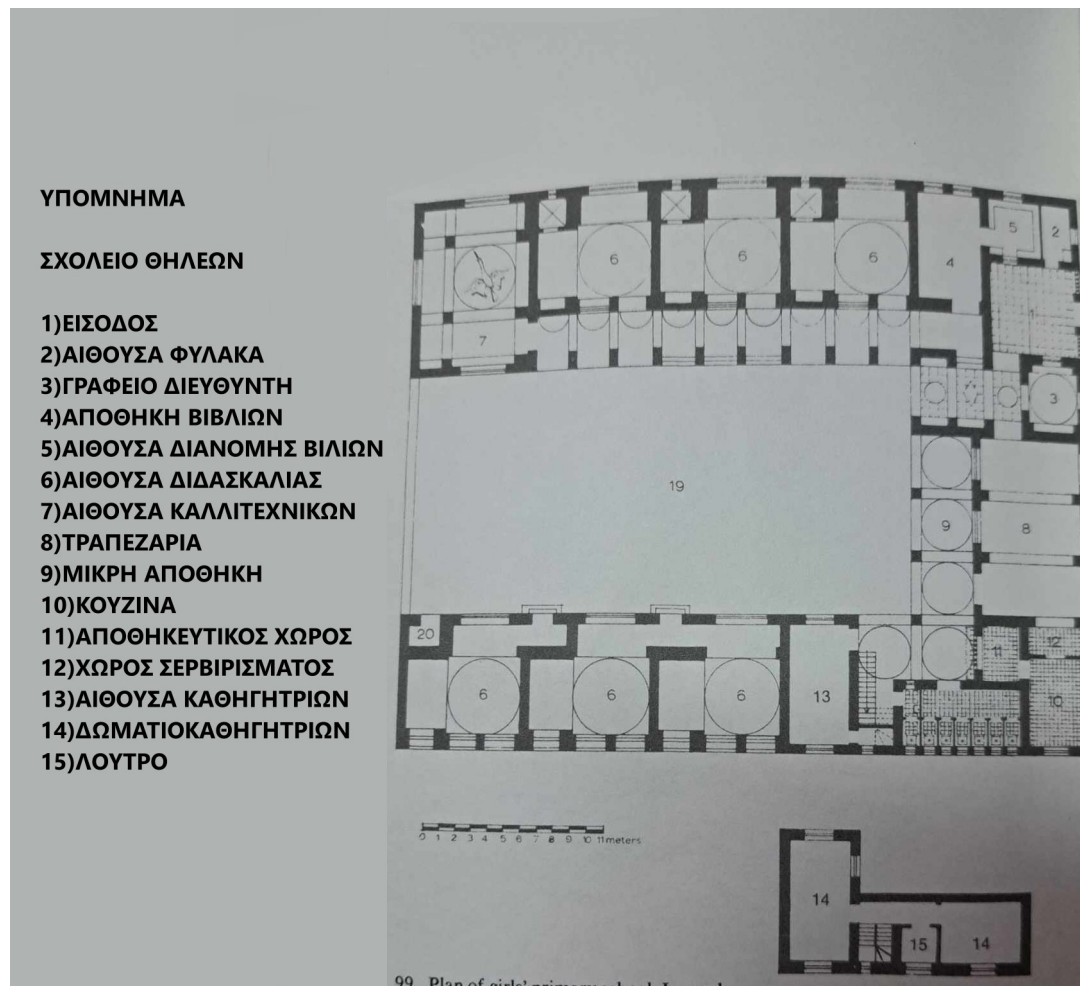
¹⁶² Fathy H. ό.π.,σελ.86

¹⁶³ World Monuments Fund, *New Gourni Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund,2011, σελ 4,<https://www.wmf.org/resources/new-gourni-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024

κάτω μέσα σε μια στοά στεγασμένη με θόλους. Στα ανατολικά αυτής της στοάς είχε σχεδιαστεί μια είσοδος η οποία θα οδηγούσε στην τραπεζαρία και στην κουζίνα. Στο τέλος της στοάς ήταν σχεδιασμένα τα αφοδευτήρια και παράλληλα με τις προηγούμενες αίθουσες διδασκαλίας απλώνονταν η αίθουσα των καθηγητριών και άλλες 3 αίθουσες διδασκαλίας. Τέλος πάνω από την αίθουσα των καθηγητριών ο Fathy είχε προβλέψει δυο χώρους υπνοδωματίων για την διαμονή τους.

61.Κάτοψη του σχολείου αρρένων.

62.Κάτοψη του σχολείου θηλέων,

Το χαμάμ

Η κυβέρνηση της Αιγύπτου την περίοδο εκείνη είχε εγκαταστήσει δημόσια ντους στην ύπαιθρο για να ενθαρρύνει την καθαριότητα . Αυτά όμως σύντομα εγκαταλείφθηκαν λόγω του ότι το νερό δεν ήταν θερμαινόμενο και το κράτος δεν μεριμνούσε για την καθαριότητα και συντήρηση τους κάνοντας τες έτσι μη ελκυστικές για τους κατοίκους.¹⁶⁴ Αναγνωρίζοντας ο Fathy πως το χαμάμ ήταν κάποτε ένας σημαντικός θεσμός της Αιγυπτιακής κοινωνίας θεώρησε πως θα είχε την ευκαιρία να το επαναφέρει ώστε να επιτύχει τον σκοπό που δεν κατάφεραν τα κυβερνητικά ντους. Για να το επιτύχει αυτό θεώρησε πως ήταν σκόπιμο ο χαρακτήρας του να παραμείνει ο ίδιος έτσι ώστε να μπορεί να επαναφέρει ευκολότερα στις μνήμες του κόσμου και να συνδεθεί με την παλιά του αίγλη. Το χαμάμ θα λειτουργούσε μέσω ενός λέβητα του οποίου ο ατμός θα οδηγούνταν στο χαμάμ και από τον οποίο θα διοχετεύονταν ζεστό νερό για τις ανάγκες των λουόμενων.¹⁶⁵ Όπως περιγράφει ο H.Fathy (1973) για να εισέλθει κάποιος στο Χαμάμ του οικισμού πλήρωνε τον υπεύθυνο που βρισκόταν σε έναν πάγκο δίπλα στην είσοδο ώστε να του δοθούν πετσέτες και μια σακούλα άπλυτων. Από εκεί περνούσε σε έναν χώρο αποδυτηρίων όπου έβγαζε τα ρούχα του και παρέδιδε για να πλυθούν ενώ στη συνέχεια έμπαινε σε έναν από τους θαλάμους του λουτρού. Στον χώρο αυτό θα καθόταν σε ένα χαμηλό σκαμνί και θα ανακάτευε το κρύο με το ζεστό νερό και έριχνε το νερό πάνω του με ένα παραδοσιακό μπολ. Τέλος αυτός θα περνούσε στο χαμάμ όπου θα έμενε για λίγη ώρα και μετά θα μετέβαινε σε ένα ζεστό δωμάτιο και στην συνέχεια στον πάγκο όπου θα μάζευε τα ρούχα του. Αφού θα ντύνονταν θα είχε την δυνατότητα να περάσει σε έναν δωμάτιο ανάπαυσης και να κουβεντιάσει ή να κάνει ναργιλέ.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London,1973 σ.σ 87

¹⁶⁵ Fathy H. ό.π.,σελ.88-89

¹⁶⁶ Fathy H. ό.π.,σελ.89

Υλικά και κατασκευή

63. Κατασκευή ωμόπλινθων στον οικισμό New Gournah το 1980 Α

64. Χάρτης που δείχνει τις περιοχές του κόσμου οι οποίες έχουν παράδοση στις κατασκευές με άψητο χώμα. –Map © “Craterre”, 1984, Grenobla

65. Κατασκευή ωμόπλινθων στον οικισμό New Gournia το 1980 B

Σύμφωνα με τον Hassan Fathy το Τμήμα Αρχαιοτήτων ήρθε σε επαφή με αυτόν και του ανέθεσε το έργο του σχεδιασμού και της κατασκευής του New Gournia λόγω της γνώσης του στην χωμάτινη αρχιτεκτονική. Συγκεκριμένα είχαν εντυπωσιαστεί με τα έργα που είχε δημιουργήσει ο αρχιτέκτονας από ωμό πλίνθο και το χαμηλό τους κόστος και θεώρησαν πως ο συγκεκριμένος τρόπος κατασκευής θα μπορούσε να εφαρμοστεί στον νέο οικισμό.¹⁶⁷

Το χώμα εξαιτίας της εύκολης διαθεσιμότητας και των κατασκευαστικών πλεονεκτημάτων του χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο ως βασικό υλικό κατασκευής κτισμάτων από την στιγμή που αυτός εγκατέλειψε τον νομαδικό τρόπο ζωής και εγκαταστάθηκε σε έναν συγκεκριμένο τόπο. Ειδικότερα ο πηλός ο οποίος αποτελεί ένα είδος χώματος με μεγάλη ποσότητα αργίλου που μπορεί να αναμειχθεί με νερό και να ξεραθεί κάτω από τον ήλιο και να γίνει συμπαγής αποτέλεσε ίσως το σημαντικότερο υλικό κατασκευής κατοικιών εκείνης της περιόδου. Συνήθως χρησιμοποιούνταν είτε για να καλύψει άλλα υλικά όπως κλαδιά και άχυρα είτε με την μορφή πλίνθου για την δημιουργία τοιχοποιίας.¹⁶⁸

Ειδικότερα οι ωμοί πλίνθοι έχουν χρησιμοποιηθεί ευρέως στις περιοχές της ανατολής για πάνω από 4.000 χρόνια και οι τεχνικές κατασκευής με ημικυκλικούς θόλους, καμάρες και αψίδες χρησιμοποιούνταν και ήταν διαδομένες στην Αίγυπτο ήδη από την περίοδο της 12^{ης} Δυναστείας.¹⁶⁹

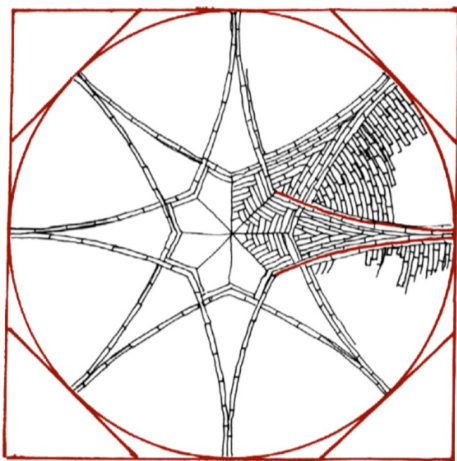
Ένας από τους πρωτοπόρους αρχιτέκτονες κατά την σύγχρονη εποχή ο οποίος χρησιμοποίησε και πειραματίστηκε με την χρήση χωμάτινης αρχιτεκτονικής ήταν ο Γάλλος αρχιτέκτονας Francois Cointeraux ο οποίος κατά το 1797 ανακάλυψε διάφορες μεθόδους για την σταθεροποίηση του χώματος και της αύξησης της χημικής και μηχανικής του αντίστασης και άφησε πολλά σημαντικά έργα στη Γκρενομπλ και την Λυών.¹⁷⁰ Αυτή όμως η αρχιτεκτονική σύντομα εγκαταλείφθηκε από την Γαλλία και τον δυτικό κόσμο και αντικαταστάθηκε από

¹⁶⁷Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London,1973, σελ.17

¹⁶⁸Λέφας Π., *Αρχιτεκτονική Μία ιστορική Θεώρηση*, εκδ.Πλέθρον, Αθήνα, 2013 σελ.17

¹⁶⁹EAST EAST ,The mud Brick Manual , Hassan Fathy on the construction of vaults and domes, <https://easteast.world/posts/453> ,Πρόσβαση 24-10-2024

¹⁷⁰Dethier ,J., “A back to earth approach at housing”, *The UNESCO Courier: a window open on the world*, XXXVIII, 3 [537], 1985 Μάρτιος, σελ.32 ,<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000063438> , Πρόσβαση 25-10-2024

66. Η τεχνική κατασκευής τοξωτού θόλου από ωμούς πλίνθους με χρήση του πολυγωνικού οκταγωνικού αστεριού στο κέντρο. Σχέδιο με μελάνι από τη Σάλμα Σαμάρ Ντάμλουτζι, 1975 © S.S. Damluji, 1975"

τα σύγχρονα υλικά. Η μόνη περίοδος που η χωμάτινη αρχιτεκτονική άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως ξανά ήταν κατά την περίοδο των δυο παγκοσμίων πολέμων που δημιουργήθηκε έλλειψη των νέων υλικών στην παγκόσμια αγορά. Την περίοδο εκείνη γνωστοί αρχιτέκτονες όπως ο Frank Lloyd και ο Le Corbusier δημιούργησαν αρκετά έργα με την συγκεκριμένη μέθοδο.¹⁷¹

Την ίδια περίπου περίοδο ο Hassan Fathy ήρθε για πρώτη φορά σε επαφή με την Νούβια παραδοσιακή χωμάτινη αρχιτεκτονική της Αιγύπτου το 1941 κατά την επίσκεψη του στο χωριό Gharb Aswan. Ήταν ένα χωριό το οποίο ήταν ανεπηρέαστο για αιώνες από τις ξένες επιρροές και είχε διατηρήσει τον αγνό παραδοσιακό του χαρακτήρα. Εκεί ο αρχιτέκτονας έμαθε από ντόπιους τέκτονες την παραδοσιακή τεχνοτροπία του κτισίματος ημικυλινδρικού θόλου (καμάρας) με ωμούς πλίνθους¹⁷² την οποία εφάρμοσε στον New Gourna. Η ιδιαιτερότητα αυτής της τεχνικής η οποία φαίνεται να εντυπωσίασε τον αρχιτέκτονα αφορούσε τον τρόπο κατασκευής της χωρίς να χρειάζονται επιπρόσθετες υποστηρικτικές κατασκευές για την σταθεροποίηση των τούβλων κατά την διάρκεια των εργασιών.¹⁷³

Όπως περιγράφει ο Fathy για την κατασκευή ενός ημικυλινδρικού θόλου ο οποίος θα στέγαζε μια κατοικία χρειαζόταν αρχικά δυο μαστορες. Αυτοί θα έπρεπε να στέκονται πάνω σε ξύλινες σανίδες τις οποίες είχαν τοποθετήσει με τέτοιο τρόπο ώστε να στηρίζονται κάθετα πάνω σε δυο παράλληλες τοιχοποιίες και σε εγγύτητα με μια τρίτη τοιχοποιία από την οποία θα ξεκινούσε η καμάρα. Έτσι αυτοί θα δημιουργούσαν μια “σκαλωσιά” στην οποία θα μπορούσαν να ανέβουν και να εργαστούν. Στην τρίτη τοιχοποιία, δηλαδή αυτή που βρισκόταν κάθετα στις δυο παράλληλες τοποθετούσαν λάσπη διαμορφώνοντας μια τέλεια παραβολική καμπύλη της οποίας τα άκρα στηρίζονταν πάνω στις δυο παράλληλες τοιχοποιίες. Αυτή την καμπύλη στην συνέχεια την έκοβαν με ένα μαχαίρι έτσι ώστε να δημιουργήσουν ένα καθαρό περίγραμμα και στην συνέχεια τοποθετούν πάνω της τούβλα από ωμό πλίνθο διαστάσεων 25εκ. x 15εκ. x 5εκ. έτσι ώστε το πάχος της καμάρας που εν τέλει θα δημιουργηθεί να

¹⁷¹ Dethier, J., «A back to earth approach at housing», *Unesco Courier*, 1985 Μάρτιος σελ.32, Διαθέσιμο στο : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000063438> , Πρόσβαση 25-10-2024

¹⁷² Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, σσ.9-10

¹⁷³ Fathy H. ό.π., σελ. 11

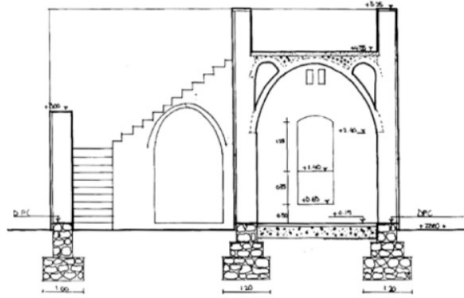

έχει πάχος 15 εκ. Επιπλέον, με σκοπό να αυξηθεί η πρόσφυση των τούβλων σε σχέση με το βάρος τους κατά την κατασκευή τους αυτά χαράζονται διαγώνια έτσι ώστε να δημιουργηθούν αυλακώσεις και δια μέσου της αναρρόφησης να τα διατηρήσουν στην θέση τους μέχρι να ολοκληρωθεί μια στρώση. Συγκεκριμένα ο κάθε ένας από τους δυο κτίστες αναλαμβάνει μια πλευρά στην βάση της καμπύλης. Εκεί τοποθετεί το πρώτο τούβλο στην άκρη αυτής σφυρηλατώντας το μέσα στο κονίαμα. Στο επόμενο στάδιο οι μάστορες τοποθετούν μια ποσότητα λάσπης στην βάση του πρώτου τούβλου έτσι ώστε η επόμενη σειρά που θα τοποθετηθεί να έχει μια ελαφριά κλίση προς τον πίσω τοίχο. Στην επομένη σειρά τούβλων που θα τοποθετηθεί οι μάστορες ξεκινάνε τοποθετώντας μισό τούβλο ώστε να αποφευχθεί η ευθυγράμμιση των αρμών μεταξύ των τούβλων το οποίο δεν είναι θεμιτό αφού θα οδηγούσε στην αποδυνάμωση της δομής. Στη βάση της δεύτερης σειράς τοποθετείται ακόμα περισσότερη λάσπη έτσι ώστε η τρίτη σειρά να έχει ακόμα μεγαλύτερη κλίση προς τον τοίχο. Η διαδικασία αυτή συνεχίζεται με κάθε νέα στρώση τούβλων να φτάνει σε ένα ψηλότερο σημείο του τοίχου μέχρι οι δυο άκρες να συναντηθούν στην κορυφή της καμπύλης. Η τελική μορφή της καμπύλης θα έχει άνοιγμα τριών μέτρων και μια γερή βάση η οποία θα αποτελείται από έξι σειρές τούβλων ικανή να στηρίξει τις επόμενες σειρές που θα τοποθετηθούν. Κατά την διάρκεια της διαδικασίας στα κενά μεταξύ των τούβλων τοποθετούνται διάφορα φυσικά υλικά τα οποία είναι διαθέσιμα, όπως πέτρες και κομμάτια από κεραμικά.¹⁷⁴ Η παραπάνω διαδικασία κατασκευής παρουσιάζεται στην Εικόνα 67 αναλυτικά.

67. Η Διαδικασία κατασκευής του ημικυλινδρικού θόλου βάσει της νοβίας τεχνικής χωρίς χρήση κατασκευής υποστήριξης.

¹⁷⁴ EAST EAST, The Mud Brick Manual, Hassan Fathy on the construction of vaults and domes, <https://easteast.world/posts/453>, Πρόσβαση 2-11-2024

68.Τομή κτιρίου όπου φαίνονται τα θεμέλια από ασβεστόλιθο.

69.Φωτογραφία της κατοικίας του H. Fathy στην οποία φαίνονται τα υλικά κατασκευής.

Ο Fathy χρησιμοποίησε ένα πρότυπο τούβλο με συγκεκριμένο μέγεθος και συνοχή έτσι ώστε να καλύπτει τις απαιτούμενες ανάγκες των εργασιών. Για την κατασκευή του χρειαζόταν τέσσερα υλικά: χώμα, άμμος, νερό και άχυρο. Το χώμα και η άμμος αναμειγνύονταν σε αναλογία ένα προς τρία και κατά όγκο αφού με την αναλογία αυτή το τούβλο δεν συρρικνωνόταν σε μεγάλο βαθμό και παράλληλα προέκυπτε οικονομία στο άχυρο. Σε μια ποσότητα ενός κυβικού μέτρου από το μείγμα αυτό πρόσθεταν 45 κιλά άχυρο και το αναμείγνυναν με νερό. Αυτό αφήνονταν στην συνέχεια για 48 τουλάχιστον ώρες έτσι ώστε να μουλιάσει και να προκύψει ζύμωση. Αφού το διάστημα αυτό περνούσε το μείγμα μεταφέρονταν σε έναν ειδικό χώρο χύτευσης όπου οι κατασκευαστές γέμιζαν με αυτό ορθογώνια καλούπια. Τα τούβλα αφήνονταν για να στεγνώσουν στον ήλιο για έξι ημέρες συνολικά, γυρίζοντας τα από την άλλη πλευρά μετά από τις τρεις πρώτες ημέρες και στην συνέχεια μεταφέρονταν στις στοίβες όπου παρέμεναν για μεγάλο χρονικό διάστημα πριν χρησιμοποιηθούν. Λόγω του ότι το μείγμα έπρεπε να είναι αρκετά υγρό για να μπορεί να βγει από τα καλούπια και η υγρασία δημιουργούσε προβλήματα στην ανθεκτικότητα του τούβλου ο Fathy σχεδίασε μια ειδική χειροκίνητη πρέσα η οποία εξασφάλιζε την παραγωγή των τούβλων με πιο ξηρό μείγμα.¹⁷⁵

Όσον αφορά τα θεμέλια στον οικισμό New Gournah αυτά κατασκευάστηκαν χρήση ασβεστόλιθου την οποία προμηθεύονταν από ένα λατομείο το οποίο βρισκόταν βόρεια από την κοιλάδα των βασιλέων.¹⁷⁶ Αναλυτικά η διαδικασία με την οποία κατασκευάζονται τα λίθινα θεμέλια περιγράφεται παρακάτω:

Αρχικά πραγματοποιείται η εκσκαφή του εδάφους στην θέση όπου πρόκειται να τοποθετηθούν τα θεμέλια σε βάθος 45 εκ. και φάρδος λίγο μεγαλύτερο από το πάχος του τοίχου που θα κατασκευαστεί, αφήνοντας τουλάχιστον 10 εκ. παραπάνω φάρδος στο πάνω μέρος της τάφρου ώστε να μην ολισθήσει το έδαφος. Στο επόμενο στάδιο και αφού έχουν πραγματοποιηθεί πρώτα οι απαραίτητοι έλεγχοι του εδάφους, το χώμα της εκσκαφής συλλέγεται και αναμειγνύεται με καμένο ασβέστη και νερό δημιουργώντας ένα μαλακό μίγμα. Από αυτό

¹⁷⁵ Fathy H., Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London, σ.89-90

¹⁷⁶ Fathy H. ό.π.,σελ.155

το μίγμα τοποθετείται μια στρώση 15 περίπου εκ. μέσα στην τάφρο , πάνω από αυτό δημιουργείται μια στρώση από χοντρό χαλίκι και έπειτα τοποθετούνται λίθοι. Στην συνέχεια αυτή η διαδικασία με τις τρεις στρώσεις επαναλαμβάνεται έως ότου η τάφρος να γεμίσει. Αφού οι στρώσεις αφεθούν για τέσσερις εβδομάδες έτσι ώστε να σταθεροποιηθούν, τότε αρχίζει η ανοικοδόμηση της τοιχοποιίας.¹⁷⁷

Σε αυτό το σημείο αξίζει να εξετάσουμε ποια πλεονεκτήματα μπορεί να προσφέρει η χωμάτινη αρχιτεκτονική που επέλεξε να χρησιμοποιήσει ο H.Fathy στον σχεδιασμό του New Gourni σε σχέση με τις σύγχρονες μεθόδους και τα σύγχρονα υλικά που εμφανίστηκαν κατά την βιομηχανική επανάσταση και διαδόθηκαν ευρέως σε όλο τον κόσμο μέσα από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και της αποικιοκρατίας. Σύμφωνα με τον Jean Dethier (1985) στα τέλη του 20^{ου} αιώνα περίπου το 30% του πληθυσμού ζούσε σε κατοικίες από χώμα.¹⁷⁸ Μερικά από τα σημαντικά πλεονεκτήματα αυτής της κατασκευαστικής μεθόδου είναι το χαμηλό κόστος της, η αφθονία της η φιλικότητα της προς το περιβάλλον. Ειδικότερα στα δυο πρώτα από αυτά τα χαρακτηριστικά φαίνεται να οφείλεται η χρήση της από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Βέβαια παρά το γεγονός πως υπό συγκεκριμένες κλιματικές συνθήκες οι κατασκευές αυτές μπορεί να αποτελούν μια αποτελεσματική λύση όταν αυτές εκτεθούν στην βροχή μπορεί να καταστραφούν. Αυτό οφείλεται στο ότι το νερό αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα αλλοίωσης των ωμών πλίνθων καθώς η απορρόφηση του προκαλεί την διόγκωση των αργιλικών ορυκτών ενώ η εξάτμιση του δημιουργεί συρρίκνωση και ρωγμές. Για τον λόγο αυτό οι κατασκευές αυτές θα πρέπει α προστατεύονται με χρήση κατάλληλων αρχιτεκτονικών μορφών όπως στέγη και βεράντα.¹⁷⁹

¹⁷⁷ EAST EAST, The Mud Brick Manual, Hassan Fathy on the construction of vaults and domes, <https://easteast.world/posts/453>, Πρόσβαση 2-11-2024

¹⁷⁸ Dethier ,J., «A back to earth approach at housing», *Unesco Courier*, 1985 σελ.32, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000063438> , Πρόσβαση 25-10-2024

¹⁷⁹ Ren, K. B, Kagi, D. A. «Upgrading the Durability of Mud Bricks By Impregnation» , *Building and Enviroment*, 1995, τόμος 30, τ.χ. 3,σσ. 433-440.

Ο βιοκλιματικός σχεδιασμός

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική προέκυψε ως το προϊόν μιας ατέρμονης προσπάθειας του ανθρώπου να προσαρμοστεί στις υφιστάμενες συνθήκες του εκάστοτε τόπου, που μεταλαμπαδεύτηκε στις επόμενες γενιές. Μια εποχή κατά την οποία δεν υπήρχε η τεχνολογία για την επίλυση των βασικών προβλημάτων κλιματισμού τα παραδοσιακά κτίρια χρησιμοποίησαν απλές τεχνικές και τοπικά υλικά ώστε να εκμεταλλευτούν στο μέγιστο δυνατό το περιβάλλον τους για να περεχούν την απαραίτητη άνεση καθ' όλη την διάρκεια του χρόνου.¹⁸⁰ Αντίστοιχα με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική έτσι και η βιοκλιματική αρχιτεκτονική είναι στενά συνδεδεμένη με την προσαρμογή των κτισμάτων στο περιβάλλον και το κλίμα. Σύμφωνα με την B.Widera η κύρια διαφορά μεταξύ των δυο έγκειται στην δυνατότητα επιλογής της καταλληλότερης λύσης η οποία ταιριάζει και ανταποκρίνεται καλύτερα στις τοπικές συνθήκες που επικρατούν στο εκάστοτε περιβάλλον. Στην πρώτη περίπτωση οι κατασκευαστικές τεχνικές και η γνώση μεταφέρετε από γενιά σε γενιά ενώ στην δεύτερη υπάρχει η δυνατότητα συνδυασμού των παραδοσιακών μεθόδων με νέες τεχνολογίες έτσι ώστε το τελικό αποτέλεσμα να ανταποκρίνεται πλήρως στις σύγχρονες ανάγκες.¹⁸¹

Βάσει του ορισμού που δίνει ο Nuno Srafin κα. (2011) *”η βιοκλιματική αρχιτεκτονική αποτελεί ένα είδος αρχιτεκτονικής η οποία λαμβάνει υπόψη της την ανάλυση του κλίματος κα των περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών*

¹⁸⁰ Nuno Serafim Cruz κ.ά. ,Bioclimatic Architecture Potential in Buildings Durability and in their Thermal and Environmental Performance στοInternational Conference on Durability of Building Materials and Components (XII DBMC) , Πόρτο, Πορτογαλία. 2011 σελ.2

¹⁸¹Widera, B., *Bioclimatic architecture as an opportunity for developing countries*, 30th International PLEA Conference: SUSTAINABLE HABITAT FOR DEVELOPING SOCIETIES – Choosing The Way Forward, CEPT University, Ahmedabad, India, 2014, DOI :10.13140/RG.2.1.2162.5768.

*του τόπου στον οποίο βρίσκεται το εκάστοτε κτίριο με σκοπό την βελτίωση των ανέσεων και της μείωσης της κατανάλωσης ενέργειας”.*¹⁸²

Ο Hassan Fathy κατά τον σχεδιασμό του New Gourna εμπνεύστηκε από τις μορφές και τις τεχνικές της παράδοσης οι οποίες θα εξασφάλιζαν τις καλύτερες δυνατές συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων όμως η προσέγγιση του δεν ταιριάζει απόλυτα στην παραδοσιακή προσέγγιση. Όπως φαίνεται από το κεφάλαιο Climate and Architecture μέσα από το βιβλίο “Architecture for the poor” (1973) ο αρχιτέκτονας φαίνεται να παρατηρεί το περιβάλλον και το κλίμα και να βρίσκει λύσεις αναδιαμορφώνοντας αρχιτεκτονικές τυπολογίες της παράδοσης διαφορετικών πολιτισμών.¹⁸³ Η αρχιτεκτονική αυτή δεν προκύπτει ως φυσική συνέχεια μιας κουλτούρας αλλά ως προϊόν της προσωπικής κρίσης του Fathy και των καινοτόμων ιδεών του και θα μπορούσε κάποιος να την θεωρήσει ως μιας πρώιμη έκφραση βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής.

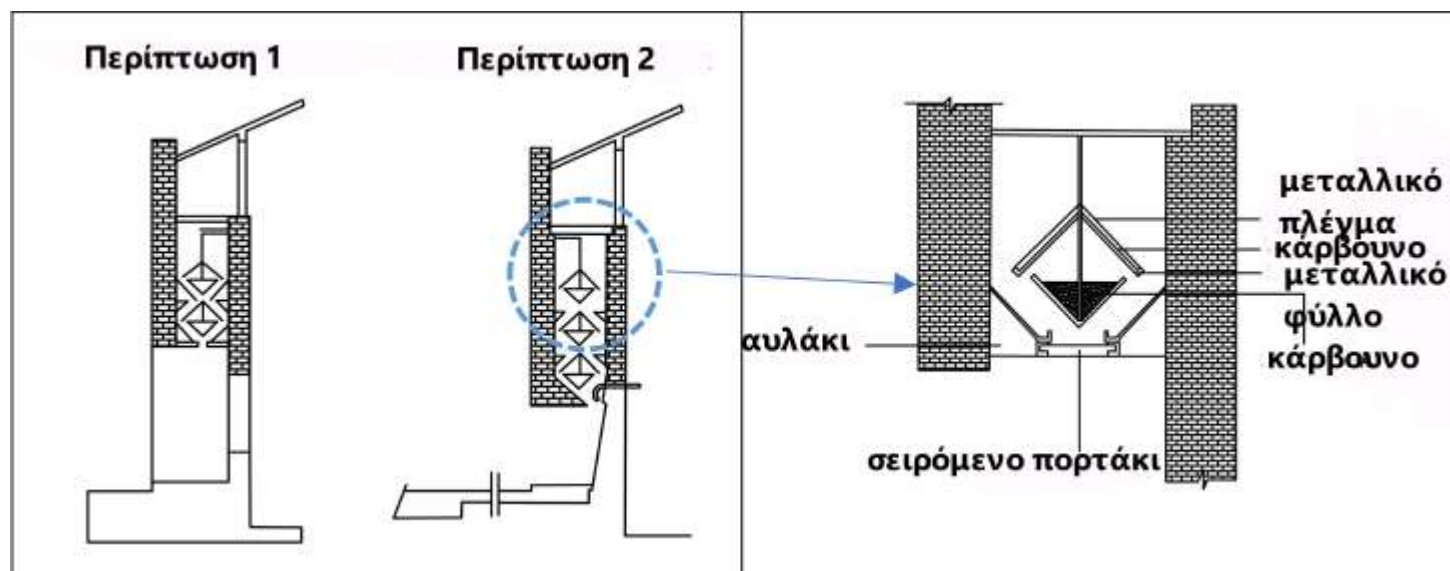
Το κλίμα της Αιγύπτου ήταν ζεστό και ξηρό με μεγάλες διαφοροποιήσεις θερμοκρασίας μεταξύ της ημέρας και της νύχτας και για τον λόγο αυτόν ο Fathy θεώρησε πως η καλύτερη λύση θα ήταν να χρησιμοποιήσει ως βασικό υλικό για την τοιχοποιία των κτιρίων του τον ωμό πλίνθο. Ο ωμός πλίνθος έχει την ιδιότητα να είναι κακός αγωγός της θερμότητας και να παρέχει δροσιά τους καλοκαιρινούς μήνες σε αντίθεση με τις κατασκευές από σκυρόδεμα οι οποίες απορροφούν πολύ θερμότητα το καλοκαίρι και είναι ιδιαίτερα ψυχρές κατά τον χειμώνα. Παρόλα αυτά η χρήση του συγκεκριμένου υλικού από μόνη της δεν ήταν για τον Fathy μια πολύ ικανοποιητική λύση για την διατήρηση της δροσιάς στο εσωτερικό των κτισμάτων αφού η λάσπη παρά το γεγονός πως δεν είναι καλός αγωγός της θερμότητας την διατηρεί για μεγάλο διάστημα.¹⁸⁴ Το παραπάνω σύμφωνα με τον Fathy είχε ως αποτέλεσμα ότι παρά το γεγονός ότι την ημέρα στο εσωτερικό μιας χωμάτινης κατασκευής θα υπάρχει δροσιά, την νύχτα θα εκπέμπεται η θερμότητα η οποία είχε απορροφηθεί κατά την διάρκεια της ημέρας με αποτέλεσμα η θερμοκρασία να είναι υψηλότερη εσωτερικά από ότι έξω από αυτήν. Για τον λόγο αυτό ο αρχιτέκτονας σκέφτηκε

¹⁸² Nuno Serafim Cruz κ.ά. ,Bioclimatic Architecture Potential in Buildings Durability and in their Thermal and Environmental Performance στο International Conference on Durability of Building Materials and Components (XII DBMC) , Πόρτο, Πορτογαλία. 2011 σελ.2

¹⁸³ Fathy H., Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σ. 48-49

¹⁸⁴ Fathy H. ό.π., σσ. 45-47

πως η λύση θα ήταν οι κάτοικοι να παραμένουν στο εσωτερικό του κτιρίου κατά την διάρκεια της ημέρας και την νύχτα αυτοί να μεταβαίνουν στην οροφή του κτίσματος και να κοιμούνται στην δροσιά. Επιπλέον ο αρχιτέκτονας επέλεξε να σχεδιάσει στο εσωτερικό των κατοικιών μια αυλή η οποία θα λειτουργούσε όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ως πηγάδι όπου ο ψυχρός αέρας από την οροφή θα κατεβαίνει προς τα κάτω και τα δωμάτια του ισόγειου θα ψύχονται κατά την διάρκεια της νύχτας.¹⁸⁵ Η εσωτερική αυλή έχει μια μακρόχρονη ιστορία χρήσης σε θερμές περιοχές όπως στις κατοικίες της πόλης Ουρ στο σημερινό Ιράκ¹⁸⁶ αλλά και στην Νούβια αρχιτεκτονική της Άνω Αιγύπτου αφού έχει την ιδιότητα να παγιδεύει τον ψυχρό αέρα στο εσωτερικό της.¹⁸⁷

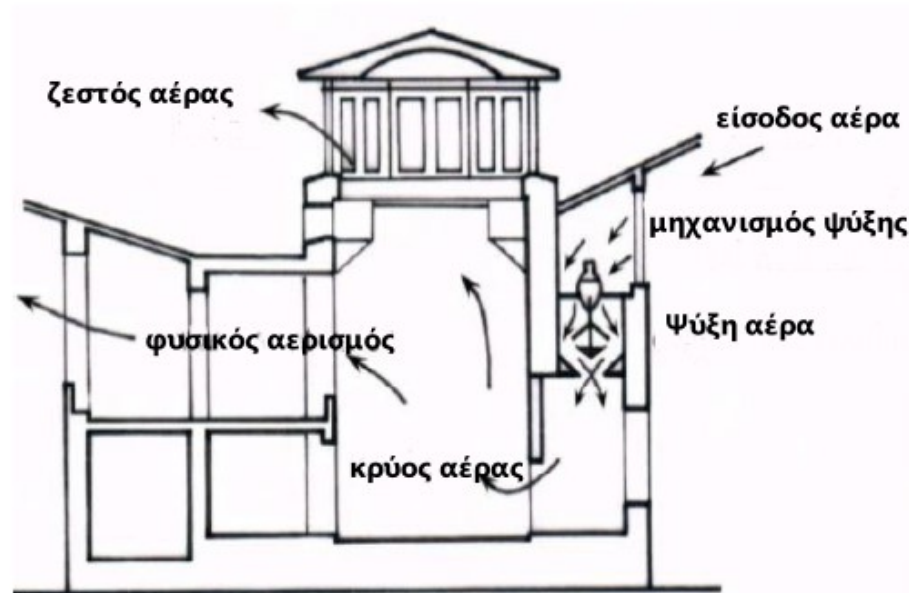

70. Ο μηχανισμός ψύξης του αέρα του H.Fathy με την χρήση κάρβουνου στο εσωτερικό της ανεμοπαγίδας.

¹⁸⁵ Fathy H. ό.π.,σσ. 45-47

¹⁸⁶ Λέφας Παύλος, Αρχιτεκτονική Μία ιστορική Θεώρηση, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα, 2013 σ.42-43

¹⁸⁷ Bayoumi, O.A. Mahmoud., «Nubian Vernacular architecture & contemporary Aswan buildings' enhancement.», *Alexandria Engineering Journal*, 2017, τόμος 57, τ.χ 2, σελ.876, DOI : 57.10.1016/j.aej.2016.01.002.

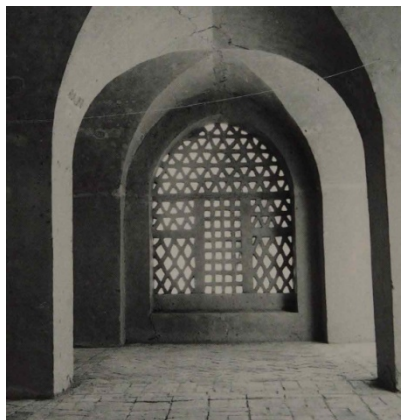

71. Η διαδικασία ψύξης του αέρα και ο φυσικός αερισμός με χρήση ανεμοπαγίδας.

Άλλο ένα στοιχείο που ο αρχιτέκτονας έλαβε υπόψη του αφορούσε την κίνηση του αέρα. Σύμφωνα με τον ίδιο στην περιοχή ο επικρατέστερος ήταν ένας ψυχρός άνεμος ο οποίος προερχόταν από τα νοτιοδυτικά. Έτσι ο αρχιτέκτονας έπρεπε να βρει την κατάλληλη θέση και το μέγεθος των ανοιγμάτων των κτιρίων ώστε αυτά να εκμεταλλεύονται την κίνηση του αέρα στον μέγιστο δυνατό τρόπο. Ο Fathy εμπνευσμένος από την μορφή ενός ξενώνα που είχε επισκευθεί στην ευρύτερη περιοχή κατά την πρώτη άφιξη του στον Gourni, θεώρησε πως η καλύτερη λύση θα ήταν να δημιουργήσει μια loggia (δηλαδή μια στοά) η οποία θα άνοιγε προς την κατεύθυνση του επικρατέστερου ανέμου με μικρά ανοίγματα δημιουργώντας μια σταθερή ροή δροσερού αέρα στο εσωτερικό. Συγκεκριμένα ο σχεδιασμός των παραθύρων έγινε βάσει της αρχής της σχέσης επιφάνειας εισόδου και εξόδου ως

προς την ροή του αέρα. Σύμφωνα με αυτήν όσο μικρότερη είναι η επιφάνεια εισόδου του αέρα από αυτή της εξόδου τόσο μεγαλύτερη είναι η ροή.¹⁸⁸

72. Η χρήση του Mahrabiya στον οικισμό

New Gourni

Την διαρρύθμιση και τον προσανατολισμό των δωματίων του κάθε κτιρίου την επέλεξε αφού εξέτασε προσεκτικά το άμεσο περιβάλλον του. Η συνήθης τακτική στην περιοχή ήταν τα δωμάτια να προσανατολίζονται προς τον βορρά ώστε να επωφελούνται από τον βόρειο δροσερό αέρα όμως αυτή δεν ήταν πάντα η σωστή λύση. Ο Fathy έλαβε υπόψη του πως η ηλιακή ακτινοβολία όταν αυτή ανακλάται πάνω σε έναν τοίχο με νότιο προσανατολισμό μπορεί να θερμάνει τα απέναντι δωμάτια στον ίδιο βαθμό με την άμεση ηλιακή ακτινοβολία. Έτσι στην δεύτερη περίπτωση η καλύτερη λύση θα ήταν τα δωμάτια να κοιτάνε προς τον νότο. Το καθιστικό θα ακολουθούσε την μορφή του Qa'a, δηλαδή θα αποτελούνταν από έναν τετράγωνο χώρο με έναν θόλο από πάνω του. Αυτός ο χώρος θα είχε μεγάλο ύψος έτσι ώστε ο ζεστός αέρας να ανεβαίνει και να διαφεύγει από τα ανοίγματα που θα υπάρχουν, προσκαλώντας τον ψυχρό αέρα μέσα στο δωμάτιο.¹⁸⁹

Όσον αφορά τον προσανατολισμό των κτιρίων ο Fathy βρέθηκε σε ένα μεγάλο δίλημμα μεταξύ της ανάγκης για προστασία από τον ήλιο και την ανάγκη για αερισμό. Στην πρώτη περίπτωση για να προστατευθούν τα κτίρια από την ηλιακή ακτινοβολία θα έπρεπε να χωροθετηθούν με τις στενές πλευρές τους πάνω στον άξονα ανατολής-δύσης. Όμως ταυτόχρονα θα ήταν σημαντικό ο επικρατέστερος άνεμος ο οποίος έρχεται από τα βορειοδυτικά να χτυπάει όσον τον δυνατό μεγαλύτερη επιφάνεια του κτιρίου. Σε αυτήν την συνθήκη το κτίριο θα έπρεπε να στραφεί με τις στενές πλευρές του πάνω σε έναν άξονα ο οποίος θα εισέρχεται από τα βορειοανατολικά προς τα νοτιοδυτικά. Ο αρχιτέκτονας απέρριψε μια συμβιβαστική λύση στο μέσον των δυο θέσεων και επέλεξε να κρατήσει τον προσανατολισμό του κτιρίου με τις μεγάλες πλευρές κάθετα στον επικρατέστερο άνεμο.¹⁹⁰ Μια από τις πιο συνηθισμένες λύσεις για την αντιμετώπιση του ζεστού κλίματος στις αραβικές χώρες είναι η χρήση ανεμοπαγίδας η οποία επιτρέπει την εισροή του αέρα στο εσωτερικό των κτιρίων. Αυτές πολλές φορές

¹⁸⁸ Fathy H. ό.π.,σσ. 48-49

¹⁸⁹ Fathy H. ό.π.,σσ. 48-49

¹⁹⁰ Fathy H. ό.π.,σσ. 48-49

συνδυάζονται με την χρήση έξυπνων ψυκτικών μηχανισμών οι οποίοι ψύχουν τον αέρα.¹⁹¹ Στην περίπτωση του οικισμού New Gourni τέτοιες ανεμοπαγίδες έχουν χρησιμοποιηθεί στα κτίρια των σχολείων. Συγκεκριμένα αυτές είχαν την μορφή καμινάδας και διέθεταν ένα μεγάλο άνοιγμα ψηλά μπροστά προς την κατεύθυνση του επικρατέστερου ανέμου. Στο εσωτερικό αυτής της καμινάδας ο Fathy είχε τοποθετήσει ένας κεκλιμένος μεταλλικός δίσκος ο οποίος είχε καλυφθεί από κάρβουνο και μπορούσε να βραχεί με την χρήση μιας βρύσης που βρισκόταν εκεί. Ο αέρας που περνούσε πάνω από τον δίσκο ψύχονταν πριν εισέλθει στον χώρο του δωματίου προσφέροντας δροσιά.¹⁹² Τέλος ο αρχιτέκτονας δανείστηκε ένα ακόμα παραδοσιακό αρχιτεκτονικό στοιχείο το οποίο συναντάται στις χώρες της μέσης ανατολής το Mashrabiya. Το Mashrabiya προσφέρει σκίαση και η εφαρμογή του ήταν γνωστή από την περίοδο του Μεσαίωνα.¹⁹³ Πρόκειται για ένα είδος παραθύρου που προεξέχει και μέσα στο οποίο υπήρχε ένα πλέγμα το οποίο μαλακώνει και εξουδετερώνει το έντονο φως της Αιγύπτου πριν αυτό εισέλθει στο δωμάτιο και παράλληλα δίνει την δυνατότητα στις γυναίκες του σπιτιού να παρακολουθούν τον δρόμο χωρίς να φοβούνται μήπως εκτεθούν σε κοινή θέα.¹⁹⁴

---

¹⁹¹Widera, B., *Bioclimatic architecture as an opportunity for developing countries*, 30th International PLEA Conference: SUSTAINABLE HABITAT FOR DEVELOPING SOCIETIES – Choosing The Way Forward, CEPT University, Ahmedabad, India, 2014, DOI :10.13140/RG.2.1.2162.5768.

¹⁹² Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, The University of εκδ.Press, Chicago and London, 1973,σσ.49-50

¹⁹³ Abdelkader, R. & Park, J-H. «Sustainable Building Façades: Modern Usages of the Traditional Mashrabiya». *Open House International*, 2018, τόμος 43, τ.χ 2, σελ.69, DOI :10.1108/OHI-02-2018-B0010.

Ο New Gourna ως αντίλογος στις αποικιοκρατικές τακτικές.

Ο οικισμός New Gourna αντικατοπτρίζει μια συνειδητή προσπάθεια του Hassan Fathy να απομακρυνθεί από τα αποικιακά μοντέλα της πολεοδομίας και της αρχιτεκτονικής. Σύμφωνα με τον Steele (1997) ο H. Fathy σεβόταν και θαύμαζε την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική όμως ταυτόχρονα την απεχθανόταν καθώς το αποτύπωμα της αποικιοκρατίας απειλούσε την ταυτότητα της χώρας του. Για τον λόγο αυτό παρά το γεγονός πως τα πρώτα του έργα αντλούσαν επιρροή τις μορφές της δύσης σύντομα απομακρύνθηκε από αυτό για να αναζητήσει μια νέα αρχιτεκτονική η οποία θα ενσαρκώνει το πνεύμα της δικής τους πολιτισμικής κληρονομιάς.¹⁹⁵ Ο New Gourna ήταν το πρώτο έργο μεγάλης κλίμακας μέσω του οποίου δινόταν η δυνατότητα στον αρχιτέκτονα να αναζητήσει και να εκφράσει αυτή την νέα αρχιτεκτονική ταυτότητα.

Για τους αποικιοκράτες ο πολεοδομικός σχεδιασμός και η αρχιτεκτονική αποτελούσαν εργαλεία μέσω των οποίων μπορούσαν να επιβάλουν πολιτική εξουσία στις αποικιοκρατίες.¹⁹⁶ Ο πολεοδομικός σχεδιασμός δεν είχε σκοπό να προσφέρει καλύτερες συνθήκες ζωής για τον ντόπιο πληθυσμό αλλά να εξασφαλίσει την στέγαση τους σε νέες κατοικίες υπό τις οποίες θα οι αποικιοκράτες θα μπορούσαν να ελέγχουν την δημόσια υγεία και την ασφάλεια.¹⁹⁷

Όπως αναφέρει ο H.Robert σύμφωνα με τον Hammer η φυσική υπόσταση της αποικιοκρατικής πόλης ήταν η χρήση του ορθογωνικού πλέγματος με τους φαρδύς άξονες που αντιπροσώπευαν τα κλασσικά ιδεώδη, της

---

¹⁹⁴ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973,σσ.49-50

¹⁹⁵ Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.68

¹⁹⁶ Home, R.,*Of planting and planning: The making of British colonial cities*,εκδ. E & FN Spon, an imprint of Chapman & Hall,έκδοση 2η.,London,2013,σελ.3., DOI :10.4324/9780203384763.

¹⁹⁷ Avermaete, T., Karakayali, S., & von Osten, M. .«Colonial modern : aesthetics of the past rebellions for the future», *The Urban Laboratory*, London: Black Dog.,2010,σελ.136. Διαθέσιμο στο : https://www.academia.edu/20109258/Colonial_Modern_Aesthetics_of_the_Past_Rebellions_for_the_Future_Blackdog_Publishers_London_2010, Πρόσβαση 19-01-2025

συμμετρίας της τάξης και της αναλογίας.¹⁹⁸ Τα νέα κτίρια των αποικιοκρατιών αναγέρθηκαν στην μορφή της κλασσικής Ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής και λειτούργησαν ως σύμβολα επιβολής εξουσίας.¹⁹⁹

Από τα μέσα του 19ου αιώνα οι αποικίες μπορούσαν να επωφεληθούν από τα νέα κατασκευαστικά υλικά (όπως το σκυρόδεμα και το σίδηρο) τα οποία όμως δεν ταίριαζαν στο κλίμα και το περιβάλλον των αποικιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η χρήση προκατασκευασμένων κτιρίων από σίδηρο τα οποία απορροφούσαν την θερμότητα σε περιοχές όπου οι θερμοκρασίες του περιβάλλοντος ήταν ήδη πολύ υψηλές.²⁰⁰

Ο H. Fathy αποφασίζει να απορρίψει την χρήση των νέων υλικών όπως το σκυρόδεμα και το σίδηρο τα οποία ήταν συνδεδεμένα με την πρόοδο της δύσης και τα οποία χρησιμοποιούνταν για να παραγκωνίσουν τις τοπικές παραδόσεις. Έτσι χρησιμοποιεί τοπικά υλικά όπως ωμούς πλίνθους και ασβεστόλιθο τα οποία ήταν εύκολα προσβάσιμα, ταίριαζαν στο περιβάλλον και το κλίμα και παράλληλα είχαν μακρά ιστορία χρήσης στην Νούβια αρχιτεκτονική της Αιγύπτου. Όσον αφορά τις μορφές ο αρχιτέκτονας επιλέγει την χρήση τυπολογίας κτιρίων με εσωτερική αυλή και υιοθετεί διάφορα παραδοσιακά αρχιτεκτονικά στοιχεία της Νούβιας και της ισλαμικής αρχιτεκτονικής όπως ανεμοπαγίδες, θόλους και mashrabiya με σκοπό να βρει την καταλληλότερη λύση για να ρυθμίσει την θερμοκρασία. Παράλληλα την στιγμή που η αποικιακή αρχιτεκτονική προσπαθεί να ελέγξει το πλήθος και να αλλοιώσει την κοινωνική συνοχή ο αρχιτέκτονας αντιδρά στις μεγάλες λεωφόρους της αποικιοκρατίας και το ορθογωνικό πλέγμα και δημιουργεί κλειστά οικοδομικά τετράγωνα τα οποία μέσα από μια επιτηδευμένη ιεράρχηση δρόμων διαφυλάσσει την ιδιωτικότητα και προστατεύει τις πολιτισμικές αξίες των κατοίκων.

---

¹⁹⁸Home, R., *Of planting and planning: The making of British colonial cities*, εκδ. E & FN Spon, an imprint of Chapman & Hall, έκδοση 2η, London, 2013, σελ. 13., DOI :10.4324/9780203384763.

¹⁹⁹Sherif, L., «Architecture as a System of Appropriation: Colonization in Egypt», *First International Conference of the UIA-WPARHR-V on Architecture & Heritage as a Paradigm for Knowledge and Development*, Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2002, 2-4 Μαρτίου, σελ. 4

²⁰⁰Home, R., *Of planting and planning: The making of British colonial cities*, εκδ. E & FN Spon, an imprint of Chapman & Hall, έκδοση 2η, London, 2013, σελ. 100., DOI :10.4324/9780203384763.

Ο New Gournu δεν αποτελεί απλά ένα πρωτοπόρο έργο της αιγυπτιακής υπαίθρου αλλά ταυτόχρονα μια ισχυρή δήλωση επαναδιακδίκησης της τοπικής ταυτότητας. Την ίδια στιγμή που η αποικιοκρατία πρεσβεύει τον εκσυγχρονισμό την πρόοδο και την καινοτομία μέσα από τις νέες τεχνικές και τα μοντέρνα υλικά και υπόσχεται μια καλύτερη ποιότητα ζωής ο Fathy ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες μέσα από την σύνθεση μορφών και σχέσεων του παρελθόντος.

Β. Η αποτυχημένη έκβαση του εγχειρήματος και οι μετέπειτα διεθνείς παρεμβάσεις

73. Η σημερινή κατάσταση του οικισμού με τις πολυώροφες νέες οικοδομές στο βάθος.

Οι αιτίες που οδήγησαν στην διακοπή των εργασιών

Για την ολοκλήρωση του έργου έπρεπε συνολικά να ανεγερθούν 900 κτίρια πέραν από τα δημόσια μέσα σε διάστημα 3 χρόνων. Ένας από τους βασικότερους λόγους για τους οποίους είχε επιλεχθεί ο Hassan Fathy να αναλάβει το έργο ήταν η εμπειρία του με τις κατασκευές από ωμούς πλίνθους οι οποίοι θα περιόριζαν το κόστος κατασκευής του έργου. Με σκοπό λοιπόν το έργο να επιτευχθεί με το μικρότερο δυνατό κόστος τα κύρια υλικά δηλαδή την πέτρα και τους πλίνθους θα τις παρήγαγαν οι ίδιοι και θα έπρεπε να υπάρχει ο κατάλληλος συντονισμός μεταξύ των εργασιών ώστε να αξιοποιηθεί το εργατικό δυναμικό στον μέγιστο δυνατό βαθμό.²⁰¹

Κατά την περίοδο των εργασιών ο Fathy ήρθε αντιμέτωπος με ένα πλήθος προβλημάτων τα οποία αφορούσαν τόσο τις καιρικές συνθήκες, την μορφολογία της περιοχής και τα αποθέματα σε πρώτες ύλες όσο και ανθρώπινους παράγοντες και τα οποία καθυστέρουσαν την ολοκλήρωση του έργου. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα ήταν οι υψηλές θερμοκρασίες που επικρατούσαν στην περιοχή κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Ειδικότερα τους μήνες του Ιουλίου και του Αυγούστου θερμοκρασίες ήταν τόσο υψηλές που ήταν απαγορευτικές για την συνέχιση των εργασιών με αποτέλεσμα αυτές να πραγματοποιούνται μόνο για 10 μήνες του χρόνου.²⁰²

Ενώ οι ακραίες θερμοκρασίες δυσχέραιναν σημαντικά την διαδικασία των εργασιών, μια ακόμα μεγαλύτερη πρόκληση ήρθε το 1947 με το ξέσπασμα της χολέρας η οποία εξαπλώθηκε σε ολόκληρη τη νότια Αίγυπτο. Παρά το γεγονός πως ο οικισμός New Gourni θα χτιζόταν στην βόρεια Αίγυπτο έπρεπε να τηρηθούν μέτρα και να βρεθούν λύσεις για την διαθεσιμότητα πόσιμου νερού με αποτέλεσμα να επιβραδυνθούν επιπλέον οι εργασίες.²⁰³

---

²⁰¹ Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, 1973, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London,σελ. 153

²⁰² Fathy H. ό.π.,σελ. 153

²⁰³ Fathy H. ό.π.,σ.σ 166-167

Την περίοδο 1947-1948, κατά το τρίτο έτος της ανέγερσης του οικισμού πλημμύρισε το ποτάμι με αποτέλεσμα να προκύψουν σημαντικές ζημιές και παράλληλα να φανερωθούν προβλήματα που μέχρι τότε δεν ήταν γνωστά στον αρχιτέκτονα. Το ανάχωμα στο οποίο θα χτιζόταν ο οικισμός ήταν σκληρό και συμπαγές καθώς είχε να βραχεί περίοδο μεγαλύτερη των τριάντα ετών. Όταν όμως αυτό βράχθηκε και στέγνωσε, εμφάνισε τεράστιες ρωγμές.²⁰⁴ Αυτή η μορφή εδάφους σύμφωνα με τον H.Fathy (1973) ονομάζεται sharaki, που σημαίνει ξηραμένο και η ανοικοδόμηση σε αυτό παρουσιάζει μεγάλη πρόκληση. Γενικά όπως αναφέρει ο αρχιτέκτονας, αυτή η σύσταση του εδάφους ήταν η συνηθέστερη στην Άνω Αίγυπτο και οι οικισμοί χτιζόνταν σε ανάχωμα πάνω από το επίπεδο της πλημμύρας. Στην προκειμένη περίπτωση οι ρωγμές του εδάφους έφταναν τα τρία μέτρα σε μήκος και δεκαπέντε εκατοστά σε πάχος και θα ήταν ικανές να επιτρέψουν στο έδαφος να μετακινηθεί πλευρικά με αποτέλεσμα τα κτίρια να ραγίσουν.²⁰⁵ Παρά το γεγονός πως υπήρχαν ευρέως διαδεδομένες λύσεις στο πρόβλημα όπως αυτή της χρήσης πασάλων από σκυρόδεμα ή η θεμελίωση τύπου σχεδία (raft foundation) αυτές είχαν σημαντικό κόστος και σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα δεν εναρμονιζόταν με τις δυνατότητες και το προφίλ του έργου.²⁰⁶ Επιπλέον όπως αναφέρει ο Fathy, ήταν σημαντικό η διαδικασία να μπορεί να αναπαραχθεί εύκολα και για τον λόγο αυτόν υπό τις οδηγίες ενός καθηγητή του Τμήματος Εδαφομηχανικής της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Καΐρο, Khalifa χρησιμοποιήθηκε μια λύση η οποία εφαρμόζονταν κατά την εποχή των Φαραώ στην αρχαία Αίγυπτο. Πρόκειται για μια τεχνική όπου οι Αιγύπτιοι σημάδευαν τις γωνίες του ναού που θα έχτιζαν με πασσάλους και σε ένα σημείο έσκαβαν μέχρις ότου βρουν το νερό του υπέδαφος την περίοδο όπου το νερό βρισκόταν στην πιο χαμηλή του στάθμη. Τότε τοποθετούσαν μια στρώση άμμου στην οπή και φύτευαν κάποιο είδος πάπυρου.²⁰⁷

Ωστόσο, δεν ήταν μόνο οι εξωτερικές προκλήσεις οι οποίες δυσκόλεψαν την διαδικασία των εργασιών. Η ίδια η στάση των μελλοντικών κατοίκων του New Gournah θα περιέπλεκε ιδιαίτερα την κατάσταση. Στα πλαίσια

²⁰⁴ Fathy H. ό.π.,σσ.178-179

²⁰⁵ Fathy H. ό.π.,σσ.178-179

²⁰⁶ Fathy H. ό.π.,σσ.178-179

²⁰⁷ Fathy H. ό.π.,σελ.180

της κοινωνίας αυτής υπήρχε έντονη η παρουσία ενός πατριαρχικού συστήματος με δυνατούς δεσμούς, όπου όλοι ακολουθούσαν τις εντολές των αρχηγών των οικογενειών του χωριού. Εξαιτίας ότι οι περισσότεροι από αυτούς που βρίσκονταν ψηλά στην ιεραρχία ήταν τυμβωρύχοι και δεν ήθελαν να αφήσουν τις κερδοφόρες δουλειές τους για να μετακομίσουν σε έναν νέο οικισμό επηρεάζαν τους υπολοίπους στο να κρατάνε μια αρνητική στάση στην ιδέα του νέου οικισμού.²⁰⁸ Έτσι οι ντόπιοι χωρικοί όχι μόνο αρνιόντουσαν να δουλέψουν και να βοηθήσουν στο έργο ενώ πολλές φορές προσπαθούσαν να το υπονομεύσουν.²⁰⁹

Τέλος ίσως το σημαντικότερο προβλήματα που φαίνεται να αντιμετώπισε ο H.Fathy κατά το εγχείρημα της υλοποίησης του έργου ήταν η δυσκαμψία και η διαφθορά του κρατικού μηχανισμού. Υπήρχαν σημαντικές χρονοτριβές στην μεταφορά των προμηθειών από το κράτος με αποτέλεσμα το εργατικό δυναμικό που είχε προσληφθεί να μην μπορεί να αξιοποιηθεί καταλλήλως²¹⁰ ενώ το όριο που είχε τεθεί στο σχετικό ταμείο για την αγορά προμηθειών δεν βοηθούσε στην μαζική αγορά υλικών.²¹¹ Παράλληλα σύμφωνα με τον Fathy αυτός και το επιτελείο του ήρθαν αντιμέτωποι πολλές φορές με υπεύθυνους φορείς και αξιωματούχους οι οποίοι δολοπλοκούσαν εις βάρος του έργου. Παρά τις προσπάθειες του αρχιτέκτονα να μεταφέρει το έργο σε κάποιο άλλο τμήμα αυτές δεν βρήκαν πρόσφορο έδαφος και αυτό μετά από τρία έτη ήρθε στο τέλος του ενώ ο αρχιτέκτονας επέστρεψε στην Σχολή Καλών Τεχνών με σκοπό να συνεχίσει την διδασκαλία του εκεί.²¹² Οι κάτοικοι για τους οποίους είχε σχεδιαστεί ο οικισμός επέστρεψαν στον Old Gourni και στους παλιούς τρόπους ζωής τους ενώ το τμήμα του οικισμού που ολοκληρώθηκε κατοικήθηκε από άλλο πληθυσμό.²¹³

Όλα τα παραπάνω θα πρέπει να τονιστεί πως αποτελούν την προσωπική οπτική που εκφράζει ο αρχιτέκτονας μέσα από το βιβλίο με τίτλο “Architecture for the poor”. Παρά τις πρωτοπόρες για την εποχή ιδέες το

---

²⁰⁸ Fathy H. ό.π.,σελ.176

²⁰⁹ Fathy H. ό.π.,σελ.172

²¹⁰ Fathy H. ό.π.,σσ.160-161

²¹¹ Fathy H. ό.π.,σελ.157

²¹² Fathy H. ό.π.,σελ.183

²¹³ Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.81

έργο δεν τελεσφόρησε και για τον λόγο αυτό εγείρονται πολλά ερωτήματα γύρω από τις σχεδιαστικές επιλογές και την φιλοσοφία του. Η κριτική που θα μπορούσε να γίνει στον αρχιτέκτονα αφορά κατά κύριο λόγο την χρήση μορφών από διαφορετικές κουλτούρες οποίες δεν έγιναν αποδεκτές και δεν οικειοποιήθηκαν από τους κατοίκους του Old Gourni²¹⁴ αλλά και στην επιμονή του αρχιτέκτονα να απορρίπτει πρακτικές λύσεις όπως η χρήση σύγχρονων υλικών για χάρη της νοσταλγίας της παράδοσης.²¹⁵ Παρά το γεγονός πως ο Fathy στον γραπτό του λόγο τονίζει την σημασία της συμμετοχής των κατοίκων στον σχεδιασμό και καταγγέλλει την παρεμβατικότητα του αρχιτέκτονα στην περίπτωση του New Gourni αυτός προσπαθεί να εντάξει μια κοινότητα σε έναν οικισμό με τον οποίο αυτή δεν μπορεί να ταυτιστεί. Πολύ εύστοχα η H.Taragan αναφέρει πως ο αρχιτέκτονας μέσα από το project του New Gourni, φαίνεται να προσπαθεί να διδάξει και να καθοδηγήσει τους κατοίκους να υιοθετήσουν έναν τρόπο ζωής που ο ίδιος θεωρεί ιδανικό για αυτούς. Τον παραπάνω ισχυρισμό της τον τεκμηριώνει περεταίρω παραθέτοντας ένα εισαγωγικό απόσπασμα από το βιβλίο του Fathy με τίτλο “Architecture for the poor”. Σε αυτό ο αρχιτέκτονας ανασύρει από την μνήμη του μια από τις απαντήσεις που έδινε κατά τα παιδικά του χρόνια στην ερώτηση τι θα έκανε αν είχε ένα εκατομμύριο λίρες σύμφωνα με την οποία θα έφτιαχνε ένα χωριό όπου οι χωρικοί θα ακολουθούσαν τον τρόπο ζωής που θα ήθελε εκείνος για αυτούς.²¹⁶ Επομένως η πραγματικότητα πιθανόν να βρίσκεται κάπου στην μέση και ο αρχιτέκτονας να έχει και αυτός ένα μερίδιο της ευθύνης για την αποτυχία του πειράματος. Όπως όμως αναφέρει ο J.Steele ίσως από οικονομικής απόψεως ο H.Fathy να έδωσε πολύ μεγάλη έμφαση σε μεγαλοπρεπής υποδομές όπως το θέατρο, η παλαίστρα και η μεγάλη κεντρική πλατεία και να υπερεκτίμησε τον ρόλο τους για τον οικισμό στα πλαίσια των ρομαντικών του ιδεών όμως σε καμία περίπτωση αυτό δεν θα πρέπει να επισκιάζει την αξία του εντυπωσιακού έργου που δημιούργησε.²¹⁷

²¹⁴Pyla, P., «The many lives of New Gourni: alternative histories of a model community and their current significance», *The Journal of Architecture*, τόμος 14, τ.χ 6, 2009, σελ 720, DOI:10.1080/13602360903357120

²¹⁵Archidatum, «Hassan Fathy and The Architecture for the Poor: The Controversy of Success», 2016, Διαθέσιμο στο : <https://www.archidatum.com/articles/hassan-fathy-and-the-architecture-for-the-poor-the-controversy-of-success/>, Πρόσβαση 19-01-2025.

²¹⁶Taragan, Hana, «Architecture in fact and fiction : The case of the New Gourni Village in Uppe Eyp», *Muqarnas Online*, τόμος 16 ,τ.χ. 1,Ιανουάριος 1999 ,σελ 174, DOI : 10.1163/22118993-90000388

²¹⁷Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.81

Η Unesco και το πρόγραμμα αναδόμησης του New Gourni

74. Πανοραμική φωτογραφία όπου φαίνεται η σημερινή κατάσταση του New Gourni.

Μετά από το πέρας των εργασιών του Fathy στον οικισμό πέρασε ένα διάστημα περίπου 60 ετών κατά το οποίο αυτός συνέχιζε να παρακμάζει. Παρά το γεγονός πως ο οικισμός βρίσκεται εντός των γεωγραφικών ορίων της Αρχαίας Θήβας και της Νεκρόπολης της που έχει ενταχθεί από το 1979 στην λίστα των Μνημείων Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την UNESCO η αξία του δεν αναγνωρίστηκε άμεσα και δεν πραγματοποιήθηκε κάποια διεθνής παρέμβαση για την συντήρηση και αποκατάσταση του.²¹⁸ Τόσο η έλλειψη υποδομών και συντήρησης των εγκαταστάσεων όσο και η έντονη υφιστάμενη οικοδομική δραστηριότητα εντός του οικισμού με νέα εκτός κλίμακας κτίρια που διέθεταν υποστυλώματα από οπλισμένο σκυρόδεμα έθεταν σε μεγάλο κίνδυνο την αρχιτεκτονική κληρονομιά που είχε αφήσει πίσω του ο Hassan Fathy στην Άνω Αίγυπτο.²¹⁹

Σύμφωνα με το βιβλίο *Architecture for the Poor* όπου ο Fathy αναλύει το κόστος των εργασιών πριν το έργο δοθεί στην επιμέλεια του Υπουργείου Κοινωνικών Υποθέσεων τα κτίρια τα οποία είχαν ολοκληρωθεί ήταν το Τζαμί, το σχολείο αρένων, το σχολείο τεχνών, το Khan, η αγορά, το δημαρχείο και το θέατρο καθώς και ένα σύνολο κατοικιών εμβαδού 9.499,70 τ.μ.²²⁰ Τα κτίρια μέσα στις δεκαετίες διαβρώθηκαν σημαντικά τόσο από τις καιρικές συνθήκες όσο και από κάποιες λανθασμένες σχεδιαστικές επιλογές αλλά και την έλλειψη συντήρησης. Η βροχή και οι άνεμοι προκάλεσαν φθορές στις τοιχοποιίες των κτιρίων οι οποίοι ήταν από ωμούς πλίνθους και η ανιούσα υγρασία σε συνδυασμό με την κακή αποστράγγιση των υδάτων δημιούργησαν φθορές στα θεμέλια που ήταν από ασβεστόλιθο. Τα παραπάνω πιθανόν να είχαν αποφευχθεί με την ύπαρξη καλύτερης μόνωσης κατά τον σχεδιασμό των κτιρίων τόσο στην οροφή όσο και στα θεμέλια των κτιρίων. Παράλληλα υπήρξαν ρωγμές στα κτίρια οι οποίες καταλογούνται σε πλευρικές πιέσεις που προέκυψαν από προβλήματα του στατικού σχεδιασμού.²²¹

²¹⁸ UNESCO, *Safeguarding project of Hassan Fathy's New Gournά Village*. χ.χ, Διαθέσιμο στην διεύθυνση : <https://whc.unesco.org/en/activities/637/> ,Πρόσβαση 31-12-2024

²¹⁹ UNESCO,ό.π.

²²⁰ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*,εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London,1973,σελ.231

²²¹ UNESCO, Office Cairo and Regional Bureau for Science in the Arab States, *Safeguarding Hassan Fathy's Architectural Legacy in New Gournά*, UNESCO ,2022 σελ.7 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380496>, Πρόσβαση 22-10-2024

75. Παθογένειες σε θεμέλια κτιρίου στον οικισμό New Gournu λόγω ανοδικής υγρασίας.

Όπως φαίνεται στον παρακάτω χάρτη (Εικόνα 74) που είναι διαθέσιμος στην τεχνική έκθεση του Ταμείου Παγκόσμιων Μνημείων (W.M.F) του 2011 με τίτλο «New Gournu Village: Conservation and Community» ,τα δημόσια κτίρια που διασώζονταν ολόκληρα εκείνη την περίοδο ήταν το θέατρο, το Khan και το Τζαμί.²²² Στον ίδιο χάρτη φαίνεται πως ήταν διατηρημένο και ένα μικρό τμήμα της αγοράς το οποίο αποτελούνταν από μια σειρά από καμάρες και το βόρειο τμήμα της υπαίθριας αυλής.²²³

---

²²²World Monuments Fund, *New Gournu Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund, 2011, σελ.4, <https://www.wmf.org/resources/new-gournu-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024

²²³UNESCO Office Cairo and Regional Bureau for Science in the Arab States, *Safeguarding Hassan Fathy's Architectural Legacy in New Gournu*, UNESCO ,2022 σελ.19, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380496>, Πρόσβαση 22-10-2024

76. Χάρτης του Ταμείου Παγκόσμιων Μνημείων όπου φαίνεται η υφιστάμενη κατάσταση των κτιρίων του οικισμού New Gournā το έτος 2011. Με πορτοκαλί χρώμα φαίνονται τα κτίρια του H. Fathy τα οποία έχουν απομείνει στον οικισμό.

Όσον αφορά τις κατοικίες αυτές τροποποιήθηκαν από τον νέο πληθυσμό που μετοίκησε τον οικισμό ώστε να ανταποκρίνονται στις δικές τους ανάγκες. Οι οικογένειες αυτές αποτελούνταν από πολλά μέλη λόγω των παραδόσεων και της κουλτούρας τους η οποία προέτρεπε τους άντρες να παντρεύονται πάνω από μια γυναίκα και να μένουν δίπλα στους γονείς τους και τις γυναίκες να μένουν με την οικογένεια τους μέχρι να παντρευτούν. Οι παραπάνω συνήθειες δημιουργούσαν την ανάγκη για περισσότερους χώρους υπνοδωματίων σε σχέση με αυτά που διέθεταν τα υφιστάμενα κελύφη κτιρίων και μικρές διαρρυθμίσεις των χώρων.²²⁴ Τα ανοίγματα των θυρών και των παραθύρων μίκρυναν και έγιναν ορθογώνια, οι βεράντες έκλεισαν και μετατράπηκαν σε χώρους υποδοχής, τα ανοιχτά loggia έκλεισαν, οι θόλοι γκρεμίστηκαν για να ανεγερθούν επιπλέον δωμάτια στους ορόφους και στις ανοιχτές σκάλες προστέθηκαν στηθαία ή κιγκλιδώματα.²²⁵

77. Το Khan έχει μετατραπεί από τους σημερινούς κατοίκους του οικισμού σε θέσεις στάθμευσης.

²²⁴ World Monuments Fund, *New Gournu Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund, 2011, σελ. 24, <https://www.wmf.org/resources/new-gournu-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024

²²⁵ World Monuments Fund, ό.π., σσ. 43-44.

78.Ανοιγμα σε κατοικία η οποία έχει τροποποιηθεί.

79.Νέα προσθήκη ορόφου από ψημένα κόκκινα τούβλα πάνω σε υφιστάμενο κτίριο του οικισμού.

Η συνεχής φθορά και η υποβάθμιση του οικισμού είχε ως αντίκτυπο την ενεργοποίηση τόσο της Επιτροπής της Παγκόσμιας Κληρονομιάς όσο και του ακαδημαϊκού κόσμου που ειδικευόταν στην αρχιτεκτονική του Fathy, οι οποίοι υπέβαλαν διεθνές αίτημα για την επίλυση του ζητήματος. Έτσι το 2009 η UNESCO έπειτα από συμφωνία με το Υπουργείο Πολιτισμού της Αιγύπτου και με το Κυβερνείο του Luxor ξεκίνησε ένα σχέδιο για την διαφύλαξη του οικισμού και την κοινότητα του.²²⁶

Σύμφωνα με την UNESCO οι κυριότεροι στόχοι ήταν η αξιοποίηση των πρωτοποριακών για την εποχή τους ιδεών και της φιλοσοφίας του Fathy και παράλληλα ο εκσυγχρονισμός τους βάσει των νέων δεδομένων στον τομέα της βιωσιμότητας.²²⁷

Το πρώτο στάδιο των ενεργειών του έργου που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Παγκόσμιο Ταμείο Μνημείων επικεντρώθηκε στην καταγραφή στοιχείων και την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης. Στα πλαίσια των ενεργειών συγκροτήθηκε μια ειδική επιστημονική επιτροπή η οποία αποτελούνταν από εμπειρογνώμονες στον τομέα της βιώσιμης αρχιτεκτονικής και της χωμάτινης αρχιτεκτονικής.²²⁸

Αναλυτικά αυτό το στάδιο του έργου ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2010 και ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2011 περιλαμβάνοντας την επιτόπια έρευνα πεδίου στον οικισμό, την καταγραφή και την βιβλιογραφική έρευνα, μια ταινία κοινωνικοοικονομικής έρευνας, την πρώτη συνεδρίαση της επιστημονικής επιτροπής και την σύνταξη της αναφοράς για την προκαταρκτική φάση.²²⁹

Στα πλαίσια αυτών των ερευνών και αποτυπώσεων της περιοχής συντάχθηκε μια αναφορά από την UNESCO τον Απρίλιο του 2011 συγκρίνοντας την αποτύπωση του οικισμού με παλαιότερες αποτυπώσεις έγινε φανερό πως ο

²²⁶ World Monuments Fund, *New Gournā Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund, 2011, σελ.7, <https://www.wmf.org/resources/new-gourna-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024

²²⁷ UNESCO, *Safeguarding project of Hassan Fathy's New Gournā Village*. χ.χ, Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://whc.unesco.org/en/activities/637/>, Πρόσβαση 31-12-2024

²²⁸ UNESCO, *ό.π.*

²²⁹ UNESCO Office Cairo and Regional Bureau for Science in the Arab States, *Safeguarding Hassan Fathy's Architectural Legacy in New Gournā*, UNESCO, 2022 σελ.7 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380496>, Πρόσβαση 22-10-2024

οικισμός είχε υποστεί σοβαρούς μετασχηματισμούς στο δομημένο περιβάλλον του οι οποίες είχαν λάβει χώρα επί το πλείστον τις τελευταίες δυο δεκαετίες. Όπως αναφέρεται αυτές αποδίδονται τόσο στην επιδείνωση των καιρικών συνθηκών σε συνδυασμό με τις τροποποιήσεις των υφιστάμενων κτιρίων του οικισμού με χρήση κακής ποιότητας δομικών υλικών και παράλληλα στην ανεξέλεγκτη ανάπτυξη μέσα στον πυρήνα του οικισμού αντικαθιστώντας τα υφιστάμενα κτίρια. Το τελευταίο ειδικότερα τονίζεται ότι δεν είχε πραγματοποιηθεί μόνο με την δράση του ντόπιου πληθυσμού αλλά είχε προωθηθεί και από κυβερνητικές υπηρεσίες.²³⁰

Το έργο αναστάλθηκε μέχρι το 2017 όπου η υλοποίηση του συνεχίστηκε. Το διάστημα μεταξύ του 2017 μέχρι και το 2021 όπου συντάχθηκε αναφορά της προόδου και των στόχων από την UNESCO πραγματοποιήθηκαν οι κάτωθι ενέργειες. Ορίστηκε ένας Εθνικός οργανισμός αστικής αρμονίας από το Υπουργείο Πολιτισμού της Αιγύπτου ως αρμόδιος για την υλοποίηση του έργου σε συνεργασία με την Unesco. Το 2019 επιλέχθηκε αρμόδια εταιρεία για να αναλάβει την αποκατάσταση των κτιρίων του Θεάτρου , του Khan και του Τζαμιού ως μέρος της πρώτης φάσης των εργασιών. Οι εργασίες αυτές ολοκληρώθηκαν με επιτυχία τον Δεκέμβριο του 2021.²³¹

---

²³⁰UNESCO, *Safeguarding project of Hassan Fathy's New Gournā Village: A UNESCO Initiative Preliminary Phase Document*,2022 σελ.22, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192524>, Πρόσβαση 22-10-2024

²³¹UNESCO Office Cairo and Regional Bureau for Science in the Arab States, *Safeguarding Hassan Fathy's Architectural Legacy in New Gournā*, UNESCO ,2022 σελ.8 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380496>, Πρόσβαση 22-10-2024

Figure 6 - Project Components, by Phase, displayed on the original plan of New Gournah village

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ (ΕΧΕΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΕΙ)

- ① Το Τζαμί
- ② Το Θέατρο
- ③ Το Khan

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ (ΘΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ)

- ④ Η κατοικία του H.Fathy
- ⑤ Η αγορά

80.Χάρτης όπου φαίνονται οι δυο Φάσεις των δράσεων της Unesco για την αποκατάσταση του οικισμού.

Η δεύτερη φάση θα επικεντρωθεί στην αποκατάσταση και ανακατασκευή της κατοικίας του Hassan Fathy και της Αγοράς. Το έργο της UNESCO δεν αφορά απλά στην συντήρηση και διαφύλαξη της αρχιτεκτονικής του οικισμού αλλά έχει σκοπό μακροχρόνια να συνεισφέρει στην ανάπτυξη και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινότητας. Συγκεκριμένα στοχεύει στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη ικανοτήτων του ντόπιου πληθυσμού στην συντήρηση και διατήρηση της υφιστάμενης αρχιτεκτονικής που τους άφησε ως κληρονομιά ο Hassan Fathy συνδυάζοντας παραδοσιακές γνώσεις και σύγχρονες τεχνολογίες ενώ παράλληλα ενισχύει την ισορροπία μεταξύ των φύλων προσφέροντας ηγετικούς και εποπτικούς σημαντικούς ρόλους σε γυναίκες της περιοχής. Τέλος μέσα από την ολοκλήρωση των έργων θα προκύψουν ευκαιρίες για την κοινότητα στον τομέα του τουρισμού τις οποίες θα μπορέσουν να εκμεταλλευτούν οι επόμενες γενιές για ενισχύσουν την οικονομία του τόπου.²³²

81.Επισκευές και συντήρηση κτιρίων του οικισμού μέσα από τις δράσεις της Unesco , 2021

---

²³²UNESCO, ό.π.,2022 σσ.17-18

Γ. Επιχειρώντας συγκρίσεις

82.Φωτογραφία του New Al Taref στην Άνω Αίγυπτο

83.Φωτογραφία της συνοικίας Habous στην Καζαμπλάνκα του Μαρόκο

Η τοπικότητα και ο διάλογος με την αποικιοκρατία στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της Αιγύπτου : Προσέγγιση με αφορμή τον οικισμό New Gourna του Hassan Fathy.

Ο οικισμός New Al Taref

84.Φωτογραφία του New Al Taref στην Άνω Αίγυπτο

85.Οι εργασίες καταδάφησης του παλαιού οικισμού Gourna.

Περίπου μισό αιώνα μετά από την διακοπή του αρχικού έργου η κυβέρνηση της Αιγύπτου προσπάθησε να επαναλάβει την προσπάθεια για την μετακίνηση του πληθυσμού από τον οικισμό Old Gourna. Αυτή την φορά δημιουργώντας έναν νέο οικισμό ο οποίος θα ονομαζόταν New Al Taref και θα βρισκόταν 3,5 χιλιόμετρα βόρεια από τον οικισμό που σχεδίασε ο Hassan Fathy. Οι εργασίες ξεκίνησαν το 1997 και ολοκληρώθηκαν το 2006 με την μετακίνηση των κατοίκων το ίδιο έτος. Για να καταφέρει το κράτος να μετακινήσει τους κατοίκους οι οποίοι δεν ήθελαν να αφήσουν τις κερδοφόρες δουλειές τους κατεδάφισε το μεγαλύτερο μέρος του παραδοσιακού οικισμού μην αφήνοντας τους άλλη επιλογή. Όσα από τα κτίρια δεν κατεδαφίστηκαν θα χρησιμοποιούνταν ως ένας ανοιχτός μουσειακός χώρος για την ανάδειξη της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αλλά και για να στεγάσουν καλλιτέχνες από όλο τον κόσμο.²³³ Όπως αναφέρουν οι Ahmed και El-Gizawy (2010) βασιζόμενοι εν μέρη σε στοιχεία από τον Godah (2007) η έκταση που καταλαμβάνει ο οικισμός New Al Taref είναι περίπου 286 στρέμματα και είχε σκοπό να στεγάσει 3200 οικογένειες, ενώ το κόστος κατασκευής έφτανε τα 170 εκ. αιγυπτιακές λίρες η χρηματοδότηση για τα οποία ήρθε διάφορα κρατικά υπουργεία.²³⁴

Ο οικισμός απλώνεται γραμμικά πάνω σε έναν κύριο οδικό άξονα και οι δημόσιες χρήσεις έχουν συσσωρευτεί πάνω σε αυτόν ενώ γύρω από αυτές έχουν διαμορφωθεί ενότητες σε μορφή ορθοκανονικού κανάβου με αποκλειστική χρήση κατοικίας. Οι κυριότεροι άξονες του οικισμού τον διαχωρίζουν σε τέσσερις συνοικίες οι οποίες αντιστοιχούν στις τέσσερις φυλετικές ομάδες του Old Gourna.²³⁵ Στα πλαίσια του έργου παραχωρήθηκαν περίπου 2.000 ισόγεια κτίρια σε κάποιους από τους κατοίκους του νέου οικισμού δωρεάν ενώ σε άλλους μοιράστηκαν 1500 οικοπέδα ώστε να κατασκευάσουν οι ίδιοι εκεί τετραώροφες κατοικίες βάσει των οδηγιών του κράτους. Παράλληλα το σχέδιο περιλάμβανε πέραν των κατοικιών δημόσια κτίρια όπως δυο σχολεία, ένα αστυνομικό κέντρο, ένα κέντρο για νέους, ένα τζαμί και ένα κέντρο υγείας.²³⁶ Η σημαντικότερη διαφορά στον πολεοδομικό σχεδιασμό του οικισμού σε σχέση με αυτόν του New Gourna είναι η έλλειψη ιεραρχίας στους

²³³ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gourna», *International Journal of Sustainable Development and Planning*, τόμος 5, τ.χ 4, σελ.419, 2010, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

²³⁴ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, ό.π., σελ.419

²³⁵ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, ό.π., σελ.420

²³⁶ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, ό.π., σελ.420

οδικούς άξονες το οποίο καθιστά τους κατοίκους ευάλωτους και εκτεθειμένους.²³⁷ Ο Fathy στον οικισμό που σχεδίασε είχε δημιουργήσει ένα ιεραρχημένο σύστημα μεταξύ δημόσιων, ιδιωτικών και ιδιωτικών δρόμων το οποίο προφύλασσε τους κατοίκους και τους έκανε να νιώθουν ασφαλείς.²³⁸ Επιπλέον όπως τονίζει ο Mahmoud (2016) η μορφή του νέου οικισμού τον καθιστά χωρίς πραγματική ταυτότητα και σε βάθος χρόνου θα μπορούσε να συγχωνευθεί με το περιβάλλοντα αστικό ιστό.²³⁹

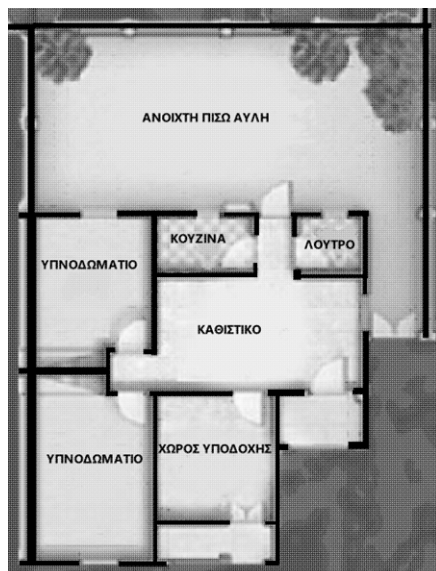

86.Το πολεοδομικό σχέδιο του New Al Taref με τα δημόσια κτίρια πάνω στον κεντρικό άξονα.

²³⁷ Mahmoud R.A., «Old Gourna: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism», *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34, σελ.443, ISSN 1878-0296, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>

²³⁸ Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σσ. 54-58

²³⁹ Mahmoud, R.,A, «Old Gourna: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism» , *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34, σελ.444, ISSN 1878-0296, DOI : <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>.

87.Κάτοψη τυπικής κατοικίας του οικισμού New Al Taref.

Όσον αφορά τις 2.000 κατοικίες που αναγέρθηκαν όπως αναφέρουν οι Ahmed και El-Gizawy (2010) βασιζόμενοι εν μέρη σε στοιχεία από τους Ibrahim και Ghital (2006) ήταν ισόγειες και είχαν σχεδιαστεί βάσει μιας και μόνο κάτοψης που καταλάμβανε έναν χώρο 175 τ.μ εκ της οποίας τα 80 τ.μ αφορούσαν το κτίσμα και τα υπόλοιπα τον ιδιωτικό αίθριο χώρο ενώ υπήρχε η δυνατότητα ανέγερσης Ά ορόφου.²⁴⁰ Όπως φαίνεται στην παρακάτω Εικόνα 87 η τυπική κατοικία αποτελούνταν από έναν χώρο υποδοχής, το καθιστικό με το λουτρό και την κουζίνα και δυο παρόμοια υπνοδωμάτια. Μπροστά είχαν σχεδιαστεί δυο μικροί προαύλιοι χώροι και στο πίσω μέρος του κτιρίου υπήρχε μια μεγάλη υπαίθρια αυλή στην οποία η πρόσβαση μπορούσε να γίνει και από το πλάι.²⁴¹ Όσον αφορά τα υλικά κατασκευής τα κτίρια έχουν δομηθεί με φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα και οι τοιχοποιίες τους από ψημένα τούβλα. Τέλος οι αποστάσεις μεταξύ τους είναι μεγάλες με αποτέλεσμα να μην σκιάζονται και να εισχωρεί εσωτερικά η ηλιακή ακτινοβολία υπερθερμαίνοντας το εσωτερικό τους.²⁴²

Από τα παραπάνω βλέπουμε πως παρά το γεγονός πως ο New Al Taref σχεδιάστηκε για τον ίδιο σκοπό που δημιουργήθηκε ο New Gourna αυτός όχι μόνο διέφερε από αυτόν αλλά ερχόταν σε ρήξη με κάποιες από τις βασικότερες αρχές του H. Fathy. Οι διαφορές του New Al Taref σε σχέση με τον New Gourna αφορούν τόσο την προσαρμογή του στο κλίμα, το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον όσο και ως προς την ικανότητα διασφάλισης μιας οικονομικής βιωσιμότητας²⁴³ και αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές τους προτεραιότητες και στρατηγικές. Ο New Gourna αποτελεί μια ώριμη σχεδιαστική προσέγγιση η οποία θέτει ως στόχο την βιωσιμότητα και την αυτάρκεια του οικισμού σε βάθος χρόνου ενώ ο New Al Taref φαίνεται να σχεδιάστηκε από το κράτος ως μονοδιάστατη αναπαραγωγή τυποποιημένων κτιρίων επιχειρώντας να δώσει μια άμεση και λειτουργική λύση στο πρόβλημα στέγασης των κατοίκων του Old Gourna.

²⁴⁰ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gourna», *International Journal of Sustainable Development and Planning*, τόμος 5, τ.χ 4, σελ.420, 2010, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

²⁴¹ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, ό.π., σελ.421

²⁴² Mahmoud, R., A., «Old Gourna: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism», *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34, σελ.451, ISSN 1878-0296, DOI : <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>.

²⁴³ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gourna», *International Journal of Sustainable Development and Planning*, τόμος 5, τ.χ 4, σελ.422, 2010, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

88. Κατοικίες στον New Al Taref με μηχανισμούς air condition στις όψεις των δρόμων

89. Ανέγερση κτιρίου με θόλους κάνοντας χρήση οπλισμένου σκυροδέματος στον

Οικισμό New Al Taref.

Η συγκεκριμένη προσέγγιση της μαζικής παραγωγής κτιρίων που φαίνεται να πραγματοποιείται στον σχεδιασμό του New Al Taref αποτελεί ένα ζήτημα το οποίο έχει προβληματίσει ιδιαίτερα τον H.Fathy. Ο αρχιτέκτονας στο βιβλίο “architecture for the poor” επισημαίνει την σημασία που έχει για αυτόν κάθε κατοικία να είναι ξεχωριστή και να έχει κατασκευαστεί για να εξυπηρετεί τις ανάγκες της κάθε μιας οικογένειας. Για εκείνον η σχέση μεταξύ πελάτη, αρχιτέκτονα και κατασκευαστή είναι καίρια για την ορθή κατασκευαστική διαδικασία του έργου και έτσι κάθε μελλοντικός κάτοικος του οικισμού θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται ως πελάτης.²⁴⁴ Άλλωστε ο αρχιτέκτονας είχε εντυπωσιαστεί από την μοναδικότητα και την πλαστικότητα των κτιρίων του αρχικού οικισμού τα οποία ήταν κατασκευασμένα το καθένα για τις ανάγκες της οικογένειας που έμενε σε αυτές. Τα κτίρια του New Al Taref κατασκευάστηκαν με μια μαζική αναπαραγωγή ενός συγκεκριμένου μοντέλου κτιρίου το οποίο είχε αποφασιστεί από τις αρχές και το οποίο δεν θα ταίριαζε στις μοναδικές ανάγκες της κάθε οικογένειας. Ο Fathy εκφράζει φανερά την απέχθεια του στην συγκεκριμένη πολιτική σχεδιασμού. Όπως τονίζει το γεγονός πως οι κρατικοί παράγοντες χρησιμοποιούν στατιστικούς για να βρουν τις μέσες ανάγκες των πληθυσμών και να τις εφαρμόσουν στα κτίρια οι άνθρωποι μονάδες ποικίλουν απρόβλεπτα και το μόνο που επιτυγχάνεται τελικά είναι η “μαζική σφαγή” της ατομικότητας.²⁴⁵

Ίσως όμως η βασικότερη διαφορά στην προσέγγιση του σχεδιασμού των δυο οικισμών έγκειται στην ικανότητα τους να προσαρμοστούν στο κλίμα και το περιβάλλον τους. Σύμφωνα με τα ευρήματα που έχουν αναφερθεί στην παρούσα εργασία, ο Fathy κατά τον σχεδιασμό του οικισμού έδωσε προτεραιότητα στην εύρεση των κατάλληλων υλικών αλλά και των μορφών τα οποία θα μπορούσαν να εναρμονίζονται με το τοπικό περιβάλλον και το κλίμα όσο και στο να ταιριάζουν με τις πολιτιστικές ανάγκες και τον τρόπο ζωής των κατοίκων. Χρησιμοποίησε υλικά όπως ωμούς πλίνθους για τις τοιχοποιίες και ασβεστόλιθο για τα θεμέλια καθώς ήταν υλικά τα οποία ήταν εύκολα προσβάσιμα στην περιοχή και στην περίπτωση των “λασπότουβλων” είχαν καλύτερες θερμικές ιδιότητες σε σχέση με τα μοντέρνα κτίρια από σκυρόδεμα. Αντίστοιχα οι μορφές ήταν ένα κράμα αρχιτεκτονικών στοιχείων και μορφών τα οποία συνηθίζονταν στα παραδοσιακά κτίρια της Αιγύπτου, τα οποία

²⁴⁴ Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973, σελ. 20

²⁴⁵ Fathy H. ό.π., σελ. 15

εμπλούτιζαν τον τοπικό χαρακτήρα και ρύθμιζαν την θερμοκρασία στο εσωτερικό του κτιρίου ενώ παράλληλα σέβονταν τις ανάγκες των γυναικών για ιδιωτικότητα λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτιστικές επιταγές και τις αξίες της κουλτούρας τους. Αντίθετα τα κτίρια στον New Al Taref είναι κατασκευασμένα από υλικά μη συμβατά με το περιβάλλον και τις κλιματικές συνθήκες της περιοχής όπως οπλισμένο σκυρόδεμα και κόκκινο ψημένο τούβλο με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν άμεσα φθορές και ρωγμές ενώ η μορφή της εσωτερικής αυλής του Fathy αντικαταστάθηκε με μια αυλή στο πίσω μέρος η οποία δεν πρόσφερε τα σημαντικά θερμικά πλεονεκτήματα της πρώτης.²⁴⁶ Όσον αφορά τις τυπολογίες των κτισμάτων αυτές ποίκιλλαν και δεν υπήρχε κάποια ορθολογική συνοχή. Οι κατοικίες θύμιζαν σε έναν βαθμό την Νούβια αρχιτεκτονική, η αγορά προσπαθούσε να αντιγράψει εκείνη του New Gourna αλλά με χρήση σκυροδέματος, σχολείο είχε επιρροές μοντερνισμού, το νοσοκομείο ήταν Νέο κλασσικού στυλ και το αστυνομικό τμήμα είχε χαρακτήρα Νέο-Φαραωνικής αρχιτεκτονικής.²⁴⁷

90. Δημόσιο κτίριο του οικισμού New Al Taref σε Νέο-φαραωνικό στυλ.

91. Δημόσιο κτίριο του οικισμού New Al Taref σε μοντέρνο στυλ.

Αντίστοιχα η μη ύπαρξη ιεράρχησης στους άξονες και η άμεση επαφή των κτιρίων με αυτούς όπως αναφέρθηκε προηγουμένως οδηγούσε στο να εκτίθενται οι κάτοικοι σε κοινή θέα παραμελώντας τις ανάγκες της κουλτούρας τους για ιδιωτικότητα. Παράλληλα δεν είχε επιτευχθεί ορθός προσανατολισμός των περισσότερων

²⁴⁶ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gourna», *International Journal of Sustainable Development and Planning*, τόμος 5, τ.χ 4, σελ.423, 2010, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

²⁴⁷ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, ό.π., σελ.424

κτιρίων με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ο απαραίτητος αερισμός και ο κατάλληλος φυσικός φωτισμός σε αυτά που σε συνδυασμό με την έλλειψη στεγάστρων για την σκίαση υποβάθμιζαν τις συνθήκες ζωής των κατοίκων.²⁴⁸ Ειδικότερα η χρήση των μοντέρνων υλικών τα οποία δεν συμβαδίζουν με το τοπίο της Αιγύπτου το οποίο είχε ξεκινήσει αρκετές δεκαετίες νωρίτερα αποτελεί ένα θέμα για το οποίο ο Fathy έχει εκφράσει την έντονη δυσαρέσκεια του στο βιβλίο “Architecture for the poor”(1973).²⁴⁹

Τέλος παρουσιάζοντα σημαντικές διαφορές οι οποίες αφορούν την οικονομική βιωσιμότητα των δυο οικισμών. Στον New Gournά όπως φαίνεται από την ανάλυση που έγινε σε προηγούμενο κεφάλαιο είχε πραγματοποιηθεί μια προσπάθεια από τον Fathy να δημιουργηθεί μια ένας αυτάρκης οικονομικά οικισμός ο οποίος μέσα από υποδομές όπως το Khan, ο εκθεσιακός χώρος και το θέατρο θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί τους περαστικούς οι οποίοι προσελκύονταν από τους αρχαίους τύμβους που βρισκόταν στην περιοχή. Αντίθετα σύμφωνα με τους Ahmed και El-Gizawy (2010) ο οικισμός New Al Taref βρισκόταν σε απόσταση περίπου τριών χιλιομέτρων από τον οικισμό Old Gournά και μακριά από τουριστικές περιοχές. Ως αποτέλεσμα δεν υπήρχαν δουλειές και ο οικισμός ήταν εξαρτημένος εξολοκλήρου από την κυβέρνηση με όλα τα αναγκαία αγαθά να εξασφαλίζονται στους κατοίκους από αυτήν. Ειδικότερα οι ίδιοι βασιζόμενοι σε στοιχεία από τον Akshar αναφέρουν πως οι κάτοικοι είχαν δηλώσει πως το κράτος θα τους χορηγούσε με ηλεκτρικές συσκευές τις οποίες δεν είχαν παραλάβει. Η προτεραιότητα που δόθηκε στην άμεση στέγαση του πληθυσμού χωρίς την ύπαρξη ενός ξεκάθਾਰου πλάνου για ένα λειτουργικό οικονομικό μοντέλο το οποίο θα εξασφάλιζε θέσεις εργασίας στους κατοίκους καθόρισε εξαρχής την προδιαγεγραμμένη αποτυχία του ως μια αυτάρκης και βιώσιμη κοινότητα.²⁵⁰

Συνοψίζοντας φαίνεται ότι σε αντίθεση με την ολιστική προσέγγιση του Fathy με γνώμονα την μελλοντική βιωσιμότητα και αυτάρκεια της κοινότητας του New Gournά, ο New Al Taref με την ομοιομορφία των κατοικιών, την υιοθέτηση ξένων αρχιτεκτονικών προτύπων αλλά και με την αποσύνδεση του από το κλίμα, το περιβάλλον,

²⁴⁸ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi,ό.π.,σελ.423

²⁴⁹ Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ.The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973,σ.σ20-21

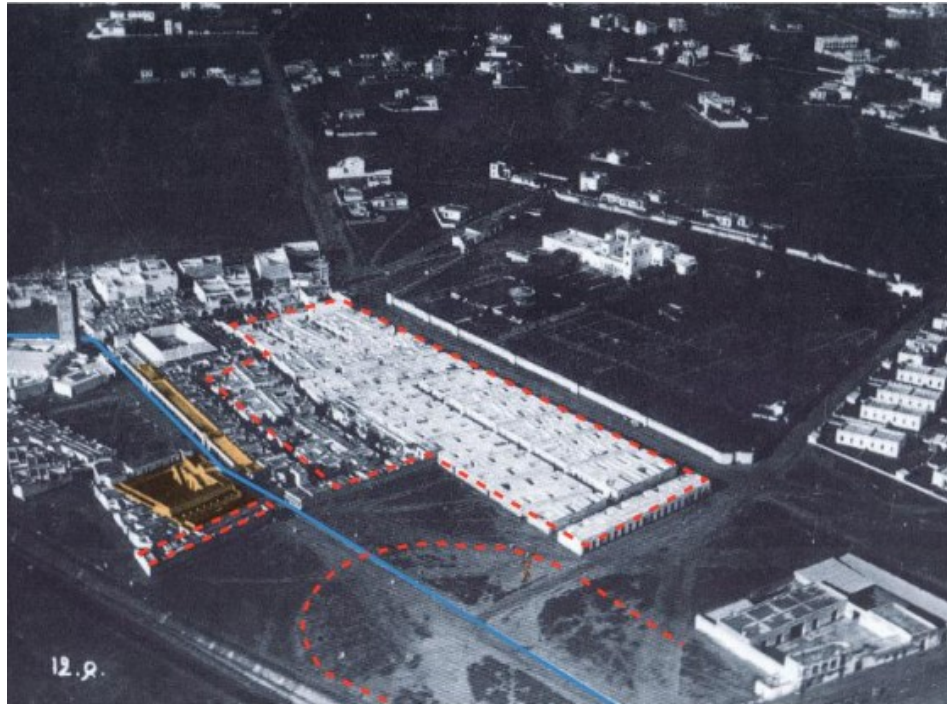
²⁵⁰ Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gournά», *International Journal of Sustainable Development and Planning*,τόμος 5,τ.χ 4,σελ.425,2010,DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

την κουλτούρα και την οικονομία θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει πως αντικατοπτρίζει περισσότερο την αντίληψη της αποικιοκρατικής αρχιτεκτονικής όπως αυτά έχουν καταγραφεί για την περίπτωση της Καζαμπλάνκα.²⁵¹

---

²⁵¹ Avermaete, T., Karakayali, S., & von Osten, M. .«Colonial modern : aesthetics of the past rebellions for the future», The Urban Laboratory, Εκδόσεις Black Dog, Λονδίνο,2010,σελ.136. Διαθέσιμο στο :https://www.academia.edu/20109258/Colonial_Modern_Aesthetics_of_the_Past_Rebellions_for_the_Future_Blackdog_Publishers_London_2010,σελ.136, Πρόσβαση 19-01-2025

Η συνοικία Habous του οικισμού Καζαμπλάνκα

92. Αεροφωτογραφία της συνοικίας του 1928 όπου φαίνεται σχεδιαστικά το πλάνο του Laprade με τον κεντρικό άξονα και τον ελλειπτικό χώρο με τα καταστήματα.

Ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον παράδειγμα προς σύγκριση με τον οικισμό New Gourni αποτελεί η συνοικία Habous της Καζαμπλάνκα στο Μαρόκο καθώς αμφότεροι ενσωματώνουν την έννοια της τοπικότητας και

93. Φωτογραφία από το Τζαμί στην κεντρική πλατεία της συνοικίας Habous γύρω στο 1950.

αφορούν την ίδια ευρύτερη χρονική περίοδο. Ωστόσο οι οικισμοί αυτοί έχουν θεμελιώδεις διαφοροποιήσεις οι οποίες αφορούν τις ιστορικές εξελίξεις και το πολιτικό και πολιτιστικό τους πλαίσιο. Ο οικισμός του New Gourna αναπτύχθηκε ως μια ιδέα η οποία προσέγγιζε την τοπικότητα ως μέσο αντίδρασης στο αποικιοκρατικό μοντέλο μια περίοδο κατά την οποία η Αίγυπτος προσπαθούσε να απεξαρτηθεί πλήρως από το βρετανικό προτεκτοράτο ενώ οικισμός της Καζαμπλάνκα και κατ' επέκταση η συνοικία Habous αποτελούσε ένα προϊόν αποικιοκρατικής πολιτικής των Γάλλων.

Το 1912 όταν η Γαλλία κατέκτησε το Μαρόκο ξεκίνησε μια διαδικασία κατά την οποία το δομημένο περιβάλλον της χώρας άρχισε να αναδιαμορφώνεται με σκοπό την αλλοίωση της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς και την προώθηση μιας αποικιοκρατικής ατζέντας.²⁵² Όπως αναφέρει η Assia Lamzah (2014) βασισμένη σε στοιχεία από του Abu-Lughod (1980) την ίδια περίοδο τα υφιστάμενα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας όπως το Μαρακές, η Μεκνες και η Φεζ παραμελήθηκαν και προωθήθηκε η ανάπτυξη της Καζαμπλάνκα και της Ραμπάτ στις οποίες συγκεντρώθηκε η πολιτική και διοικητική εξουσία της χώρας.²⁵³ Ειδικότερα στην πόλη της Καζαμπλάνκα κατά την περίοδο μεταξύ του 1917 και 1947 κατασκευάστηκε η περιοχή Habous η οποία πήρε το όνομα της από το ομώνυμο ισλαμικό φιλανθρωπικό ίδρυμα.²⁵⁴ Η περιοχή ήταν η ενσάρκωση της ιδέας του αρχιτέκτονα και πολεοδόμου H. Prost για την δημιουργία μιας νέας Μεντίνας (παραδοσιακής πόλης) η οποία θα φιλοξενούσε τον Μουσουλμανικό πληθυσμό διατηρώντας τις αρχές του διαχωρισμού της Ευρωπαϊκής από την ντόπια κοινότητα.²⁵⁵

²⁵² Lamzah, Assia. Urban design and architecture in the service of colonialism in Morocco. *International Journal of Global Environmental Issues*, 2014, τόμος 13, τ.χ 2-4, σς. 136-139, DOI: 10.1504/IJGENVI.2014.064503.

²⁵³ Lamzah, Assia, ό.π., σς. 36-149.

²⁵⁴ Kassab Y., R., «Unveiling the neo-Moroccan city: a historical exploration of Casablanca's Habous district (1917-1926)», *Planning Perspectives*, 2024, τόμος 39, τ.χ. 5, σελ. 1116, DOI: 10.1080/02665433.2023.2300646.

²⁵⁵ Saaid, F. Z. και Mohamed O.C., «The Patio House Typology and the Modern Architecture: Two practical and theoretical lessons from the Moroccan colonial context», *African and Mediterranean Journal of Architecture and Urbanism*, 2020, τόμος 2, τ.χ. 3, σελ. 34, DOI: <https://doi.org/10.48399/IMIST.PRSM/amjau-v2i1.20155>

94. Φωτογραφία από καμάρα στην συνοικία Habous η οποία καταλήγει σε μια πύλη.

Υπό τις οδηγίες του Prost, μια ομάδα αρχιτεκτόνων με επικεφαλής τον Albert Laprade και μέλη τον Auguste Cadet και τον Edmon Brion επιλέχθηκε για να δημιουργήσει μια συνοικία κατοικιών η οποία θα αναβίωνε τις παραδοσιακές μορφές της μαροκινής αρχιτεκτονικής και συνάμα θα τα συνδύαζε με σύγχρονες καινοτομίες υγιεινής και άνεσης όπως η παροχή πόσιμου νερού, ηλεκτρικού ρεύματος και η δημιουργία αποχετευτικού συστήματος.²⁵⁶

Σύμφωνα με το αρχικό σχέδιο της συνοικίας θα υπήρχε μια κεντρική διαδρομή η οποία θα διέσχιζε έναν ευρύ ελλειπτικό χώρο στον οποίο θα υπήρχαν τα καταστήματα και τελικά θα κατέληγε σε μια πλατεία. Το σχέδιο δεν εφαρμόστηκε εξ ολοκλήρου όμως δημιουργήθηκε η κεντρική πλατεία στο κέντρο της συνοικίας. Σε αυτή την πλατεία χωροθετήθηκαν όλα τα σημαντικά δημόσια κτίρια τα οποία ήταν απαραίτητα για την καθημερινή ζωή του ισλαμικού κόσμου καθώς και τα καταστήματα. Συγκεκριμένα τα καταστήματα ήταν τοποθετημένα μέσα σε στοές οι οποίες διέθεταν λευκές ασίδες που διακόπτονταν από πύλες οι οποίες οδηγούσαν σε εμπορικούς χώρους.²⁵⁷ Αντίστοιχα οι κατοικίες βρίσκονται στους δρόμους που διαμορφώνονται ως διακλαδώσεις της κεντρικής εμπορικής λεωφόρου και διαφοροποιούνται ανάλογα με την περιοχή στην οποία βρίσκονται.²⁵⁸ Το πολεοδομικό σχέδιο της συνοικίας διακρίνεται από τρεις τυπολογίες χώρων, τους απλούς δρόμους, τους δρόμους στους οποίους πραγματοποιούνται γεγονότα και τις πλατείες στις οποίες βρίσκονται μνημεία.²⁵⁹ Η συνοικία είχε σχεδιαστεί με έντονο μαυριτανικό ύφος το οποίο γινόταν αντιληπτό από τις όψεις των κτιρίων, τις καμάρες και τα κλειστά αίθρια ενώ η διάταξη της θύμιζε μια οργανική εξάπλωση, πιθανόν για να αντιγράψει την παλιά παραδοσιακή αραβική πόλη ενσωματώνοντας όμως σε αυτήν σύγχρονες αστικές λειτουργίες.²⁶⁰ Η μετάβαση μεταξύ ιδιωτικού

²⁵⁶ Saaid, F.Z. and Mohamed Omrane Chaoui, ό.π., σελ 34-35

²⁵⁷ Osou, R., *Inspiring Heritage in Contemporary Architecture: A Case Study of Aga Khan Award for Architecture*, Brandenburg University of Technology Cottbus-Senftenberg, 2024, σελ 101, DOI : <https://doi.org/10.26127/BTUOpen-6798>

²⁵⁸ Kassab Y., R., «Unveiling the neo-Moroccan city: a historical exploration of Casablanca's Habous district (1917-1926)», *Planning Perspectives*, 2024, τόμος 39, τ.χ.5, σελ 1118, DOI: 10.1080/02665433.2023.2300646.

²⁵⁹ Kassab, Y. R., ό.π., σελ 1121.

²⁶⁰ Saaid, F. Z. και Mohamed O.C., «The Patio House Typology and the Modern Architecture: Two practical and theoretical lessons from the Moroccan colonial context», *African and Mediterranean Journal of Architecture and Urbanism*, 2020, τόμος 2, τ.χ.3, σελ. 35, DOI: <https://doi.org/10.48399/IMIST.PRSM/amjau-v2i1.20155>

και δημόσιου χώρου που παρατηρείται στον σχεδιασμό της Habous είναι διακριτή όμως δεν διαθέτει την πολυπλοκότητα η οποία παρατηρείται στον σχεδιασμό του New Gournah.

95. Το αρχικό πολεοδομικό σχέδιο του Laprade για την Habous.

96. Η συνοικία Habous οι πλατείες, τα τζαμιά και η χωροθέτηση των δημόσιων κτιρίων.

97. Ο ελλειπτικός χώρος με τα καταστήματα που προβλεπόταν να κατασκευαστεί σύμφωνα με το αρχικό σχέδιο της Habous.

Η περιοχή Habous σύμφωνα με την R. Kessab (2024) η οποία στηρίζεται σε δεδομένα από τον Laprade φιλοξένησε συνολικά 3000 κατοίκους οι οποίοι στεγάστηκαν σε 257 κατοικίες ενώ παράλληλα διέθετε 138 καταστήματα, ένα δημόσιο λουτρό, ένα τζαμί, ένα πανδοχείο, μια θρησκευτική σχολή, ένα διοικητικό γραφείο, έναν φούρνο, έναν μύλο και ένα καφενείο. Κατά τον σχεδιασμό της παραπάνω συνοικίας δεν ήταν ο σκοπός η στείρα αναπαραγωγή των παραδοσιακών προτύπων αλλά ο επαναπροσδιορισμός των βασικών αρχών τους σε ένα νέο σύγχρονο πλαίσιο το οποίο ανταποκρίνεται στην νέα πραγματικότητα και τα δυτικά πρότυπα διαβίωσης.²⁶¹

Σύμφωνα με την R.Yassine Kessab (2024) η οποία στηρίζεται σε πληροφορίες από τον Vailat η κατασκευή των κτιρίων στην Habous δεν περιορίστηκε στα τοπικά υλικά αλλά συμπεριλάμβανε σύγχρονα υλικά όπως το οπλισμένο σκυρόδεμα το οποίο ειδικότερα αντικατέστησε τις ξύλινες οροφές των κτισμάτων. Επίσης όπως αναφέρει το σχέδιο της συνοικίας συμπεριέλαβε και σύγχρονους δρόμους ικανούς να φιλοξενήσουν οχήματα.²⁶² Όσον αφορά τις κατοικίες αυτές σχεδιάστηκαν από τον Laprade με ιδιαίτερη προσοχή και ευαισθησία ώστε να προσεγγίζουν στην μορφή τους τις παραδοσιακές κατοικίες των μουσουλμάνων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ευλάβειας με την οποία αντιμετωπίστηκαν οι κατοικίες είναι το γεγονός πως οι πρώτες 257 από

²⁶¹Kassab Y., R., «Unveiling the neo-Moroccan city: a historical exploration of Casablanca's Habous district (1917-1926)», *Planning Perspectives*, 2024, τόμος 39, τ.χ.5, σελ.1121, DOI: 10.1080/02665433.2023.2300646.

²⁶²Kassab, Y. R., ό.π., σελ.1123

αυτές σχεδιάστηκαν μια προς μια ξεχωριστά ώστε να αποφευχθεί η επανάληψη και η μονοτονία και να δημιουργηθεί μια σύνθετη αστική ποιότητα.²⁶³

Σύμφωνα με τους Saiid και Chaoui (2020) οι κατοικίες που σχεδιάστηκαν βασίστηκαν στο μοντέλο της Μαροκινής κατοικίας με εσωτερική αυλή (Moroccan patio house) η οποία όμως τροποποιήθηκε και ανασχεδιάστηκε έτσι ώστε να απαντά στις σύγχρονες ανάγκες άνεσης και υγιεινής. Οι κατοικίες αυτές διαχωρίστηκαν σε δυο κύριες τυπολογίες οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν, εκείνες που αφορούσαν την κατοίκηση από μια και μόνο οικογένεια και εκείνες οι οποίες απευθυνόταν στην κατοίκηση από πολλές οικογένειες.²⁶⁴ Συγκεκριμένα όπως φαίνεται στην Εικόνα 98 πρώτη περίπτωση πρόκειται για ένα διώροφο κτίσμα το οποίο περιείχε συνολικά τρία δωμάτια οργανωμένα γύρω από ένα εσωτερικό αίθριο. Στο ισόγειο υπήρχαν τα δυο δωμάτια η κουζίνα και οι χώροι υγιεινής, Δίπλα στην κεντρική είσοδο είχαν σχεδιαστεί οι σκάλες οι οποίες οδηγούσαν στο τρίτο δωμάτιο και τον αποθηκευτικό χώρο. Αντίστοιχα πρέπει να σημειωθεί πως ο Laprade σχεδίασε μια παραλλαγή της πρώτης κατοικίας η οποία αφορούσε τις πιο σημαντικές οικογένειες της συνοικίας(Εικόνα 99). Αυτή καταλάμβανε συνολική επιφάνεια 170 τ.μ και ήταν διακοσμημένη με παραδοσιακά στοιχεία της Μαροκινής αρχιτεκτονικής τόσο στην εσωτερική της τοιχοποιία όσο και στο εσωτερικό της. Σε αυτή την κάτοψη όλοι οι χώροι ήταν χωροθετημένοι περιμετρικά του αίθριου. Στην δεύτερη τυπολογία η οποία φαίνεται στην Εικόνα 100 δημιουργήθηκε ένα διώροφο κτίριο το οποίο παρείχε μια κοινή εσωτερική αυλή για τέσσερις κατοικίες εκ των οποίων οι δυο βρίσκονταν στο ισόγειο και οι άλλες δυο στον όροφο και η πρόσβαση σε αυτές γινόταν μέσω σκάλας. Κάθε μια από τις τέσσερις κατοικίες καταλάμβανε χώρο 65 τ.μ συμπεριλαμβανομένου του patio και δυο δωματίων ενώ οι χώροι υγιεινής και η κουζίνα βρίσκονταν στην στάθμη του ισόγειου γύρω από την εσωτερική αυλή.²⁶⁵

²⁶³Saaid, F. Z. και Mohamed O.C.,«The Patio House Typology and the Modern Architecture: Two practical and theoretical lessons from the Moroccan colonial context», *African and Mediterranean Journal of Architecture and Urbanism*,2020, τόμος 2, τ.χ.3,σελ.36, DOI: <https://doi.org/10.48399/IMIST.PRSM/amjau-v2i1.20155>

²⁶⁴Saaid, F. Z. και Mohamed O.C,ό.π.,σελ.36

²⁶⁵Saaid, F. Z. και Mohamed O.C,ό.π.,σελ.37

Η τοπικότητα και ο διάλογος με την αποικιοκρατία στη σύγχρονη αρχιτεκτονική της Αιγύπτου : Προσέγγιση με αφορμή τον οικισμό New Gournah του Hassan Fathy.

ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΚΤΙΡΙΟΥ ΜΙΑΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ (ΤΥΠΙΚΗ)

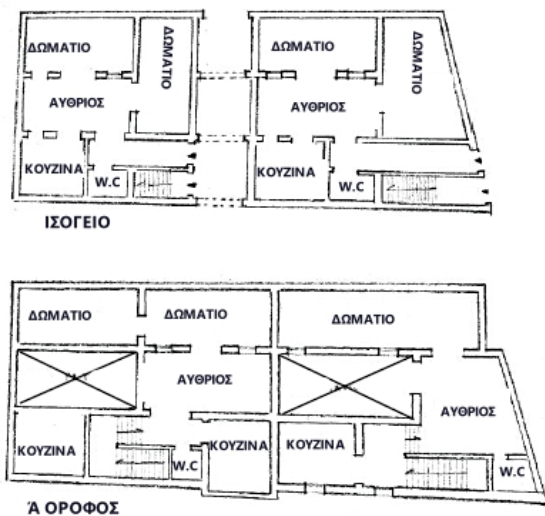
98. Η τυπολογία της τυπικής διώροφης κατοικίας

ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΚΤΙΡΙΟΥ ΜΙΑΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ (ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ)

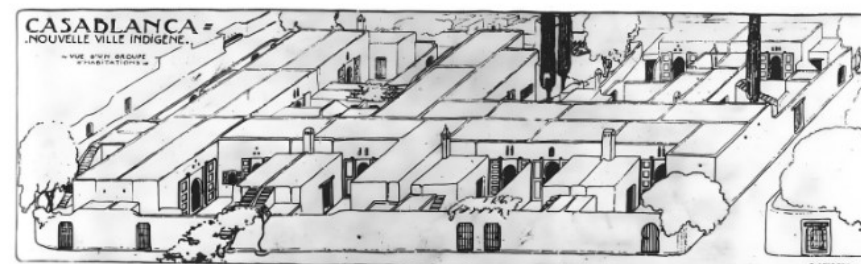

99. Η τυπολογία της «σημαντικής» διώροφης κατοικίας

ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΚΤΙΡΙΟΥ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ

100. Η τυπολογία του κτιρίου τεσσάρων κατοικιών

101. Αξονομετρική απεικόνιση της κατοικημένης περιοχής στην συνοικία Habous

Η Habous αποτέλεσε μια ιδιαίτερα επιτυχημένη περίπτωση αποικιοκρατικού σχεδιασμού αφού κατάφερε να προσελκύσει κόσμο και να αναδειχθεί σε ένα κέντρο τεχνών και πολιτισμού συμβάλλοντας στην διατήρηση της παράδοσης και της μαροκινής ταυτότητας αλλά ταυτόχρονα απέδειξε την δυνατότητα της συνύπαρξης της παράδοσης με τον εκσυγχρονισμό. Ταυτόχρονα η επιτυχία της συνοικίας αυτής αποτέλεσε ένα σύμβολο γοήτρου και δύναμης για την Γαλλία έναντι των υπολοίπων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων.²⁶⁶

Τόσο η συνοικία Habous όσο και ο οικισμός New Gourna αποτελούν ιδιαίτερα καινοτόμα παραδείγματα αστικού σχεδιασμού τα οποία αναζήτησαν τα στοιχεία της τοπικότητας και προσπάθησαν να επαναπροσδιορίσουν την έννοια της κατοίκησης εξασφαλίζοντας παράλληλα μιας υψηλής ποιότητας συνθήκη ζωής για τους κατοίκους τους.

Η κυριότερη διαφορά μεταξύ των δυο αυτών περιπτώσεων αφορά τον σκοπό για τον οποίον αυτές δημιουργήθηκαν. Ο οικισμός του H.Fathy σχεδιάστηκε ως ένα προϊόν μετααποικιακής αρχιτεκτονικής η οποία θα δημιουργούσε μια νέα οικονομία στην περιοχή και στηριζόμενη στον τουρισμό και σε έξυπνες σχεδιαστικές επιλογές θα έφτανε σε συνθήκες βιωσιμότητας και αυτάρκειας για τους κατοίκους. Αντίθετα η συνοικία Habous αποτελεί ένα παράδειγμα αποικιοκρατικού σχεδιασμού ο οποίος προσπάθησε να εντάξει τους Μαροκινούς στην αποικιακή οικονομία της Καζαμπλάνκα.

Παρόλα αυτά και οι δυο οικισμοί προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν τοπικές μορφές κτιρίων που θα γινόταν αποδεκτές από τους κατοίκους, να δημιουργήσουν δημόσια κτίρια και υποδομές και να προσφέρουν μια υψηλή ποιότητα ζωής. Η διαφορά μεταξύ των δυο αφορά κατά κύριο λόγο την προσέγγιση με την οποία οι αρχιτέκτονες προσπάθησαν να επιτύχουν τα παραπάνω. Στην περίπτωση της συνοικίας Habous οι αρχιτέκτονες επιτυγχάνουν να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα υιοθετώντας τεχνικές υλικά και καινοτομίες της Δύσης. Οι αρχιτέκτονες συνδυάζουν τις παραδοσιακές μορφές με πλάκες από οπλισμένο σκυρόδεμα και εισάγουν συστήματα αποχέτευσης, ύδρευση και ηλεκτρικό ρεύμα στις κατοικίες. Αντίθετα ο Fathy στρέφεται στις μορφές της παράδοσης και της τοπικότητας για να συντάξει βάσει αυτών ένα αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο ικανό να δημιουργήσει τις συνθήκες να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες. Στα πλαίσια μιας βιοκλιματικής προσέγγισης ο αρχιτέκτονας επικαλείται μορφές και αρχιτεκτονικά στοιχεία όπως η εσωτερική αυλή και η ανεμοπαγίδα με

²⁶⁶Kassab Y., R., «Unveiling the neo-Moroccan city: a historical exploration of Casablanca's Habous district (1917-1926)», *Planning Perspectives*, τόμος 39,τ.χ.5,2024, σσ.1129-1130, DOI: 10.1080/02665433.2023.2300646.

σκοπό να ρυθμίσει την θερμοκρασία και να προσαρμοστεί στο κλίμα της Αιγύπτου. Παραδείγματος χάριν θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί πως η χρήση του εσωτερικού αίθριου στα σπίτια της συνοικίας δεν αναλαμβάνει κύριο ρόλο ρυθμιστή θερμοκρασίας όπως στην περίπτωση του New Gourna αλλά υπάρχει για να προσδώσει το στοιχείο της οικειότητας στους κατοίκους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις δυο περιπτώσεις παρουσιάζει η διαφορετική προσέγγιση στην διάταξη των οικοδομικών τετραγώνων. Στην Habous βλέπουμε πως τα κτίρια είναι χωροθετημένα με τις όψεις τους πάνω στους άξονες δημόσιου χαρακτήρα με αποτέλεσμα πράγμα το οποίο έχει αποτραπεί στην περίπτωση του New Gourna όπου τα κτίρια σχηματίζουν κλειστά οικοδομικά τετράγωνα για να προστατευθεί η ιδιωτικότητα των κατοίκων. Βέβαια η σωστή εσωτερική διαρρύθμιση των κατοικιών της συνοικίας δημιουργεί έναν μεταβατικό χώρο κατά την είσοδο ο οποίος αποκόπτει την άμεση οπτική επαφή από και προς τον δρόμο μη αφήνοντας εντελώς εκτεθειμένους τους κατοίκους σε κοινή θέα.

Ως προς την Habous μπορούμε να μιλήσουμε για μια αρχιτεκτονική οποία εστιάζει στην αναβίωση των μορφών της Ισλαμικής αρχιτεκτονικής. Αυτή η Νέο-Μαυριτανική αρχιτεκτονική ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και εξαπλώθηκε ως προϊόν του οριενταλισμού των αποικιοκρατών. Η Αρχιτεκτονική της περιοχής βλέπουμε πως εμπνέεται σημαντικά από την μορφή των μαροκινών κτιρίων, με σκοπό να προωθήσει την εικόνα της “σύγχρονης” ανατολικής συνοικίας και να προσελκύσει κόσμο ο οποίος θα ενταχθεί στην ευρύτερη οικονομία. Αντίθετα η νέο τοπική αρχιτεκτονική του Fathy αποσυνθέτει πλήρως τις μορφές και τα στοιχεία της παράδοσης και τις επαναχρησιμοποιεί μια ξεχωριστά για να δημιουργήσει μια νέα ξεχωριστή αρχιτεκτονική.

Αν αναλογιστεί κανείς το αποτέλεσμα των δυο εγχειρημάτων εύκολα θα μπορεί κάποιος να θεωρήσει την μαροκινή συνοικία ως ένα επιτυχημένο project το οποίο συνδύασε την παράδοση με την πρόοδο και εξασφάλισε στους κατοίκους ένα σύγχρονο δομημένο περιβάλλον και να απορρίψει την αρχιτεκτονική του Fathy ως ένα συνονθύλευμα πεπαλαιωμένων ιδεών οι οποίες δεν τελεσφόρησαν. Ο παραπάνω όμως ισχυρισμός δεν θα ήταν ειλικρινής καθώς υπάρχουν πολλοί άλλοι παράγοντες οι οποίοι διαχωρίζουν τις δυο περιπτώσεις μεταξύ τους και θα πρέπει να συνεκτιμηθούν. Αρχικά η Habous δεν αποτελεί ένα αυτοτελές σύστημα αλλά είναι μια μικρή επέκταση της Καζαμπλάνκα μιας πόλης με μια υφιστάμενη οικονομία η οποία προϋπήρχε πολύ πριν τον ερχομό των Γάλλων. Αντίθετα ο New Gourna αφορά ένα πολύ πιο δύσκολο εγχείρημα το οποίο είχε σκοπό στην δημιουργία μιας νέας βιώσιμης οικονομίας σε μια περιοχή στην ύπαιθρο. Παράλληλα πρέπει να τονιστεί πως η Habous αποτελούσε τμήμα ενός πολύ μεγάλου αποικιοκρατικού project και συνεπώς είχε πολύ μεγαλύτερη οικονομική υποστήριξη από αυτήν που μπορούσε ή ήταν διατεθειμένος να προσφέρει το Υπουργείο Αρχαιοτήτων της Αιγύπτου στον Fathy. Τέλος η μετεγκατάσταση ενός ολόκληρου αμιγούς πολιτισμικά και ιδεολογικά

πληθυσμού από τον υφιστάμενο οικισμό τους αφήνοντας τις κερδοφόρες δουλείες τους για ένα μη εξασφαλισμένο μέλλον δεν ήταν σε καμία περίπτωση μια εύκολη υπόθεση.

Ανεξαρτήτως των διαφορετικών προσεγγίσεων τους, και οι δυο περιπτώσεις σχεδιασμού αποτελούν μοναδικά αρχιτεκτονικά οράματα τα οποία σε μια περίοδο μεγάλων αλλαγών προσπάθησαν να συνδυάσουν τα στοιχεία της παράδοσης και του πολιτισμού με τις νέες απαιτήσεις του σύγχρονου τρόπου ζωής. Μέσα από τις διακριτές τους πορείες από τον σχεδιασμό μέχρι την ολοκλήρωσή τους, προσφέρουν σημαντικά παραδείγματα για το πώς η αρχιτεκτονική μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της εποχής διατηρώντας την πολιτισμική της ταυτότητα.

Ερμηνεία

Ο Hassan Fathy μέσα από τον οικισμό New Gournas απορρίπτει τα δυτικά μοντέλα και επιδιώκει να παράξει μια βιώσιμη αρχιτεκτονική η οποία σέβεται και ενστερνίζεται το τοπικό περιβάλλον και την παράδοση και παράλληλα προσαρμόζεται στις κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες των κατοίκων. Ειδικότερα η συμπερίληψη πρώιμων εκφράσεων του συμμετοχικού σχεδιασμού, της βιωσιμότητας και του βιοκλιματικού σχεδιασμού αρκετά πριν αυτές γίνουν ευρέως διαδεδομένες έννοιες στο ευρύ κοινό το καθιστά ένα από τα πιο επιδραστικά έργα αρχιτεκτονικής του 20ου αιώνα.

Παρά το γεγονός πως ο οικισμός εν τέλει δεν πήρε ποτέ την τελική μορφή την οποία είχε οραματιστεί ο αρχιτέκτονας και δεν κατάφερε να εκπληρώσει τον σκοπό του, μέσα από το βιβλίο με τίτλο «Γκούρνα : Μια ιστορία δυο οικισμών» οι ιδέες του μπόρεσαν να επηρεάσουν και να εμπνεύσουν τις επόμενες γενιές αρχιτεκτόνων. Ο οικισμός όμως αυτός παίρνει διαφορετική διάσταση όταν εξεταστεί υπό το φόντο της υφιστάμενης ιστορικής και κοινωνικοπολιτικής κατάστασης η οποία διαδραματιζόταν στην Αίγυπτο την περίοδο κατά την οποία αυτός σχεδιάστηκε. Το μακροχρόνιο αποικιοκρατικό παρελθόν της Αιγύπτου στις αρχές μέχρι και τα μέσα του 20ου αιώνα είχε αναζωπυρώσει την ύπαρξη εθνικιστικών κινημάτων τα οποία απαιτούσαν μια εθνική συσπείρωση και αναζητούσαν μια ενιαία εθνική αιγυπτιακή ταυτότητα. Την ίδια περίοδο που η νέα πραγματικότητα, ο εκσυγχρονισμός και η παγκοσμιοποίηση εισχωρούν όλο και περισσότερο στον εξωδυτικό κόσμο αλλοιώνοντας και απαξιώνοντας τον τοπικό χαρακτήρα ο Hassan Fathy εμπνευσμένος από την αρχιτεκτονική της Άνω Αιγύπτου επιδιώκει να δημιουργήσει μια νέα λαϊκή αρχιτεκτονική.

Η ανάλυση του οικισμού New Gournas σε σχέση του με τις έννοιες της τοπικότητας και της αποικιοκρατίας συντελεί στην κατανόηση του τρόπου με την οποία η παραδοσιακή αρχιτεκτονική μπορεί να συμβάλλει στην διαμόρφωση μιας νέας εθνικής ταυτότητας ειδικότερα σε χώρες με αποικιακό παρελθόν. Επιπλέον η κατανόηση των παραπάνω σχέσεων μπορεί να συνεισφέρει στην αναζήτηση των εργαλείων με τα οποία ένας σύγχρονος

αρχιτέκτονας μπορεί να παράξει μια πρωτότυπη σύγχρονη παραδοσιακή αρχιτεκτονική η οποία σέβεται και αναδεικνύει το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής.

Τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του οικισμού New Gourna και η συνομιλία τους με την έννοια της τοπικότητας.

Η αρχιτεκτονική του οικισμού New Gourna ήταν εμπνευσμένη κυρίως από την Νούβια παραδοσιακή αρχιτεκτονική την οποία ο αρχιτέκτονας Hassan Fathy γνώρισε κατά την επίσκεψη του στον οικισμό Gharb Aswan. Αυτή η τοπική αρχιτεκτονική χρησιμοποιούσε ως βασικό υλικό κατασκευής τον ωμό πλίνθο και δημιουργούσε ημικυλινδρικούς και ημισφαιρικούς θόλους για την στέγαση των κτιρίων. Ο αρχιτέκτονας όμως δεν αντέγραψε την αρχιτεκτονική των Νούβιων αλλά την αποσύνθεσε και την αναδιατύπωσε σε συνδυασμό με άλλα αρχιτεκτονικά στοιχεία από την ισλαμική αρχιτεκτονική για να δημιουργήσει μια νέα αρχιτεκτονική η οποία θα έμοιαζε με προϊόν αιώνων παράδοσης. Συγκεκριμένα έγινε χρήση των ημισφαιρικών και των ημικυλινδρικών θόλων και παράλληλα χρησιμοποιήθηκαν μορφές της ισλαμικής αρχιτεκτονικής όπως το Qa'a και το Iwan στοιχεία τα οποία συνδέουν την αρχιτεκτονική του Fathy με την αιγυπτιακή και την ισλαμική παράδοση. Τα κτίρια του οικισμού ήταν προσαρμοσμένα στο φυσικό και το κλιματικό περιβάλλον της περιοχής αξιοποιώντας τα τοπικά διαθέσιμα υλικά όπως ο ωμός πλίνθος για τις τοιχοποιίες και ο ασβεστόλιθος για τα θεμέλια και παράλληλα χρησιμοποιώντας αρχιτεκτονικές μορφές όπως η εσωτερική αυλή και η ανεμοπαγίδα σε συνδυασμό με κατάλληλο προσανατολισμό για να επιτύχουν την ρύθμιση της εσωτερικής θερμοκρασίας. Παράλληλα η αρχιτεκτονική του οικισμού σεβάστηκε και ενστερνίστηκε τις παραδόσεις και τον τρόπο ζωής του ισλαμικού κόσμου ενσωματώνοντας όλα τα απαραίτητα δημόσια κτίρια όπως το Τζαμί και το χαμάμ, δημιουργώντας κλειστά ημιδιωτικά οικοδομικά τετράγωνα και κάνοντας χρήση των mashrabiya τα οποία προσφέρουν ιδιωτικότητα και ασφάλεια στους κατοίκους. Τέλος πρέπει να σημειωθεί πως στα πλαίσια του σχεδιασμού περιλαμβάνονται κτίρια τα οποία δεν συνάδουν με τον τοπικό χαρακτήρα κα τις παραδόσεις όπως το θέατρο, η παλαιίστρα και ο εκθεσιακός χώρος όμως εξυπηρετούν την ανάγκη για μια μακροχρόνια οικονομική βιωσιμότητα η οποία θα

εξασφάλιζε την επιτυχία του οικισμού. Από τα παραπάνω γίνεται φανερό πως ο οικισμός ακολούθησε έναν σχεδιασμό ο οποίος χρησιμοποιώντας παραδοσιακές αιγυπτιακές μορφές ως σύμβολα προσπάθησε να επαναφέρει στην μνήμη την ταυτότητα του τόπου. Μια ταυτότητα η οποία απειλούνταν όχι μόνο από το αποικιακό κληροδότημα της χώρας αλλά και από την διεθνοποίηση η οποία με την προώθηση των νέων υλικών και τεχνικών προσπαθούσε να απαλείψει τον τοπικό χαρακτήρα. Το παραπάνω επιτυγχάνεται και με την συμπερίληψη των παραδόσεων, της θρησκείας και των εθίμων στα πλαίσια του σχεδιασμού τα οποία ενισχύουν την εθνική συνείδηση. Αυτό που κάνει όμως τον σχεδιασμό του οικισμού να ξεχωρίζει είναι πως δεν πρόκειται για μια στείρα αντιγραφή των παραδοσιακών μορφών αλλά μια προσπάθεια αποσύνθεσης και αναδόμησης του τοπικού χαρακτήρα σε ένα σύγχρονο πλαίσιο.

Ο αντίλογος του οικισμού New Gournu με την αποικιοκρατία.

Ο αντίλογος του οικισμού New Gournu με τις μορφές της αποικιοκρατίας εκφράζεται τόσο πολεοδομικά όσο και αρχιτεκτονικά μέσα από τις στρατηγικές σχεδιασμού τις οποίες έχει χρησιμοποιήσει ο αρχιτέκτονας H.Fathy. Αυτές οι στρατηγικές στοχεύουν στην προσαρμογή στο τοπικό πολιτιστικό και κλιματικό περιβάλλον και στην ανάδειξη μιας αιγυπτιακής αρχιτεκτονικής ταυτότητας σε αντίθεση με τις στρατηγικές της αποικιοκρατίας οι οποίες συνήθως είχαν ως στόχο την επιβολή ελέγχου και εξουσίας. Αρχικά ο πολεοδομικός σχεδιασμός του οικισμού δεν ακολουθεί τον χαρακτήρα των ξένων προτύπων οργάνωσης με τους μεγάλους κεντρικούς άξονες και την χρήση του ορθογώνιου κανάβου αλλά προσαρμόζεται στις τοπικές ανάγκες δημιουργώντας ένα ιεραρχημένο σύστημα κλιμάκωσης ιδιωτικότητας. Αυτό το σύστημα τοποθετεί τα δημόσια κτίρια πάνω σε κεντρικούς άξονες και παράλληλα οργανώνει τις κατοικίες γύρω από μια ημιιδιωτική πλατεία όπου οι οικογένειες θα μπορούν να συναναστρέφονται και να ζουν κοινοτικά νιώθοντας ασφάλεια. Αντίστοιχα τα δημόσια κτίρια όπως το Τζαμί, το χαμάμ και η αγορά ενισχύουν την συλλογικότητα και την κοινωνική συναναστροφή των κατοίκων που αποτελούν μέρος της κουλτούρας των ισλαμικών κοινωνιών και παράλληλα διασφαλίζουν την διατήρηση της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας. Αντίστοιχα η διάταξη των κτιρίων ήταν προσαρμοσμένη στο τοπικό περιβάλλον και

ακολουθούσε συγκεκριμένο προσανατολισμό για την εκμετάλλευση του ανέμου και την δημιουργία σκίασης, πράγμα το οποίο δεν συνηθίζεται στην αποικιακή αρχιτεκτονική. Όσον αφορά την αρχιτεκτονική των κτιρίων αυτή απέβαλε τις σύγχρονες τεχνικές και τα υλικά της δύσης όπως το σκυρόδεμα και το σίδηρο και χρησιμοποιούσε διαθέσιμα τοπικά υλικά όπως ο ωμός πλίνθος και νούβιες τεχνικές. Τέλος ο οικισμός ενσωμάτωσε νούβια και Ισλαμικά αρχιτεκτονικά στοιχεία όπως οι ημικυλινδρικοί και ημισφαιρικοί θόλοι, την εσωτερική αυλή και τα Mashrabiya τα οποία ενίσχυσαν την αιγυπτιακή παραδοσιακή ταυτότητα των κτισμάτων εν αντιθέσει με την αρχιτεκτονική της αποικιοκρατίας η οποία επέβαλε τις δυτικές μορφές αρχιτεκτονικής με σκοπό την αποδυνάμωση του τοπικού πολιτισμικού χαρακτήρα.

Η παρέμβαση των Διεθνών οργανισμών και η συσχέτιση με την αποικιοκρατία.

Έξι δεκαετίες μετά την διακοπή των εργασιών στον New Gournas η συνεχής φθορά και υποβάθμιση του οικισμού οδήγησε στην ενεργοποίηση της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς αλλά και του ακαδημαϊκού κόσμου οι οποίοι εξέφρασαν την ανάγκη για διάσωση του οικισμού ο οποίος αποτελούσε ένα εξαιρετικό δείγμα χωμάτινης και βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής. Το παραπάνω είχε ως αποτέλεσμα την παρέμβαση της Unesco το 2009 , η οποία συνεργάστηκε με το αιγυπτιακό κράτος για την δημιουργία ενός πλάνου το οποίο αφού αξιολογούσε την υφιστάμενη κατάσταση του οικισμού και θα πρότεινε μέτρα για την συντήρηση των διατηρημένων κτισμάτων και την ανακατασκευή εκείνων τα οποία δεν άντεξαν το πέρας του χρόνου. Οι μελέτες οι οποίες έγιναν σε συνεργασία με το Παγκόσμιο Ταμείο Μνημείων έδειξαν πως ο οικισμός New Gournas τις δυο τελευταίες δεκαετίες είχε υποστεί σημαντικές αλλοιώσεις και μετασχηματισμούς. Αυτές οι αλλοιώσεις οφείλονταν τόσο στην έλλειψη συντήρησης και προστασίας από τις καιρικές συνθήκες όσο και στην ανεξέλεγκτη δόμηση εντός του οικισμού με τροποποιήσεις στα υφιστάμενα κελύφη ή αντικατάσταση τους με ακατάλληλα κατασκευαστικά υλικά όπως οπλισμένο σκυρόδεμα και ψημένα τούβλα. Αυτές οι επεμβάσεις φάνηκε πως πραγματοποιήθηκαν όχι μόνο από αυθόρμητες ατομικές δράσεις αλλά και από τις δράσεις του ίδιου του κρατικού μηχανισμού. Το πλάνο της Unesco βρίσκεται ήδη σε δράση και αποσκοπεί όχι μόνο στην συντήρηση και την ανακατασκευή των κτισμάτων αλλά προσπαθεί να μεταλαμπαδεύσει την γνώση των παραδοσιακών νούβιων τεχνικών στους κατοίκους ώστε να μπορούν οι ίδιοι να συντηρήσουν τον οικισμό συνεχίζοντας το έργο του

H.Fathy. Από την στιγμή που το αιγυπτιακό κράτος αμέλησε τον οικισμό και δεν έλαβε τα απαραίτητα μέτρα για την διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς την οποία άφησε ο Fathy στην περιοχή δημιουργήθηκε ένα κενό το οποίο οι διεθνείς οργανισμοί κλήθηκαν να καλύψουν με τις δράσεις τους. Σε αυτό το στάδιο εγείρονται τα κάτωθι ερωτήματα : Μήπως οι ξένες επεμβάσεις αντιβαίνουν με την πρόθεση του Fathy να δημιουργήσει μια αυθεντική και ανεξάρτητη τοπική αρχιτεκτονική που θα αντιδρούσε στις δυτικές επιρροές; Ποιο θα πρέπει να είναι το όριο της παρεμβατικότητας των ξένων οργανισμών και τι κίνδυνοι ελλοχεύουν; Σε ποιόν βαθμό η παρέμβαση των διεθνών οργανισμών θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως μια σύγχρονη μορφή πολιτιστικού αποικιοκρατισμού;

Σύγκριση του New Gourna με έργα παρόμοιας κλίμακας της ίδιας και της μεταγενέστερης περιόδου.

Στην παρούσα εργασία ο οικισμός New Gourna επιχειρήθηκε να συγκριθεί με τον οικισμό New Al Taref ο οποίος αποτέλεσε μια σύγχρονη προσπάθεια του αιγυπτιακού κράτους να στεγάσει τους κατοίκους του παλαιού οικισμού Gourna αλλά και την συνοικία Habous στο Μαρόκο η οποία ήταν μια επιτυχημένη προσπάθεια της αποικιοκρατίας να δημιουργήσει μια τοπική αρχιτεκτονική προσαρμοσμένη στις σύγχρονες ανάγκες. Η σύγκριση των παραπάνω περιπτώσεων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς η αρχιτεκτονική και η πολεοδομική τους προσέγγιση αναδεικνύει διαφορετικές δυναμικές στην σχέση της τοπικότητας με την αποικιοκρατία. Ο οικισμός New Gourna όπως και η συνοικία Habous επιχειρούν να προσδώσουν έναν έντονο τοπικό χαρακτήρα στον σχεδιασμό τους και να δημιουργήσουν μορφές εμπνευσμένες από την παράδοση χωρίς όμως να αναπαράγουν μια στείρα αντιγραφή της. Δημιουργούν πλήθος μοναδικών κατοικιών και δίνουν έμφαση στην χρήση δημόσιων κτιρίων τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τον χαρακτήρα και την κουλτούρα των ισλαμικών κοινωνιών. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός και στις δυο περιπτώσεις αντανakλά την εικόνα των παλαιών αραβικών πόλεων με την οργανική διάρθρωση, τα στενά σοκάκια και τις πλατείες, όμως υπάρχει μια πιο ξεκάθαρη διάκριση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου χώρου. Ειδικότερα ο οικισμός του H. Fathy επιτυγχάνει μια ιεραρχημένη διαβάθμιση μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιων χώρων δημιουργώντας ημιιδιωτικά κλειστά οικοδομικά τετράγωνα τα οποία προφυλάσσουν την ιδιωτική ζωή των κατοίκων από την κοινή θέα. Αντίθετα στην Habous οι κατοικίες έχουν πιο

άμεση επαφή με τον δρόμο και η προστασία της ιδιοτικότητας επιχειρείτε να επιτευχθεί μέσα από την κατάλληλη διαρύθμιση της κάτοψης των κατοικιών. Η βασικότερη διαφορά μεταξύ των δυο εστιάζει στον τρόπο προσέγγισης του σχεδιασμού τους. Στην πρώτη περίπτωση ο οικισμός New Gournu προσπαθεί να δημιουργήσει τις συνθήκες για έναν σύγχρονο τρόπο ζωής μέσα από την χρήση της τοπικής βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής και ντόπιων υλικών ενώ η συνοικία της Habous επιστρατεύει τις σύγχρονες τεχνολογίες και υλικά για να επιτύχει τον ίδιο σκοπό. Σε αντίθεση με τις παραπάνω περιπτώσεις ο οικισμός New Al Taref φαίνεται να χρησιμοποιεί μια αμφιλεγόμενη αρχιτεκτονική η αναβιώνοντας ένα συνονθύλευμα διαφορετικών στυλ τα οποία δεν συνάδουν μεταξύ τους αποτυγχάνοντας εντελώς να διαμορφώσει ένα τοπικό χαρακτήρα. Όσον αφορά τον πολεοδομικό σχεδιασμό, τα υλικά και τις μορφές που χρησιμοποιούνται φαίνεται πως ο New Al Taref επηρεάζεται από τον μοντερνισμό και τα δυτικά πρότυπα σχεδιασμού και αδυνατεί να ανταπεξέλθει στις κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες μια ισλαμικής κοινωνίας. Ο οικισμός είναι σχεδιασμένος με χρήση ορθοκανονικού κανάβου, τα δημόσια κτίρια συγκεντρώνονται σε έναν κεντρικό άξονα και η μορφή των κατοικιών εκθέτει τους κατοίκους σε κοινή θέα. Αντίστοιχα απορρίπτει τα τοπικά υλικά και προσπαθεί να δημιουργήσει κάποιες αραβικές και φαραωνικές μορφές ως μια προσπάθεια συμβολισμού κάνοντας όμως εξ' ολοκλήρου χρήση νέων υλικών όπως οπλισμένο σκυρόδεμα και ψημένου τούβλου. Το κυριότερο όμως στοιχείο που κάνει τον New Gournu να ξεχωρίζει σε σχέση με τις άλλες δυο περιπτώσεις είναι η ολικότητα του σχεδιασμού του. Ο Fathy προσπάθησε να συμπεριλάβει και να εξετάσει όλες εκείνες τις πτυχές μιας κοινωνίας οι οποίες είναι ικανές να την οδηγήσουν σε μια μακροχρόνια βιωσιμότητα. Λαμβάνοντας υπόψη του έννοιες όπως η παράδοση, η τοπικότητα, ο βιοκλιματικός και ο συμμετοχικός σχεδιασμός και η βιωσιμότητα δημιούργησε ένα περιβάλλον το οποίο έθετε ως προτεραιότητα την εκπλήρωση των αναγκών του ανθρώπου και της κοινότητας. Αντίθετα τόσο ο Al Taref όσο και η συνοικία Habous αντανakλούν τις αποικιακές πολιτικές σχεδιασμού όπου στόχος δεν είναι η δημιουργία μιας βιώσιμης κοινότητας αλλά η στέγαση και ο έλεγχος του πληθυσμού. Ειδικότερα η περίπτωση της Habous παρά το γεγονός πως θεωρείται ένα επιτυχημένο εγχείρημα αποικιοκρατικού σχεδιασμού δεν παύει να αποτελεί ένα εργαλείο άσκησης εξουσίας και επιρροής το οποίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια αρχιτεκτονική έκφραση του Οριενταλισμού όπως αυτός περιγράφεται από τον E.Said.

Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Avermaete, T., Karakayali, S., & von Osten, M. «Colonial modern : aesthetics of the past rebellions for the future», The Urban Laboratory, Έκδοση Black Dog.,Λονδίνο,2010,σελ.136. Διαθέσιμο στο :https://www.academia.edu/20109258/Colonial_Modern_Aesthetics_of_the_Past_Rebellions_for_the_Future_Blackdog_Publishers_London_2010, Πρόσβαση 19-01-2025
- Cole,J., *Napoleon's Egypt: Invading the Middle East*, εκδ.Martin's Press, 2007, Διαθέσιμο στο : <https://www.reenactor.ru/ARH/PDF/Cole.pdf>, Πρόσβαση 23-01-2025.
- Fathy H., *Architecture for the Poor, An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London,1973.
- Home, R., *Of planting and planning: The making of British colonial cities*, εκδ. E & FN Spon, an imprint of Chapman & Hall, έκδοση 2η.,London, 2013,DOI :10.4324/9780203384763.
- Ismail Serageldin, *Hassan Fathy Egypt's Visionary Architect*, εκδ. Bibliotheca Alexandrina,Alexandria,2014,Διαθέσιμο στο: https://www.bibalex.org/attachments/publications/files/hassan_fathy.pdf, Πρόσβαση 23-01-2025
- Κωτσάκη Αμαλία, *Αλέξανδρος Νικολούδης 1874-1944 Αρχιτεκτονικά οράματα πολιτικές χειρονομίες*, εκδ. Ποταμός ,Αθήνα, 2007, σελ.13
- Λέφας, Π., *Αρχιτεκτονική Μία ιστορική Θεώρηση*, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα, 2013.
- Said E., *Orientalism* ,εκδ. Vintage Books,Νέα Υόρκη, 1979, Διαθέσιμο στο : https://monoskop.org/images/4/4e/Said_Edward_Orientalism_1979.pdf, Πρόσβαση 19-01-2025
- Perera, N,*Critical Vernacularism*, In N. Perera, & W.-T. Tang (Eds.), *Transforming Asian Cities* , εκδ.Routledge,New York, 2013.
- Shorbagy, A.M., *The Architecture of Hassan Fathy: Between Western and non-western perspectives*,εκδ.University of Canterbury,2001,https://www.academia.edu/81275869/The_architecture_of_Hassan_Fathy_between_western_and_non_western_perspectives, Πρόσβαση 12-11-2024
- Stearns, P. N., *The Industrial Revolution in World History*, George Mason University, Fourth Edition,εκδ.Westview Press ,U.S.A, 2013.
- Steele, J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*,εκδ.The American University in Cairo Press, London, 1997.
- Tobolczyk, M., *Contemporary Architecture The Genesis and Characteristics of Loading Trends*,εκδ. Cambridge Scholars Publishing, 2021.

Αρθρα

- Abdel Tawab, Ayman ,«The World Heritage Centre’s approaches to the conservation of New Gournά Village, and the assessment of its authenticity and integrity»,*Alexandria Engineering Journal*, Σεπτέμβριος 2014 τόμος 53, τ.χ 3, DOI:10.1016/j.aej.2014.01.010.
- Abdelbaki Mohamed, I. (ed). «Contemporary Architecture in Egypt», *Alam al-Bina*, 1998, Έκδοση Center for Planning and Architectural Studies, Cairo, <https://www.archnet.org/display?source=https://archnet-3-prod-iiif-cloud-c0fe51f0b9ac.herokuapp.com/public/resources/3ba3a37e-7324-4e8f-b37b-bf233eb511bb/content>, Πρόσβαση 11-1-2025
- Abdelkader, R. & Park, J-H. “Sustainable Building Façades: Modern Usages of the Traditional Mashrabiya”. *Open House International*, 2018, τόμος 43, τ.χ 2, DOI :10.1108/OHI-02-2018-B0010.
- Abu Hassan.R., «Neo-Orientalism and the Search for Identity», *The Ethics of Neo-orientalist Architectural Production*, 106th ACSA Annual Meeting Proceedings, The Ethical Imperative, DOI :<https://doi.org/10.35483/ACSA.AM.106.85>
- Adams, W. M., *The Future of Sustainability: Re-Thinking Environment and Development in the Twenty-First Century*, IUCN: International Union for Conservation of Nature. ,2006, Διαθέσιμο στο : <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/Rep-2006-002.pdf>, Πρόσβαση 24-01-2025
- Abdelkader, R. & Park, J-H. “Sustainable Building Façades: Modern Usages of the Traditional Mashrabiya”. *Open House International*, 2018, Τόμος 43, τ.χ 2), DOI :10.1108/OHI-02-2018-B0010. [135]
- Abdulkadhim Salman, Zainab, “Re-visiting the Arab Cultural Renaissance: Al-Nahda and the Reception of European Literature” *Alustath Journal for Human and Social Sciences*, 2021, 60, 75-92. doi:10.36473/ujhss.v60i2.1595.
- Ahmed, K. G. & L. Elgizawi. «Two Versions of ‘New Gournά’ and the Dilemma of Sustainability in New Urban Communities in Egypt.», *Sustainable Development and Planning*, WIT Press, τόμος 120, 2009, DOI :10.2495/SDP090642
- Ahmed, K. G. & L. Elgizawi. The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gournά, «International Journal of Sustainable Development and Planning», τόμος 5, τ.χ 4, 2010, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.
- Bayoumi, O.A. Mahmoud., «Nubian Vernacular architecture & contemporary Aswan buildings’ enhancement.» *Alexandria Engineering Journal*, 2017, τόμος 57, τ.χ 2, DOI : 57.10.1016/j.aej.2016.01.002
- Brundtland, G.H. *Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development*, Geneva, UN-Dokument, 1987, A/42/427, Διαθέσιμο στο : <http://www.un-documents.net/ocf-ov.htm>, Πρόσβαση 24-01-2025
- Cantacuzino, S. (ed.) “Building in the Islamic World Today”, *Architecture in Continuity*. New York: Aperture, 1985, <https://www.archnet.org/publications/3519>, Πρόσβαση 22-10-2024.
- Chansomsak, Sant & Vale, Brenda. “The Roles of Architects in Sustainable Community Development”. *Journal of Architectural/Planning Research and Studies*, 2010, 6, 10.56261/jars.v6i3.168728.

- Dethier, J., “A back to earth approach at housing”, Unesco Courier, 1985, Μάρτιος, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000063438>, Πρόσβαση 25-10-2024.
- Deuchar, Hannah Scott, «Nahḏa’: Mapping a Keyword in Cultural Discourse» , *Alif: Journal of Comparative Poetics*, 2017, τόμος 37, σελ. 50, Διαθέσιμο στο : https://www.academia.edu/37868703/_Nahda_Mapping_a_Key_word_in_Cultural_Discourse Πρόσβαση 25-01-2025
- Dr. Aly Kamal Kandil, «Egyptian Neo-Pharaonic Architecture 1922-1932: A Nationalistic Expressive Tool» , *Engineering Research Journal*, Δεκέμβριος 2023, τόμος 180, DOI: 10.21608/erj.2023.330756
- Dr. Stephen Zunes & Jesse Laird, «Egyptian Independence: 1919-22», *International Center on Nonviolent Conflict*, Ιανουάριος 2011, <https://www.nonviolent-conflict.org/wp-content/uploads/2016/02/Egyptian-Independence.pdf>, Πρόσβαση 26-10-2024.
- Ezzedine I. και Kashwani, G., «Public Squares in UAE Sustainable Urbanism : Social Interaction & Vibrant Environment», *Architecture Research 2019*, Μάιος 2019, τόμος 9, τ.χ 2, , DOI: 10.5923/j.arch.20190902.01
- Frampton, K., “Towards a Critical Regionalism. Six Points for an Architecture of Resistance, Critical Regionalism”. Revisited, OASE, 2019, τ.χ. 103, <https://www.oasejournal.nl/en/Issues/103/TowardsaCriticalRegionalism>, Πρόσβαση 8-10-2024.
- Gabr, Ali Labib. Neo Pharaonic Architecture in Cairo: A Western Legacy. In Medina Premier “Issue: Architecture, Interiors & Fine Arts. British Virgin Islands”, Medina Magazine, 1998, <https://www.archnet.org/publications/3360> , Πρόσβαση 11-1-2025.
- Habraken, J. N., «Towards a new professional role» , *Design Studies*, 1986, τόμος 7, τ.χ. 3, ISSN 0142-694X, DOI : [https://doi.org/10.1016/0142-694X\(86\)90050-5](https://doi.org/10.1016/0142-694X(86)90050-5).
- Ilbert R., & Mercedes V., «Neo-Arabic Renaissance in Egypt, 1870-1930», *Mimar 13: Architecture in Development*, edited by Hasan-Uddin Khan, 1984 , τόμος 13, Έκδοσεις Concept Media Ltd., Σγκαπούρη, Διαθέσιμο στο : <https://www.archnet.org/publications/3931>, Πρόσβαση 20-01-2025.
- Kassab Y., R., «Unveiling the neo-Moroccan city: a historical exploration of Casablanca’s Habous district (1917-1926)», *Planning Perspectives*, 2024, τόμος 39, τ.χ. 5, σσ. 1129-1130, DOI: 10.1080/02665433.2023.2300646.
- Lamzah, Assia. Urban design and architecture in the service of colonialism in Morocco. *International Journal of Global Environmental Issues*, 2014 , τόμος 13, τ.χ 2-4, σς. 136-139, DOI: 10.1504/IJGENVI.2014.064503.
- Leïla el-Wakil, Hassan Fathy and Vernacular/Traditional architecture, Talk University of Buffalo, November, 2012, https://www.academia.edu/9303279/Hassan_Fathy_and_traditional_ernacular_architecture, Πρόσβαση 5-1-2025

- Madbwly, W.E.B., «*Egyptian Architectural Heritage and Revival of Islamic Style “Between the 19th and the 20th century”*», *International Journal of Advanced Studies in World Archaeology*, 2023, τόμος 6, τ.χ.1., DOI: 10.21608/ijaswa.2023.223656.1037
- Mahdy H., Preliminary Notes on the Vernacular Heritage in Egypt, 2009, https://www.academia.edu/34528162/Preliminary_Notes_on_the_Vernacular_Heritage_in_Egypt, Πρόσβαση 12-11-2024.
- Mamdouh Mohamed Sakr, «Egypt’s Vernacular architecture, from rural settlements to exotic resorts», *5th International Seminar on Vernacular Settlements*, University of Moratuwa, 2010, <http://dl.lib.uom.lk/bitstream/handle/123/18788/Mamdouh%20Mohamed%20Sakr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Πρόσβαση 12-11-2024.
- Mahmoud, R., A, «Old Gournά: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism», *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34, ISSN 1878-0296, DOI : <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>.
- Mohamed Adel Salama, “The Identity of Contemporary Egyptian Architecture,” *International Journal of Advanced Engineering and Business Sciences (IJAEB)*, 26 September 2021.
- Mohamed Elshahed, M., “Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis”, *New Jersey Institute of Technology*, June 2007, <https://studylib.net/doc/11151859/facades--of-modernity-mohamed-elshahed>, Πρόσβαση 3-11-2024.
- Poljarević, Emin, «Egypt, Revolution of 1952», *International Encyclopedia of Revolution and Protest*, ed. Immanuel Ness, Blackwell Publishing, 2009, DOI: 10.1002/9781405198073.wbierp0501.
- Pyla, P., «The many lives of New Gournά: alternative histories of a model community and their current significance», *The Journal of Architecture*, τόμος 14, τ.χ 6, 2009, σελ 720, DOI:10.1080/13602360903357120
- Ren, K. B, Kagi, D. A., «Upgrading the Durability of Mud Bricks By Impregnation» , *Building and Environment*, 1995, τόμος 30, τ.χ 3, DOI: [https://doi.org/10.1016/0360-1323\(94\)00056-X](https://doi.org/10.1016/0360-1323(94)00056-X)
- Saaïd, F. Z. και Mohamed O.C., «The Patio House Typology and the Modern Architecture: Two practical and theoretical lessons from the Moroccan colonial context» , *African and Mediterranean Journal of Architecture and Urbanism*, 2020, τόμος 2, τ.χ.3, DOI: <https://doi.org/10.48399/IMIST.PRSM/amjau-v2i1.20155>
- Shafik, R., & Salama H., «Modernization of Downtown Cairo», *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*, Ιανουάριος 2020, τόμος 9, τ.χ.1., DOI:10.17577/IJERTV9IS010184
- Taragan, Hana, «Architecture in fact and fiction : The case of the New Gournά Village in Upper Egypt» , *Muqarnas Online*, τόμος 16 , τ.χ. 1, Ιανουάριος 1999 , DOI : 10.1163/22118993-90000388
- Torabi, Z. και Berahman, S., «Effective factors in Shaping the Identity of Architecture» , *Middle-East Journal of Scientific Research*, τόμος 15, τ.χ.1, 2013, σσ.106-110, DOI:10.5829/idosi.mejsr.2013.15.1.2357
- UNESCO, *Safeguarding project of Hassan Fathy’s New Gournά Village*. χ.χ. Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://whc.unesco.org/en/activities/637/>, Πρόσβαση 31-12-2024
- UNESCO Office Cairo and Regional Bureau for Science in the Arab States, *Safeguarding Hassan Fathy’s Architectural Legacy in New Gournά*, UNESCO, 2022 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380496>, Πρόσβαση 22-10-2024.

- World Monuments Fund, *New Gourni Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund, 2011, <https://www.wmf.org/resources/new-gourni-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024.

Διδακτορικές διατριβές

- Mahdy Hossam Mahmoud, *Attitudes towards architectural conservation, the Case of Cairo*, University of Glasgow, Έκδοση Proquest LCC, 2018, Διαθέσιμο στο : <https://theses.gla.ac.uk/74736/>, Πρόσβαση 20-01-2025
- Osou, R., *Inspiring Heritage in Contemporary Architecture: A Case Study of Aga Khan Award for Architecture*, Brandenburg University of Technology Cottbus-Senftenberg, 2024, DOI : <https://doi.org/10.26127/BTUOpen-6798>
- Shorbagy, A. M., *The Architecture of Hassan Fathy: Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury, Canterbury, 2001, Διαθέσιμο στο https://www.academia.edu/81275869/The_architecture_of_Hassan_Fathy_between_western_and_non_western_perspectives, Πρόσβαση 26-01-2025
- Zographaki, S. G., *Neo-vernacular trends towards the recent past in Greece*, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, 1986, Διαθέσιμο στο : <http://hdl.handle.net/1721.1/78950> , Πρόσβαση 11-11-2024.

Συνέδρια

- Serafim Cruz N., Torres, M. I. M., & Raimundo Mendes da Silva, J. A., «Bioclimatic Architecture Potential in Buildings Durability and in their Thermal and Environmental Performance», *International Conference on Durability of Building Materials and Components (XII DBMC)*, Πόρτο, Πορτογαλία, 2011.

- Sherif, L., «Architecture as a System of Appropriation: Colonization in Egypt», *First International Conference of the UIA-WPARHR-V on Architecture & Heritage as a Paradigm for Knowledge and Development*, Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, 2-4 Μαρτίου, 2002.
- Widera, B., «Bioclimatic architecture as an opportunity for developing countries», *30th International PLEA Conference: SUSTAINABLE HABITAT FOR DEVELOPING SOCIETIES – Choosing The Way Forward*, CEPT University, Ahmedabad, India, 2014, DOI : 10.13140/RG.2.1.2162.5768.

Διαδικτυακές πηγές

- Archidatum, « *Hassan Fathy and The Architecture for the Poor: The Controversy of Success* », 2016, Διαθέσιμο στο : <https://www.archidatum.com/articles/hassan-fathy-and-the-architecture-for-the-poor-the-controversy-of-success/>, Πρόσβαση 19-01-2025.
- EastEast, «The mud Brick Manual», Hassan Fathy on the construction of vaults and domes <https://easteast.world/posts/453>, Πρόσβαση 24-10-2024

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα εξωφύλλου: <https://www.sensesatlas.com/hassan-fathy-building-with-the-people-in-new-gourni/>, Πρόσβαση 16-01-2025

Εικόνα 00: <https://architectureindevelopment.org/project/30>, Πρόσβαση 16-01-2025

Εικόνα 01: <https://architectureindevelopment.org/project/30>, Πρόσβαση 16-01-2025

Εικόνα 02: https://www.aswan-individual.com/Gharb_Aswan, Πρόσβαση 16-01-2025

Εικόνα 03: Hossam Mahdy, *Preliminary Notes on the Vernacular Heritage in Egypt*, 2009 σελ.3, https://www.academia.edu/34528162/Preliminary_Notes_on_the_Vernacular_Heritage_in_Egypt, Πρόσβαση 12-11-2024

Εικόνα 04: https://en.wikipedia.org/wiki/Fran%C3%A7ois-Louis-Joseph_Watteau#/media/File:Francois-Louis-Joseph_Watteau_001.jpg

Εικόνα 05: Mohamed Elshahed, *Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis*, New Jersey Institute of Technology, June 2007, σελ.22, <https://mobt3ath.com/upload/book/book-15221.pdf>, Πρόσβαση 13-1-2025

Εικόνα 06: Mohamed Elshahed, *Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis*, New Jersey Institute of Technology, June 2007, σελ.22, <https://mobt3ath.com/upload/book/book-15221.pdf>, Πρόσβαση 13-1-2025

Εικόνα 07: <https://scenehome.com/Architecture/A-Walk-Through-Downtown-Cairo-s-Timeless-Architecture>, Πρόσβαση 29-10-2024

Εικόνα 08 : <https://www.greategypt.org/p/egypts-belle-epoque-architecture.html>, Πρόσβαση 13-1-2025

Εικόνα 09: <https://www.greategypt.org/p/egypts-belle-epoque-architecture.html>, Πρόσβαση 13-1-2025

Εικόνα 10: Ilbert R., & Mercedes V., «Neo-Arabic Renaissance in Egypt, 1870-1930», *Mimar 13: Architecture in Development*, edited by Hasan-Uddin Khan, 1984 ,τόμος 13, Έκδοσεις Concept Media Ltd., Σιγκαπούρη, σελ.30, Διαθέσιμο στο : <https://www.archnet.org/publications/3931>, Πρόσβαση 20-01-2025.

Εικόνα 11: Ilbert R., & Mercedes V., ό.π.,σελ.30

Εικόνα 12: Ilbert R., & Mercedes V., ό.π.,σελ.29

Εικόνα 13 : <https://www.momenarchitects.com/projects-2/public/saad-zaghloul-mausoleum>, Πρόσβαση 13-1-2025

Εικόνα 14 : Dr.Aly Kamal Kandil, *Egyptian Neo-Pharaonic Architecture 1922-1932: A Nationalistic Expressive Tool*, Engineering Research Journal 180, December 2023,σελ.Α76

Εικόνα 15 : Mohamed Elshahed, *Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis*, New Jersey Institute of Technology, 2007, σσ. 38-39, <https://mobt3ath.com/upload/book/book-15221.pdf>, Πρόσβαση 13-1-2025

Εικόνα 16 : Mohamed Elshahed, *Facades of Modernity Image, Performance and Transformation in the Egyptian Metropolis*, New Jersey Institute of Technology, 2007, σελ.37, <https://mobt3ath.com/upload/book/book-15221.pdf>, Πρόσβαση 13-1-2025

Εικόνα 17:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Kurna#/media/File:Gournah.jpg>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 18: <https://whc.unesco.org/en/activities/637/>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 19: <https://www.daidalos.org/en/articles/gournah-en/>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 20: Αεροφωτογραφία Google Earth
,<https://earth.google.com/web/@25.67331321,32.51927011,81.69463655a,3468.96331343d,35y,0h,0t,0r/data=CgwqBggBEgAYAUICCAEyKQonCiUKITEzblp2Nm50M0FuQTFjSVVfMEFSU2ZiaEctTVA1MU9lcSABOgMKATBCAggASggI3L36sgEQAQ>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 21: James Steele, *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, The American University in Cairo Press, London, 1997, σελ.61

Εικόνα 22: Mahmoud, R.,A, «Old Gournah: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism», *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34, σελ.446, ISSN 1878-0296, DOI : <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>.

Εικόνα 23: Mahmoud, R.,A, ό.π., σελ.446

Εικόνα 24: Ahmed, Khaled Galal and L. Elgizawi, *Two Versions of 'New Gournah' and the Dilemma of Sustainability in New Urban Communities in Egypt*, Sustainable Development 120 ,2009, σελ.694

Εικόνα 25: Ahmed, Khaled Galal and L. Elgizawi, *Two Versions of 'New Gournah' and the Dilemma of Sustainability in New Urban Communities in Egypt*, Sustainable Development 120 ,2009, σελ.694

Εικόνα 26: Mahmoud, R.,A, «Old Gournah: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism», *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34, σελ.447, ISSN 1878-0296, DOI : <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>.

Εικόνα 27: Mahmoud, R.,A, ό.π., σελ.447

Εικόνα 28: <https://www.sensesatlas.com/hassan-fathy-building-with-the-people-in-new-gournah/>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 29 : <https://architectuul.com/architect/hassan-fathy>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 30 : Fowzy, F.M., Kandila, D.A. & El-Shalb, O., 2023. *Visualizing the Egyptian 1919 Revolution: Unveiling Some Hidden Aspects of the British Policy in Egypt through Photo Analysis*, *SHEDET*, 11, σελ.127. DOI: 10.21608/SHEDET.2023.227225.1206.

Εικόνα 31: A.M.Shorbagy, *The Architecture of Hassan Fathy : Between Western and non-western perspectives*, University of Canterbury ,2001, σελ.61

Εικόνα 32 : <https://www.archnet.org/sites/2596>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 33: <https://www.meretsegerbooks.com/pages/books/M3071a/fathy-hassan/gournah-a-tale-of-two-villages>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 34: <https://www.sensesatlas.com/hassan-fathy-building-in-the-desert-in-new-baris/>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 35 : <https://www.sensesatlas.com/hassan-fathy-building-in-the-desert-in-new-baris/>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 36: Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, Έκδοση The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.10

Εικόνα 37: <https://www.greenprophet.com/2023/10/new-gournā-hassan-fathy-sustainable-architecture-egypt/>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 38: https://www.aswan-individual.com/Gharb_Aswan, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 39 : <https://www.greenprophet.com/2023/10/new-gournā-hassan-fathy-sustainable-architecture-egypt/>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 40 : <https://link.springer.com/article/10.1007/s11625-018-0627-5>, ιδίας επεξεργασίας, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 41: Αεροφωτογραφία Google Earth ,<https://earth.google.com/web/@25.67331321,32.51927011,81.69463655a,3468.96331343d,35y,0h,0t,0r/data=CgwqBggBEgAYAUICCAEyKQonCiUKITEzblp2Nm50M0FuQTFjSVVfMEFSU2ZiaEctTVA1MU9lcSABOgMKATBCAggASggI3L36sgEQAQ>, Ιδίας επεξεργασίας, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 42: <https://www.sensesatlas.com/hassan-fathy-building-with-the-people-in-new-gournā/>, Πρόσβαση 13-01-2025, ιδίας επεξεργασίας

Εικόνα 42B: Ezzedine I. και Kashwani, G., «Public Squares in UAE Sustainable Urbanism : Social Interaction & Vibrant Environment», *Architecture Research 2019*, τόμος 9,τ.χ 2,Μάιος 2019, σελ.26, DOI:10.5923/j.arch.20190902.01 ,ιδίας επεξεργασίας.

Εικόνα 43 : <https://www.sensesatlas.com/hassan-fathy-building-with-the-people-in-new-gournā/>, ό.π.

Εικόνα 44: <https://www.sensesatlas.com/hassan-fathy-building-with-the-people-in-new-gournā/>, ό.π.

Εικόνα 45: Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gournā»,*International Journal of Sustainable Development and Planning*,τόμος 5,τ.χ 4, 2010,σελ.424, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

Εικόνα 46: Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, ό.π.,σελ.415

Εικόνα 47: <https://dome.mit.edu/handle/1721.3/73780>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 48: Abdel Tawab, A., 2018. Humane considerations in architecture and the outstanding universal significance of 20th century cultural heritage: The case of Paimio Hospital in Finland. *LAR Proceedings*, 3,2018,σελ.40, doi: 10.11648/j.larp.20180302.13.

Εικόνα 49: <https://architectureindevelopment.org/project/30>,Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 50: Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*,Έκδοση The American University in Cairo Press, London, 1997,σσ.72-73

Εικόνα 51: ό.π.,σσ.72-73

Εικόνα 52: Steele J.,ό.π.,σσ.72-73

Εικόνα 53 : Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, εκδ. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973 , Παράρτημα, Ιδίας επεξεργασίας

Εικόνα 54: Fathy H., Παράρτημα

Εικόνα 55: Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, Έκδοση The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973 , Παράρτημα

Εικόνα 56: Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973 ,
[141] Παράρτημα, Ιδίας επεξεργασίας

Εικόνα 57: <https://hcc-heritage.com/en/projects/safeguarding-of-hassan-fathys-new-gourna-village-a-unesco-initiative/>, Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 58: Steele J/, *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, Έκδοση The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.82

Εικόνα 59: Steele J., ό.π.,σελ.79,Ιδίας επεξεργασίας

Εικόνα 60: <https://www.sensesatlas.com/hassan-fathy-building-with-the-people-in-new-gourna/>,Πρόσβαση 13-01-2025

Εικόνα 61: Fathy H., *Architecture for the Poor , An Experiment in Rural Egypt*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973 , Παράρτημα, Ιδίας επεξεργασίας

Εικόνα 62: Fathy H.,ό.π., Ιδίας επεξεργασίας

Εικόνα 63: The Mud Brick Manual, Hassan Fathy on the construction of vaults and domes, <https://easteast.world/posts/453>, Πρόσβαση 14-01-2025

Εικόνα 64: Dethier ,J., «A back to earth approach at housing», *The UNESCO Courier: a window open on the world, XXXVIII, τόμος 3[357]* ,1985 Μάρτιος, σελ.32 ,<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000063438> , Πρόσβαση 25-10-2024

Εικόνα 65: <https://easteast.world/posts/453>, Πρόσβαση 14-01-2025

Εικόνα 66: <https://easteast.world/posts/453>, Πρόσβαση 14-01-2025

Εικόνα 67: <https://easteast.world/posts/453>, Πρόσβαση 14-01-2025

Εικόνα 68: <https://easteast.world/posts/453>, Πρόσβαση 14-01-2025

Εικόνα 69: <https://westwards.de/2023/01/architecture-in-new-gourna-hassan-fathy/>, Πρόσβαση 14-01-2025

Εικόνα 70: Mohamed, M.A.A. και El-Amin, M.F., 2022. «Inward and outward opening properties of one-sided windcatchers: experimental and analytical evaluation», *Sustainability*, τόμος 14,τ.χ.7, 2022, σελ.3, DOI: <https://doi.org/10.3390/su14074048>, Ιδίας επεξεργασίας.

Εικόνα 71: Widera, B., «Bioclimatic architecture as an opportunity for developing countries», *30th International PLEA Conference: SUSTAINABLE HABITAT FOR DEVELOPING SOCIETIES – Choosing The Way Forward*, CEPT University, Ahmedabad, India,2014, DOI: 10.13140/RG.2.1.2162.5768.,Ιδίας επεξεργασίας.

Εικόνα 72: Steele J., *An Architecture for People: the Complete Works of Hassan Fathy*, εκδ.The American University in Cairo Press, London, 1997,σελ.74

Εικόνα 73 : World Monuments Fund, *New Gournά Village*. World Monuments Fund, 2025, <https://www.wmf.org/projects/new-gourna-village>, Πρόσβαση 14-01-2025

Εικόνα 74: UNESCO, *Safeguarding project of Hassan Fathy's New Gournά Village*. χ.χ. Διαθέσιμο στην διεύθυνση : <https://whc.unesco.org/en/activities/637/> ,Πρόσβαση 31-12-2024

Εικόνα 75: World Monuments Fund, *New Gournά Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund,2011, σελ.38, <https://www.wmf.org/resources/new-gourna-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024

Εικόνα 76: World Monuments Fund, *New Gournά Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund,2011, σελ.8, <https://www.wmf.org/resources/new-gourna-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024

Εικόνα 77 : World Monuments Fund, *New Gournά Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund,2011, σελ.48,
<https://www.wmf.org/resources/new-gournά-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024

Εικόνα 78 : World Monuments Fund, *New Gournά Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund,2011, σελ.43,
<https://www.wmf.org/resources/new-gournά-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024

Εικόνα 79 : World Monuments Fund, *New Gournά Village: Conservation and Community*. New York: World Monuments Fund,2011, σελ.46,
<https://www.wmf.org/resources/new-gournά-village-conservation-and-community?lang=english>, Πρόσβαση 31-12-2024

Εικόνα 80 : UNESCO Office Cairo and Regional Bureau for Science in the Arab States, Safeguarding Hassan Fathy's Architectural Legacy in New Gournά, UNESCO ,2022 σελ.8,
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380496>, Πρόσβαση 22-10-2024

Εικόνα 81 : UNESCO Office Cairo and Regional Bureau for Science in the Arab States, Safeguarding Hassan Fathy's Architectural Legacy in New Gournά, UNESCO ,2022 σελ.13,
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380496>, Πρόσβαση 22-10-2024

Εικόνα 82 : Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gournά», *International Journal of Sustainable Development and Planning*,τόμος 5,τ.χ 4, 2010,σελ.420, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

Εικόνα 83: Kassab Y., R., «Unveiling the neo-Moroccan city: a historical exploration of Casablanca's Habous district (1917-1926)», *Planning Perspectives*,2024, τόμος 39,τ.χ.5,σελ1120,.DOI: 10.1080/02665433.2023.2300646.

Εικόνα 84: Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gournά», *International Journal of Sustainable Development and Planning*,τόμος 5,τ.χ 4, 2010,σελ.420, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

Εικόνα 85: Ahmed, K. G. & L. Elgizawi,ό.π.,σελ.420

Εικόνα 86: Ahmed, K. G. & L. Elgizawi,ό.π.,σελ.420

Εικόνα 87: Ahmed, K. G. & L. Elgizawi,ό.π.,σελ.420, Ιδίας επεξεργασίας.

Εικόνα 88 : Mahmoud, R.,A, «Old Gournά: Redefining Sustainability in Vernacular Architecture/Urbanism» , *Procedia Environmental Sciences*, 2016, τόμος 34,σελ.451, ISSN 1878-0296, DOI :
<https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.04.039>.

Εικόνα 89 : Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gournά»,*International Journal of Sustainable Development and Planning*,τόμος 5,τ.χ 4, 2010,σελ.422, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

Εικόνα 90: Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, «The Dilemma of Sustainability in the Development Projects of Rural Communities in Egypt – The Case of New Gournά»,*International Journal of Sustainable Development and Planning*,τόμος 5,τ.χ 4, 2010,σελ.424, DOI :5.10.2495/SDP-V5-N4-407-429.

Εικόνα 91: Ahmed, K. G. & L. Elgizawi, ό.π.,σελ.424

Εικόνα 92 : Malki, Zakaria, *Les Habous: La cité Habous de Casablanca; un modèle d'architecture?*, Clermont-Ferrand: Ecole Nationale Supérieure d'architecture de Clermont Ferrand, 2016, σελ.74,
<https://www.calameo.com/books/005089812eb2af4af6c8d>

Εικόνα 93 : Kassab Y., R., «Unveiling the neo-Moroccan city: a historical exploration of Casablanca's Habous district (1917-1926)», *Planning Perspectives*, 2024, τόμος 39, τ.χ. 5, σελ. 1124, DOI: 10.1080/02665433.2023.2300646.

Εικόνα 94 : Malki, Zakaria, *Les Habous: La cité Habous de Casablanca; un modèle d'architecture?*, Clermont-Ferrand: Ecole Nationale Supérieure d'architecture de Clermont Ferrand, 2016, σελ. 95, <https://www.calameo.com/books/005089812eb2af4af6c8d>

Εικόνα 95 : Malki, Zakaria, *ό.π.*, σελ. 75, Ιδίας επεξεργασίας.

Εικόνα 96 : Kassab Y., R., «Unveiling the neo-Moroccan city: a historical exploration of Casablanca's Habous district (1917-1926)», *Planning Perspectives*, 2024, τόμος 39, τ.χ. 5, σελ. 1119, DOI: 10.1080/02665433.2023.2300646..., Ιδίας επεξεργασίας.

Εικόνα 97 : Malki, Zakaria, *Les Habous: La cité Habous de Casablanca; un modèle d'architecture?*, Clermont-Ferrand: Ecole Nationale Supérieure d'architecture de Clermont Ferrand, 2016, σελ. 74, <https://www.calameo.com/books/005089812eb2af4af6c8d>

Εικόνα 98: Saaïd, Fatima Zohra and Mohamed Omrane Chaoui. "The Patio House Typology and the Modern Architecture: Two practical and theoretical lessons from the Moroccan colonial context." 2020, σελ. 37, Ιδίας επεξεργασίας.

Εικόνα 99: Saaïd, Fatima Zohra and Mohamed Omrane Chaoui, *ό.π.*, σελ. 38, Ιδίας επεξεργασίας.

Εικόνα 100: Saaïd, Fatima Zohra and Mohamed Omrane Chaoui, *ό.π.*, σελ. 37, Ιδίας επεξεργασίας.

Εικόνα 101: Kassab Y., R., «Unveiling the neo-Moroccan city: a historical exploration of Casablanca's Habous district (1917-1926)», *Planning Perspectives*, 2024, τόμος 39, τ.χ. 5, σελ. 1120, DOI: 10.1080/02665433.2023.2300646.